

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Machvmetis Saracenorum principis, eiusque Svccessorvm
Vitae, Doctrina, Ac Ipse Alcoran**

Bibliander, Theodor

[Basileae], März 1550

VD16 VD16 K 2586

Martini Lutheri epistola ad pium lectorem. De moribus, religione,
conditionibus & nequitia Turcorum. Septemcastrensi quodam autore
incerto.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97854](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97854)

PROEMIUM IN TRACTA-
TVM DE MORIBVS, CONDITIO-
nibus, & nequitia Turcorum.

Tametsi author huius libri de religione ac moribus Turcorū nomen suum modestē suppressit: patriam tamen indicat, & quo tempore ad quæ loca perductus sit, quaq; occasione perspexerit res Turcorum. Ut appareat ex omnibus circumstantijs, eum mereri fidem in hac historia. Mihi equidem uidetur bene uolo Domini consilio adolescens illo ingenio, illoq; animo præditus, ex regione Septem castrensi abductus, & per 22. annos in exilio conseruatus, uelut Daniel quispian, & in eas domos introductus, ubi exactissime posset cognoscere omnē Turcicam institutionē, quā ecclesie Christianæ exponeret, ut percepta cōditione Christianorum sub Turcica seruitute, extimularentur homines ad uitam componendam ex uerbo Dei ad omnem pietatem, ne unquam tradantur in manus istorum hostium. Nec offendat lectorem pium, quod sermo non habet exactam elegantiam Latinis sermonis, quum intelligi planē possit. Et multa leguntur barbarissima oratione scripta, quæ tamen parem fructum afferre non possunt lectoribus.

10 **M**MANISSIMA persequutionum genera, non tam humana quàm diabolica, tribulatiōes & angustias, & terrores nouissimorū temporum, quæ humano generi futura prædicta sunt, & adhuc quotidie annūciantur, in serie tam ueteris quàm noui testamenti, in horrendis draconum & bestiarū figuris, & stupendis caelorum & elementorum motibus, & celestium spirituum tam insolitis actibus & gestibus, hæcenus in codicibus legebamus. Nunc autem non multis exemplaribus opus est, cum manifestis experientijs, luce clarius doceamur, ea in foribus nostris adesse, & ceruicibus nostris incessanter et indubitanter incumbere. Nisi fortē non uidemus illam cruentissimam beluam, inimicum crucis Christi, draconem crudelissimum (sectam dico & cateruam Turcorum infidelissimorū) demolitis cunctis partibus orientaliū, & afflactu suo, populi Christiani multitudinē infinita, uene no suæ infidelitatis infecta, finibus Italiæ appropinquare, & ad ruina Romanæ ecclesie, quam solam hæcenus intactam reliquerat, totis uiribus inhiare.

20 **O** quis nō doleat super tot & tantarū animarū morte, quas quotidie aper-
tis faucibus insatiabiliter deuorat, et suæ damnationis heredes facit? **O** pernicio-
sa et crudelis nimis persecutio. **O** à seculis inauditū scelus. Nō em̄ in cor-
pora, sicut ceteri persecutores, sed & in animas sæuit. Et dū corpora exterius
fouendo, sub pietatis specie non occidit, interius fidē auferēdo, animas sua
diabolica astutia occidere intendit. Huius rei testimoniū innumerabilis mul-
tudo fidelium esse potest, quorū multi promptissimi essent pro fide Christi
& suarum animarū salute, in fide Christi mori, quos tamē cōseruando à mor-
te corporali, & ductos in captiuitatē, per successum tēporis, suo infectos ue-
neno, fidē Christi turpiter renegare facit. Huius rei ueritatē & in me ipso ex-
pertus didici, qui cum multo mentis gaudio expectabā mortē pro fide Chri-
sti subire, et tamē (ut inferius declarabo) de igne semiuiuus extractus, et uite
redditus, per successum temporis detentus in manibus eorū, ueneno erroris
eorum quasi infectus, de fide Christi non modicū dubitauī. Et nisi misericor-
dia Dei mihi adfuisset, & me custodisset, turpiter eam negassem. Igitur meæ
intentionis in hoc tractatu est, ea quæ de actibus, cōditionibus, morib. & ne-
quitijs Turcorum, experientia me docuit, memorię & scriptis recōmedare:
ut si secunda uice (quod Deus auertat, licet adhuc satis timeam) me tam senē
in manus eorū incidere cōtingat, ab eorum erroribus melius quàm iuuenis

feci, me custodire ualeam. Et credo, quod etiā multū utilitatis possit cōferre, si unusquisq; fidelitū istis tēporibus talia audire, legere, studere conaretur, eo quod sicut liquidē constat, multi, imō innumerabiles Christiani, fidē Christi renegant, ignorantes, imō nō credentes ea quæ de eorū astutia dicuntur, do nec illaqueati docentur experientia, quod prius intelligere neglexerunt.

PROLOGVS.

VNC autem meæ infelicitatis historiā præponere uolo, quomodo scilicet & quando captus fui à Turcis, & ductus in eorum captiuitatem, ut ex his etiā illis quæ dicturus sum, unusquisq; certius fidem faciat, dum me non fabulas seu ficticia, sed expertā in me ipso ueritatē narrare simpliciter deprehenderit. Vnde cū Anno Domini *M. CCCXXVI. in obitu Imperatoris Romanorum Sigismundi, magna inter Hungaros & Alemannos exorta fuisset dissensio de faciēdo rege, eo quod Imperator legitimū successorē sibi non reliquisset: Turcus magnus, qui uocabat Moratbeg, pater illius qui nūc regnat, uidelicet Mechemetbeg, cū magna exercitus multitudine partes illas intrauit. dicebat enim habuisse trecenta milia equitū, ea intētionē ut totā Hungariā deuastaret: qd fecisset, nisi cuiusdā fluij inundatio (Deo sic disponente) sibi impedimento fuisset. Illa itaq; intentione frustratus, direxit aciem ad prouinciam ultramontanā, quæ Septem castra uocatur, & omnia sibi occurrentia crudeliter deuastauit & demolitus est, nullo sibi impedimento obstantē. Ea tempestate ego iuuenis xv, uel xvi annorū, eiusdem prouinciæ, anno præcedente recesserā de loco ciuitatis meæ, & uenerā in quoddā castellū, seu ciuitatulā, nomine Schebesch secūdū Hungaros, in Teutonico uerō *Mulenburg, studendi gratia. Quæ qdē ciuitas tūc erat satis populosa, nō multū tamē bene munita. Ad quā cū Turcus uenisset, & castris politis expugnare cōpisset, dux Valachorū, qui cū Turco uenerat, propter antiquā (quā prius contraxerat cū ciuibus ipsius ciuitatis) amicitiam, uenit ad murū, & sedata pugna, uocatis ciuib. persuasit, ut suis cōsilijs cōsentirent, & cū Turco nō pugnaret, eo quod nequaquā ciuitatis munitio esset sufficiens ad resistendū (hoc enim eius erat cōsiliū, ut ciuitatē Turco cū pace darent) & ipse à Turco impetrare uellet, qd Maiores ciuitatis usq; ad terrā suā secū ipse duceret, & postea quādo placeret eis, recedere, uel etiā stare possent: reliquū uerō uulgus sine aliquo rerū uel personæ detrimēto Turcus in terrā suā duceret, illicq; data ipsis terra ad possidendū, deinde ad placitū recedere uel habitare in opportunitate tēporis, in pace posset. Quæ omnia, ut pmiserat, impleta uidimus. Impetratæ igitur sunt cū hoc pacto induciē usq; in crastinū, ut unusq; possit se disponere cū reb. et familia cū pace exituri. Quidā uir nobilis cū fratre suo æque strenuo uiro, qui prius fuerat Castellanus, & cū Turcis multū cōflixerat, huiusmodi cōsilio & pacto nequaquā acquiescens, dixit se prius cēties uelle mori, quā se & uxorē suā & filios in manus Turcorū tradere. Persuasit etiā q̄ plurib. alijs. Et electa una de turrib. quā introiuit, & per totā illā noctē arma & uictualia intulit, & fortiter muniuit. Cū his igitur & ego turrim intraui, & expectabā cū magno desiderio magis mortē q̄ uitā. Facto itaq; mane, Turcus magnus in propria persona ad portā ciuitatis uenit, & omnes exeūtes unūquemq; cū familia sua, iussit scribi, & deputatis custodib. in terrā suā duci, sine aliq; rerū uel personæ nōmēto. Ciues q̄q; et maiores duci Valachorū, eodē modo ducēdos in suā terrā cōcessit. Cū igitur uniuersus exercitus eius de hac præda nullā partē habere potuisset, cū maximo impetu et intolerabili furia unanimiter ad turrim, in quā

eramus.

14. 36. in obitu

Sigismundus
Imperator.

Septem castra.

natiuitatis.
Mulenburg

eramus, spe aliquid lucrandi cucurrerūt. Quanta autem & qualis hęc fuerit tempestas, lingua nulla sufficeret exprimere. Tanta erat densitas sagittarū et lapidum, quod densitatem pluuię uel grandinis excedere uideretur. Tanta erat clamor pugnantium, & fragor armorū, & strepitus currentium, ut cœlū & terra concuti uiderentur in momento. Et quia turris multū decliuis erat, immediatē tectū sagittis & lapidibus contriuerūt: propter fortitudinē tamē murorum nequaquā poterāt prauale. Cū igitur tardior esset hora, ut puta solt declinans post meridiē, & nihil p̄fecissent, inito cōsilio, alijs pugnantib. *declinatus* alijs ad deferendum ligna cucurrerunt, & struem lignorū quasi ipsi turri equauerunt. Submisso igitur igne, nos quasi sicut decoquuntur panes in furno, decoxerunt. Et iam quasi omnibus mortuis, cum uidissent amplius neminē in turri moueri, distrahentes ignem irruerūt per ostium, ut si fortē aliquos fermiuos inuenissent, rescillatos extraherēt. Me quoq; eodē modo extrahētes, mercatoribus uenditū tradiderunt, qui me cum ceteris captiuis positum in catena, trāsito Danubio, usq; in Adrianopolim, ubi est sedes ipsius Turci magni, deduxerunt. De anno autē Domini prædicto, usq; ad annum Domini M. CCCC. LVIII. inclusiue, illius durissimę captiuitatis grauissimā onera & intolerabiles angustias, non sine corporis & animę periculo, sustinui: & tandem Deo auxiliante, ut infra ostendam, liberatus superauī.

*Adrianopolis
Adrianopolis
sedes Turci.*

QVOMODO TVRCI TERRAM

ET REGIONEM ORIENTALEM INCOEPE

runt possidere & inhabitare. Cap. I.

ECVNDVM omnes historias scribentes aperte constat, quod lex Mahometi, & secta Sarracenorū incēpit circa annū Domini sexcentesimali, sub Bonifacio quinto, & Heraclio Imperatore. Floruit autem circa annū Domini octingentesimali, sub Leone quarto, & Ludouico Imperatore. Tūc enim Sarraceni ad tantum creuerūt numerū & multitudinē & crudelitatem cōtra Ecclesiam, ut iam dudū capto imperio Hierosolymitano, Romam uenientes, eā obsederint, & omnia quę extra munitionē inuenta sunt, crudeliter cōbuserūt: ecclesiā quoq; sancti Petri stabulum equorū fecerūt, & funditus destruxerūt: Italiamq; et Siciliā deualtantes, in terrā suā redierunt. Fructū autē omnis malicię & nequitię in signis & pdigijs mēda

Ortus Mahometi.

Ludouicus Imperator.

Soltanus.

Othmanbeg.

Igitur

40 cibus (quib. nunc innumerabilib. abundant) incēpit facere circa annū Domini M. CCLXXX. Tunc igit, Deo permittente, Soltanus magnus egressus de plaga meridiana, processit cōtra orientē, & obtinuit omnem regionē & munitionē usq; ad mare. Cum igitur uidisset terrā spaciosam & multū aptam ad inhabitandū, diuisit eā in septē partes: & dimisisit ibi septē de principib. suis, unicuiq; partem unā cōmendauit, & tradidit iure hæreditario possidendam. Quorum primus habebat nomen Othmanbeg, secundus Ermenbeg, tertius Germenbeg, quartus Czarchanbeg, quintus Andinbeg, sextus Menthesebeg, septimus Karamanbeg. Cum igitur procedēte tēpore unusquisq; terram suam incoleret, gubernaret, & in pace possideret, ille qui uocabatur Othmanbeg, incēpit terram suā & fines eius dilatare, & eius qui iuxta eum erat à parte orientis, terram inuadere. Cui cum ille resistere non posset, relicta terra sua fugit, & ad illum qui Karamanbeg dictus est, se contulit.

latere
prioris modo
in deserto

Igitur Othmanbeg illius terra obtenta, conuertit se ad inuadendum terrā illius qui iuxta eum erat alia* parte, & eo, *ut priore, expulso, tranſiit ad tertiu, & ad quartū, & ad quintum. Et sic omnium aliorū terras ipse ſolus obtinuit, excepta ſolum illius qui Karamanbeg dictus eſt. Et hoc ideo, quia iſti qui à facie eius fugerant, eidē auxilio erant: tum etiā, quia terra iſtius multū ad expugnandū difficilis erat, tū etiam (ut magis credendum eſt) Deo ſic placuit. Sic enim olim* in terra Chanaan aliquas gētes deus inuictas dimiſit, in quib. exerceretur Iſrael: ſic etiā illi facere uoluit. Nam uſq; in hodiernum diē inuictus perſeuerat, & multas inſidias & obſtacula ei præbet. Niſi enim cū eo pacem Turcus habuerit, nequaquam audet ſe contra alium ad bellum mouere. Quod ſi fecerit, immediatē ille terras ſuas inuaderet. Ter enim, me adhuc ibi dē exiſtēte, deſcendit, & illius terras inuaſit, & multa ualſtauit, combuſit, & diripuit. Ille etiam cū cōtra eum pluries aſcenderit, tamē modicum profecit. Vna autem uice cum tanta furia & indignatione ad eū exterminandum cum magna multitudine exercitus perrexit, inter quos (ut dicebat) erāt xx. milia peditū, portantes ſecures & alia inſtrumenta, ea intentione, ut terrā illius penitus euerteret, inciſis arborib. & uineis, ita quod amplius inhabitari nō poſſet: & tamen reuerſus cōpoſita pace, omnia intacta reliquit. Vnde ex hoc poſſeſt haberi certa coniectura, & cōmune prouerbiū habetur inter eos quod Karamābeg ſtabit in æternum. Illi igitur Othmanbeg (& poſteri eius, qui ab eo nomē acceperunt, & Othmanogli dicti ſunt, id eſt, ſilij Othman) uſq; hodie eſt rex & dominus totius Turciæ, & in tantū profecit, & quotidie p̄ficiit, ut nō ſolum in oriente, uerum etiam in occidēte iam eius timor habeatur. Et licet ipſum Tartarus magnus de orientalibus procedēs ſemel ſuperauerit, ut ſolitus erat dominus meus narrare, quia adhuc ultra mare nihil obtinuerat, & ideo nō habebat potentiam reſiſtendi: tamen iſtis tēporib. tantæ eſt potentia, ut eo potētior nō inueniatur, nec audiat in orientali plaga. Cæterū omne regnū ultramarinū adhuc uſq; hodie in ſeptem regiones diuiſum, uocabulis priorum inhabitatorum nuncupatur ſcilicet Othmaneli, Ermeneli, Germaneli, Czarchaneli, Andingeli, Mentheſcheli, Karamaneli.

Prouerbium de
Karamanbeg.
Othmanogli.
Tartarus.

QUOMODO MULTPLICATA SIT SECTA
Turcorum, & quomodo hoc nomen Turcus acceperit. Cap. II.

DE ſecta autem Turcorum, hoc quod in præcedenti capitulo tactum eſt, quod uidelicet hæc ſecta fructum maliciæ ſuæ, à culpa Chriſtianorum Chriſti fidem negantiū, conſecuta ſit, eo ordine quo nunc quotidie apertiſſimè conſpicitur fieri, eodem etiam ordine tunc factum fuiſſe, nulli dubiū eſſe poſteſt. Vnde ſicut dictum eſt, cum Sarraceni uel Mahometiſtæ incœpiſſent Chriſtianos perſequi, & terras eorū occupare, multi ex Chriſtianiſ, uolentes declinare perſecutionē eorū, ſeiſpſos eis ſponte tradiderūt. Et hoc patet, quia adhuc uſq; hodie multa caſtella & oppida ſūt in Turciā, de illiſ antiquiſ Gre cis ſub dominio Turci, quæ ſe tunc ſponte tradiderunt, ideoq; intacta permã ferunt. Vnde factum eſt, ut ipſi Chriſtiani eis auxilio fierēt ad perſequendos alios, ſeu ceteros Chriſtianos. Et ſic eorum culpa cœpit ſecta Turcorū creſcere, propter cenſuras Eccleſiaſticas, quas nō timebant incurſſere. Et quia ipſi Chriſtiani erāt, incæperūt ſub quadā pietatiſ ſpecie deuictiſ Chriſtianiſ par cere, & eos in ſeruos & ancillas ſibi retinere. Et ex tūc incæpit illa impia auditas poſſidēdi ſeruos & ancillas, quæ uſq; hodie in ipſa ſecta perdurat. Tandem iſta ſecta illiſ pietatiſ culpa in tantū excreuit, ut malicia Chriſtianoꝝ in

in persequendis cæteris Christianis, excederet malitiam infidelium, & in hoc eorum magistri fierent & prælati, & in culpa discipulos haberent, quos ad perdendum animas magistros ipsi habuerant.

Et ex tunc intrauit ille nouus & spiritalis Mahometus, nuncius Antichristi: & cœperunt iam ipsi non Saraceni, sed Theorici, id est, spirituales, nomen habere, eo quod in attrahendis Christianis ad suam malitiam, & auertendis à fide Christi, & societate Ecclesiæ, quasi supernaturalem uiderentur habere efficaciam. Cum igitur Ecclesia eos corrigere per publicas censuras decreuisset, ipsi culpam suam excusare, & seipso iustificare cœperunt dicentes, se Ecclesiæ in hoc multum seruire, eo quod Christianos ab incurfu Sarracenorum custodirent. Et tunc addita est eis secunda malicia, scilicet ficta humilitas, hoc est sui ipsius, sub specie humilitatis, contra Ecclesiam erectio, cuius * primum est exterior apparentia in moribus, & exemplaritas simulata, & religionis ficta ostentatio. Et ex hoc hypocritæ nomen & rem sibi non immerito uindicauerunt.

Cum igitur procedenti tempore, crescente culpa eorum & malicia, Ecclesia uideret eos obstinatos, brachio seculari armata contra eos processit. Sed ipsi non cognoscentes, sed defendentes culpam suam friuolam, Ecclesiæ publicè resistunt. Et habita contra eam uictoria, terras Christianorum inuasunt. & more tyrannico omnia deuastantes, totum Orientem obtinuerunt. Et ex tunc hostes Ecclesiæ & inimici Dei facti, ab unitate Ecclesiæ diuisi, ipsi humani generis inimico se subdiderunt. Cuius demum auxilio & potentia freti, etiam uirtutibus & falsis miraculis clarere inceperunt: ut scilicet præmium suæ desperationis consecuti, & in obstinatione omnium malorum confirmati, citius & facilius ualere imperio diaboli parere, & ad eius libitum animarum perditionem operari. Et ex hac sanctitatis specie etiam tertium nomen acceperunt, ut scilicet idolum uocarentur & essent.

Sed quod tale fuisset iactum huius sectæ, apparet in figura Apocalypsis decimo tertio, ubi ultimæ persecutionis forma ponitur in figura bestię ascendentis de terra, habentis duo cornua similia agni, & loquentis sicut draco. Ista enim bestia ascendit de terra, quia à soliditate & firmitate catholicæ fidei orta. Habet duo cornua similia agni, maliciam inuidiæ sub specie pietatis, & nequitiam superbiæ sub specie humilitatis & obedienciæ consecuta. Loquitur sicut draco, quia opera falsorum miraculorum uirtute diabolica se facere ostendit.

Nunc demum uide, quomodo ecclesia Antichristi per omnia similitudinem tenet Ecclesiæ Christi, licet peruerso modo. Illa enim pro fundamento suo habet opus sanctissimæ Trinitatis, unicuique personæ proprium attribuens. Nam prælatura ecclesiastica, est opus Trinitatis attributum patri. Exemplaritas, quæ per incarnationem & obedienciam fuit, est opus Trinitatis attributum filio.

Miraculorum autem operatio, est opus Trinitatis attributum spiritui sancto. Ad hæc enim tria omnia reducuntur, quæ ad salutem animæ pertinent. Ad ista etiam tria, quæ de principio ecclesiæ Antichristi supra diximus, reducuntur omnia etiam quæ de necessitate sunt ad damnationem totius hominis.

QVA M T ER

CVM tam multa, imò ferè omnia huius temporis accidentia & occurrentia nobis persuadeant, nos debere esse sollicitos, & doceant finem mundi uenire, præsertim cum nobis certum sit quòd nos simus in quos fines seculorum deueniunt: sacra quoque scriptura utriusque testamenti, præsertim ipsa Apocalypsis, hoc ipsum nobis persuadet. Illæq; terribiles & horribiles figuræ Danielis & Ezechielis: quæ nobis non tam ad sciendum & intelligendum, quàm ad timendum de ultimorum temporum periculis scriptis mandata sunt. quorum etsi materia descriptionis terribilis sit, effectus tamen multo terribilior sine dubio credendus est. Dispositio quoque huius mundi, eius senectutem & propinquam iam finem nobis aperte demonstrat: scilicet in omni statu pronitas ad malum, difficultas ad bonum, auaritas prælaturæ, tarditas obedientiæ, artium quoque curiositas, ædificiorum uaria superfluitas, & in scientijs præsumpta nouitas, & in omnibus denique rebus superaddita antiquitati noua uanitas. Sed inter hæc omnia illa cruenta bestia (sectam dico Turcorum) nos multum sollicitare deberet, cuius continuum augmentum, assiduitas præliorum & persecutionum, diuurnitas durationis, non aliud quàm aliquod grande discrimen & scandalum, tribulationesq; & miserias extremas denunciat. De quibus tamen omnibus quasi nihil curamus, non ob aliud certè, nisi quia abscondita sunt ab oculis nostris, testante abbate Ioachim, super illud Apocalypsis de cimo tertio: Quis similis bestia, & quis poterit pugnare cum ea? ita dicente: Heu, quot esse arbitror natos in mundo, qui tantæ huius calamitatis angustias non euadent: & nunc abscondita sunt ab oculis eorum. Infelices matres quæ tales genuerunt, & ubera quæ lactauerunt filios: miseri parentes, qui pro talibus thesaurizant, nescientes quòd cogitet Dominus malum super diuites terræ. Audite, audite obscuro uos omnes qui diligitis natos uestros, audite omnes, qui paruulos delicatè nutritis. Docete filios uestros habitare in syluis, uiuere in deserto de radicibus herbarum: delicias affluentes derelinquere, & carnis epulas deuitare, ut discant commorari cum feris, donec pertranseat indignatio ista. Hæc ille. Certè credo, quòd sicut tempore Noe incredulos aquæ diluuij repentè occupauerunt, sic istis temporibus faciet incautos magna uindicta & uniuersalis indignatio diuina, ineuitabilis & sempiterna. Istam quoque extremam necessitatem Saluator in Euangelio docet declinare & fugere, dicens: Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Et sequitur: Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam, & dicit notanter, Postquam occiderit, nō determinans. Non enim illa persecutio occidit modo humano, sed diabolico. Communis enim modus occidendi est, corpus & animam ab inuicem separare: inhumanus autem, imò diabolicus est, animam occidere, & ad inficiendum alios suo foetore homines, quasi cadauer putridum, eam in corpore uiuo sepelire. Sicut enim in electis exterior exemplaritas uirtutis ad profectum animarū est bonus odor CHRISTI, animæ sanctæ in corpore degentis: sic nimirum in reprobis, simulatio uirtutis exterior ad decipiendum animas, est foetor animæ in corpore uiuo existentis. Hæc sunt sepulchra dealbata, quorum foetor infidelitatis totum orientem infecit, & nunc se incipit trāsfundere in occidentem. Sed terribile est ualde quod sequitur: Habet potestatem mittere in gehennam. O inaudita malitia, ò nequitia excedens omnem diaboli astutiā. Quis enim crederet, diabolum posse cogere homines ad faciendum malum? Ista tamen malitiosa secta non cum uiolentiā, sed longi temporis cōsuetudine uoluntatē libertatis aufert, animi firmitatē frangit,

Figuræ Danielis & Ezechielis.

Signa finis mundi.

Ioachim Abbas. Apocal. 13.

Matthæi 10.

Matthæi 23.

cordis constantiam vincit. & in tantam cecitatem perducit rationem hominis, ut fidem, pro qua prius paratus erat mori, postea infectus & deuictus turpiter negare cogatur. Quis huius potestatis maliciam ualet euadere? tanta enim est ^{uehementia} uio-
lentia & crudelitatis, ut anima in corpore existente, utrunq; hominem occidat, & mittat in gehennam. Quomodo enim uiuere dicendus est, qui toties mortis periculo expositus, aut pecunijs uenditus, toties sui iuris proprietatem amisit? Aut quomodo uiuere dicendus, qui mortem toties desiderauit & quaesiuit? Certè si mihi creditur experto, tot mortibus interij, quot inter Turcos uixi dies. Sed non satis dixi. Si enim ouis in manibus lupi uiuere per horam non potest, inter quos
10 est solum inimicitia naturalis: quomodo Christianus in manibus Turci uiuere potest, inter quos etiam est inimicitia supernaturalis, uel spiritualis? Hoc malum persuadeo unicuiq; Christiano, quantum possibile est, declinare: ab hoc foetore unumquencq; fidelem longè esse consulo. Tanta est enim eius intentio, ut ad intima cordis penetret, nec etiam ipsius animæ præcordia infecta derelinquat.

QUOMODO DIFFERANT INTER SE,
persecutio corporum & persecutio animorum. Cap. IIII.

VT autem uideamus quomodo differant ecclesiæ prima persecutio, & ista ultima, non incongruè applicari potest figura Apocalypsis 13. Ibi enim fit
20 mentio de duabus bestijs, quarum prima de mari ascendisse dicitur, altera de terra. Et illius quæ de mari ascendit, terribilis quidem aspectus, non tamen terribilis describitur in facto. Sed illa quæ de terra, licet non terribilis multum in aspectu, tamen multum terribilis in facto describitur. Et quia sicut cultus diuinus dupliciter consideratur, scilicet accidentaliter & essentialiter: sic ad eius persecutionem duplex modus persequendi necessarius fuit. Sicut in his duabus bestijs patet. Fuit igitur primò cultus ueri Dei impugnatus ab idololatria in accidentalibus, & ideo omnia de prima bestia ad exteriora pertinent. Consistit enim cultus diuinus accidentaliter in compositione morum, in humilitate & paupertate, continentia, castitate, frugalitate, sobrietate, pietate, uigilijs & orationibus, oblationibus, sacrificijs, elemosynis, peregrinationibus, ecclesiarum ædificationibus, & custodijs,
30 & his similibus, quæ corporaliter exercentur. Contra talia armauit se gentilitas cum exteriori & materiali apparatu. Vnde in prima bestia describuntur decem cornua cum decè diadematis, & septem capita, cum nominibus blasphemiarum. In quibus decem cornibus potest designari omnis potentia, quæ consistit in rebus terrenis acquirendis, gubernandis, dispensandis, expendendis, custodiendis cum omni sufficientia, in omni pompa quæ ad hoc pertinent. Per diademata eorum efficacia in omni pompa & gloria, & ornatu, quem consecuti fuerant Romanam gentiles in dominio totius orbis, accipi potest. Per septem capita non incongruè omnis industria, prudentia, astutia, qua pollebant ad subiiciendū sibi populum & regendum, designari potest. Nomina autem blasphemiarum, quid aliud, nisi
40 patrociniū, adiutorium, & fauor, quem habebant à demonibus, quos colebant super malitijs contra ecclesiam perpetrandis, dici possunt? Et sic breuiter in istius bestie figura, continetur omnis illius primæ persecutionis malicia contra ecclesiam, ad euacuandum cultum Dei. Sed hoc quod dicitur de capite quasi occiso in mortem, cuius tamen plaga mortis curata est, significatur, quod illius persecutionis malitiosa intentio, nequaquam effectū habuit. Quia dum ad euacuandum cultum ueri dei, Martyrum corpora immanissimis subegit supplicijs, & eos uarijs mortibus interfecit, non solum nihil obfuit persecutio illa: sed quantū ad meritum uitæ æternæ animabus & corporibus sanctorū magnum obsequium præstauit. Et propter hoc plaga mortis eius curata est, eo quod per orationes ecclesiæ
bb impedita

Apoc. 13.

Cultus dei duplex, eiusdèq; item duplex impugnatio.

Bestia prima typus.

Cur plaga mortis eius curata.

impedita est, ne culpa eius ad ultimum excessum attingeret, ut scilicet inimicus Dei fieret, & plaga eius incurabilis fieret, quia tunc ecclesiae orationes ei auxilium esse contra diabolum non possent. Vnde factum est, ut gentilitas propter fidem Christi impugnata, demum meretur primum suae persecutionis accipere.

Secunda autem persecutio, quia diuini cultus essentialia impugnare debuit, armis se spiritualibus munit. Diuinus enim cultus essentialiter in anima & suis potentijs consistit. Et ergo non immerito istius secundae bestiae duo cornua similia agni describuntur, in quibus simulatio uirtutis & sanctitatis exprimitur, contra duas potentias animae. Et quod loquebatur sicut draco, per quod falsorum miraculorum & uirtutum operatio, contra tertiam potentiam animae designatur. Quod autem ignem de caelo descendere fecit in terram, illud inordinatum desiderium supernaturalium experientiarum, quae solent istius temporibus abundare in mentibus simplicium, & curiositas ad scrutandum secreta Dei, possumus non incongrue accipere. De imagine autem & charactere bestiae talem interpretationem formare licet. Nam qui propter bona quae facit, reuelationes uel uisiones spirituales expectat, uel consequitur, characterem bestiae in dextera & in fronte portat. Et sicut prima persecutio totum mundum sua culpa participem fecit, sicut patet in Romanis, qui per totum mundum idololatriam dilatauerunt: sic persecutio secunda suae malitiae peste, quasi neminem non infectum relinquit. Quis enim simplicium uel idiotarum, sentiens in se aliquid uel modicum deuotionis, non statim desiderat habere reuelationes, uisiones, uel scire secreta Dei? Sed de desiderio inordinato & appetitu dignitatis ecclesiasticae & honorum quid dicam? Est ne inueniendus aliquis, qui sibi oblatum quodcumque beneficium ecclesiasticum, non sine omni mora & sine omni scrupulo ignorantiae, uel insufficientiae immediate non acceptet? Sed de his qui talia tyrannice inuadunt, uel pro pecunia emunt, uel alijs illicitis modis sibi usurpare non timent, nihil audeo dicere, nisi hoc quod in ista figura ponitur: ut ne quis posset emere uel uendere, nisi qui habeat characterem bestiae, quasi digito demonstrans praesentem ecclesiae statum, in quo nihil reperitur, quod a uitio simoniae sit alienum. Sed nunc in hoc concludendum est, quod licet inter Turcos personaliter non sint, omnes tamen reprobi, mentaliter ab eorum consortio in culpa non sunt disiuncti.

DE SOLICITVDINE, QVAM HABENT

Turci ad inuestigandum & rapiendum Christianos.

Cap. V.

CVm igitur, sicut in praecedenti capite dictum est, illae duae persecutiones diuersae sint, imò oppositae conditionis, necesse est ut media, quibus exercendae sunt, diuersa & opposita existant. Primi igitur persecutores non multum laborabant ad inueniendos ipsos Christianos, eo quod ipsi se eis ultrò offerebant. Tunc enim maioris meriti erant, qui se ultrò persecutoribus offerebant, quam quos ipsi deprehendebant, uel quærentes inueniebant. Persecutores uero animarum fugere & declinare, ad salutem necessarium esse, Euangelium docet, dum eosdem significando dicit: Ostendam autem uobis quem timeatis. Non enim sine culpa esset, ad periculum animae se ultrò exponere. Ideo nunc de Turcorum industria, uersutia, & nequitia, quam inuenerunt docente eos instinctu diabolico, ad inuestigandos & capiendos Christianos, uidentum est. Vnde Turcus magnus ultra exercitum suum uniuersalem, semper tenet unum exercitum particularem, xx. uel xxx. milia uirorum astutissimorum magis quam fortium, cui praeficit unum de omnibus peritissimis, quos in suo exercitu habet. Qui quasi latrunculi quidam magis nocte quam in die operantur, isti nullo anno intermisso, semel

Matth. 10.
Turcorum uersutia ad capiendos Christianos.
Exercitus particularis Turci.

semel ad minus ad prædam exeunt, aliquando etiam in uno anno bis uel ter, secundum quod commoditas se offert, exire cõtendunt. Et hoc occulte & cum tanto silentio, quod uicini eorum uix possunt eorũ recessum percipere, propter causam inferius dicendam. Qui quia opus totum cum cursu perficitur, necesse est ut equos suos & proprias personas, cum [†] certa industria & disciplina sciant ad hæc ^{cetera} habilitare & disponere, ita quod etiam si contingat eos per unam totam hebdomadam die noctuq; currere, nihil tamen molestiæ uel ipsi uel equi eorum, ex impetu illius cursus patiantur. Vnde tempore quo ipsis uacat, seipsos & equos suos sic gubernant & nutriunt, ut bene impingentur & fortificentur. Cum autem ^{Disciplina militaris Turcorũ.} intendunt exire, septem uel octo dies ante exitũ suum sibi & equis suis cum una certa disciplina, potus & cibi scilicet restrictione, & quodam moderato exercitio apponunt diligentiam, ut corpulentia & pondus corporale tollatur: & sic sagina interior in medullis remanens, eos habiles & aptos ad cursum reddat. & anteq; exeunt, diuulgant se ad uiam & locum ire, ad quem tamen non intendunt: & hoc propter decipiendos, si aliqui fuerint, exploratores. Et non uadunt, nisi habeant unum aut duos fideles conductores, qui uias & semitas terræ, quò ituri sunt, optime cognoscant. & cum tanto impetu & uelocitate currunt, quod in spacio unius ^{Professionum celeritas.} noctis trium uel quatuor dierum uias pertranseunt. Et hoc ideo, ut si aliqui eos senserint, nullatenus tamen eos præuenire, ad prodendum aduentum eorum possint. De cognoscendis equorum naturis & conditionibus, tantam habent ^{Industria Turcorũ in cognoscendis equis.} industriam, ut uideantur omnem physicæ artis peritiã ad plenum consecuti. Ad unicum enim respectum, omnes eius defectus & profectus, & cuius sit utilitatis, ætatis & ualoris, immediatè discernunt. Omitto autem, quomodo non de frigore hyemis, neque calore æstatis, neq; aliquo incommodo aeris uel temporis curant, & quomodo non fastidium nec abhorrent asperitatem locorum, longitudinem uiarum: & quod magis mirum est, quomodo non portant de cibo & potu, uel armis uel uestimentis, quod eis posset esse impedimento, sed modicis imò paucissimis contenti, ad longissima locorum spacia transcurrunt, nec aliquantulum desunt, donec aliquos incautos inuadant, & fatiati [†] domum redeant. Sed ^{Turci patientissimi maloriũ reuertantur} de his rebus hic breuiter dicere uolo, quod ea quæ de eis narrantur, prorsus incredibilia sunt. Nam, ut uerum dicam, nisi me experientia docuisset, & oculis proprijs aspexissem, nullatenus quæ de eis audiui, credere potuissem. In hoc autem concludere uolo, quod si eorum astutiæ & actus scriberentur, libri essent compilandi plures. Quis autem cogitare possit, quanto tremore & stupore concutiantur illi, quos sic incautè & inopinatè inuadunt? Certè si ferrea, uel etiam adamantina essent corda, resoluuntur, & totis uiribus destituuntur. Quid enim faceret, uel quò se uertere deberet, qui subitò & inopinatè inimicum suum mortalem, extracto gladio ante se conspiceret? Certè hoc auditu non mediocriter formidabile, sed multum terribile est, sicut ego experientia didici, & proprijs oculis ^{Capere uiuos quàm occidere maius studium Turcis.} uidi. Sed quo fine omnia talia fiunt: non ad aliud sanè, nisi ut incautè & sine sanguinis effusione & occisione hominum, capere, & uiuos possint conseruare corporaliter, quos spiritualiter intendunt occidere. Nisi enim diabolus eis auxilio esset & consilio, nequaquam talia attentare præsumerent, neq; perficere possent. Reputat enim pro magno damno, si unus homo occidatur. Vnde etiam Turcus magnus, cum sit potentissimus, & multas terras & insulas posset ui armorum capere, tamen ita cauet occisionem hominum, quod potius uult eos habere uiuos & tributarios, quàm cum effusione sanguinis capiendo possidere. Vnde nullo modo occidere uolunt homines, nisi extrema necessitate compellantur, scilicet quando se defendunt, uel fugiunt: sed omnino conantur, ut uiuos capiant. Sic ^{per corpora suæ necessitati} de uno homine duplex rapina perficitur. Turcus enim intendit, uendendo [†] pro

corpore suae cupiditati satisfacere: diabolus autem, fidem auferendo, animam secum in gehennam miserabiliter perducere.

QUOMODO CAPTOS CONSERVENT,

emant & uendant. Cap. VI.

Emptores &
uenditores ho-
minum.

VT autem facilius & commodius possint captiui conseruari, habent deputatos mercatores per omnes ciuitates ad emendum & uendendum homines, qui sicut & mercatores aliarum rerum habent priuilegia à rege, ut possint captiuos quoscunq; & à quocunq; captos emere, uendere, impignorare, redimere, secundum statuta regalia, super hoc decreta, sine alicuius uel aliorum impedimento. Neq; hanc emptionem solum in ciuitatibus exercent, sed etiam uadunt in campum cum exercitu, portantes catenas, ut emant captiuos de manibus rapientium. Illi enim qui rapiunt, quia gubernare non possunt, statim uendunt, & pro maiori uel minori precio, secundum copiam uel inopiam captiuorum. Nam aliquando in tanta multitudine capiuntur, ut unus homo (ut audiui ab eis) pro uno pileo uendatur. Illi igitur mercatores eos emunt & gubernant, mittentes eos in catenas aereas, decem uel duodecim in unam catenam. Non est autem medicus, neq; physicus, qui ualeat istis mercatoribus comparari, in cognoscendis complexionibus & conditionibus hominum. Immediatè enim ut in faciem alicuius inspexerint, cuius sit ualoris, artis, uel fortunæ, cognoscunt. Non solum autem magnos uel prouectæ ætatis, sed etiam paruulos & pueros adhuc in lacte matris, uel etiam eos quos solent proijcere illi qui rapiunt, ne sint eis oneri, inuentos portant in facis, & nutriunt cum magna diligentia & mirabili industria. Præterea in omnibus ciuitatibus, sicut ad cætera mercimonia, sic etiam ad homines emendos & uendendos habetur forum proprium, & loca ad hoc legitime deputata. Ad hunc locum & forum, pauperes captiui cum catenis & funibus ligati, quasi oues ad occisionem ducuntur. Ibi examinantur, denudantur. Ibi rationalis creatura, ad imaginem Dei facta, sicut animal irrationale, uilissimo precio uenditur & comparatur. Ibi (quod pudendum dictum) masculorum & foeminarum pudenda coram omnibus contrectantur, & manifestè ostenduntur. Nudi etiam compelluntur coram omnibus incedere, currere, ambulare, & saltare: ut manifestè appareat, utrum infirmus uel sanus, masculus uel foemina, senex an iuuenis, uirgo an corrupta sit. Et si quos uiderint erubescere, circa illos magis instant, impellendo, uirgis cædendo, colaphizando, ut sic coactè faciant, quod sponte erubuerint coram omnibus facere. Sed de hoc modicum dixi. Ibi uenditur filius, inspiciente & dolente matre. Ibi emitur mater, in confusionem & despectum filij. Ibi marito erubescente, uxor ut scortum deluditur, & alij uiro traditur. Ibi paruulus à sinu matris rapitur, & commotis totis uisceribus mater ab eo alienatur. Ibi non defertur dignitati, nec parcitur statui. Ibi sacerdos & plebeius una pecunia taxantur. Ibi miles & rusticus una statera ponderantur. Initium autem malorum hoc, uide quid sequatur. Emitur & educitur, & unius uilissimi rustici & turpissimi uillani seruitio, uilissimum mancipium perpetuis carceribus condemnatur, nulla amplius est spes libertatis uel requiei, nullum prorsus solatiū aut consolatio. Sed & in maioris defolationis opprobriū, totius domus & omnium que in ea sunt onera, suis humeris imponuntur. Et si defectus euenierit, uidebis sicut asinum uerberibus subijci, & inter uerbera crucis & passionis Christi impropertū sibi irrogari. De intolerabilibus laboribus taceo, de fame & siti, & nuditatis opprobrio nihil dico: sed hoc solum adiungere uolo, quod & tanta & tam amara est illius seruitutis animæ & spiritus afflictio, quod & mors ei æquiparari nequaquam possit. Quid enim faciet miseram animam, cum se cōsiderat ab omni bono impeditam, & omni malo expolitam?

Attende. Videt sibi dominari inimicū crucis Christi, uidet se oppressam tantis laboribus & uarijs

Durissima captiuorum seruitus apud Turcos.

& varijs occupationibus : considerat se separatam ab ouili Christi, & traditam in manus & fauces luporum. Deniq; uidet se inclusam perpetuis carceribus, & omni spe frustratam libertatis. Demum uidet se derelictam a Deo, & traditam in manus diaboli. Certè si optio daretur, magis eligeret mori, quam uiuere. O quam multi huius calamitatis discrimen non ferentes, in baratrum desperationis ceciderunt. O quam multi se multis modis morti exponentes, fugerunt, & in montibus & syluis fame & siti perierunt : uel quod extremum malum est, sibi ipsi manus iniicientes, uel laqueo sibi uitam extorserunt, uel se ipsos in flumen projicientes, uitam simul corporis & animæ perdidērunt.

10 DE AVIDITATE TVRCORVM POSSIDENDI
seruos & ancillas, & de fuga seruorum & liberatione. Cap. VII.

Tanta est inter eos auuiditas possidendi seruos & ancillas, ut in tota Turcia una omniu uniuersalis habeatur ista opinio, quod quicumq; potuerit possidere unum seruum uel ancillam, egestatem amplius non uidebit. Nec eos fallit ista opinio. nam pro certo credo, quod propter hoc maledictio Dei intrat in domum eius, ut frustratus totaliter spe foelicitatis aeternæ, gaudeat felicitate terrena. Nam & ex tunc tanta infatiabilitas cor eius occupat, ut cum unum possederit seruum uel ancillam, immediatè ad habendum secundum toto cordis desiderio adspiret. Et sic deinceps de secundo ad tertium, de tertio ad quartum : & sic crescente culpa, in infinitum se extendit concupiscentia. Ita quod multi inueniantur, qui uillas de seruis & ancillis constituunt, & seruum cum ancilla coniugio iungentes, domos efficiunt, quatenus ex eis nascentibus filijs & filiabus, suo infatibili desiderio aliquatiter satis fiat. In tota enim Turcia uix domus inuenitur, quæ uno ad minus seruo uel ancilla careat. Vnde fit ut quantumcunq; in numero & in copia multiplicentur, nunquam tamen ualor uel precium decrescit, imò potius augetur. Et exinde etiam ipsorum raptorum, & etiam mercatorum exercitatur solertia, dum conspiciunt suorum mercimoniorum precium & ualorem ex copia non minui, sed potius augeri. Et sicut dominorum magna est auuiditas seruos possidendi, ita & seruorum est magnum desiderium manus eorum euadendi. Nam nihil aliud inter se tractant, non aliud cogitant & loquuntur, nisi quomodo & quò fugiant & euadere possint. Sed cum ipsi domini eorum perpendunt & considerant hoc ex assidua & mutua colloquutione, statim incipiunt eis negare copiam alimentorum, ne ex superfluitate sibi ad fugam uitaticum preparare poterint.

Opinio Turcorum de possidendis seruis.

Fugiunt multis modis, nihilominus nihil proficiunt. nam uix aliquis fuga eua- dere potest, maximè de his qui ultra mare ducuntur. Inuenerunt enim ipsi Turci multos & uarios modos eos impediendi, requirendi, & inueniendi. Cum igitur post fugam inuenti fuerint & reducti, duplicatur eis miseria: & si secundo fugerint & fuerint inuenti, iam non est locus ueniae, sed sine aliqua misericordia uerberantur, cruciantur, & affliguntur. Si autem fugiendo perseverauerint, uenduntur, uel etiam uarijs necessitatibus a fuga coercentur. Nam alij eis cibo & potu negato, & uestimentis, permittunt mori. Alij massam ferri in pedibus apponunt. Alij colla catenis constringunt. Alij combustis neruis claudos eos reddunt. Alij abscisis auribus & naso, inutiles & deformes reddunt, & notabiles. Alij etiam crudeliter gladijs occidunt, & interimunt. Sed huic incommodo quoddam remedium inuentum est, quod tamen non omnes, sed solum sapientiores & maiores eorum obseruant. Vt enim eos a fuga compescere, & stabiles reddere possint, inducunt eos ad accipiendum pactum libertatis. Quod cum facere contenti fuerint, ducunt eos ad iudicem ordinarium loci illius, & conueniunt cum eis pro certo termino temporis, & quantitate pecuniae, & firmato super hoc pacto coram iudice

Captiuos in Turcia difficile effugere posse.

mitiores pactum libertatis.

& testibus, & chirographo confecto, reddunt eos securos de libertate habenda. Cum igitur hoc quod in pacto est, persolverit, iudex cum auctoritate Imperiali perpetua donat libertate, cum instrumento solenni, quod nemini aliquatenus licet infringere. Per istum modum & ego liberatus fui. Hæc autem libertas præteritis temporibus erat uniuersalis & larga, ita quod potuissent ad libitum in Turcia stare, uel reuerti ad patriam. Istis autem temporibus restricta est, ita quod liberatis non licet reuerti ad patriam, sed solum manere in Turcia. Et ergo post habitam libertatem, magna est difficultas posse exire, eo quod in omnibus locis, siue portibus maris, siue alibi, interdictum habetur à rege, quod nequaquam dediti libertati, permittantur ad patriam reuerti. Sunt & alij quàm plures modi euadendi, inter quos sunt duo etiam magis usitati. Quorum prior est, quod illi qui possunt habere commoditatem acquirendi pecuniam, possunt à sacerdotibus, peregrinis, & uagantibus huiusmodi literas emere, & sic occultè recedere. Secundus est, quia sunt quidam fures, sub specie mercatorum illorum qui uendunt homines, euntes de terra in terram, qui cum inuenerint seruos uel ancillas fugere uolentes, recipiunt eos furtim, & uendunt ad loca remotiora: & si quos inuenerint magis aptos, faciunt cum eis pactum, & postquam ter aut quater isto modo uendiderint, liberos cum literis permittunt abire. De illis autem qui liberantur, paucissimi ad patriam reuertuntur, quia iam ibi familiaritatem contraxerunt: uel etiam propter difficultatem recedendi, ut supra diximus.

Euadendi duo modi.

DE HIS QUI NON INVITI NEC COACTI,

sed sponte huic periculo se offerunt, uel ingerunt. Cap. VIII.

Sed si de his, qui quotidie inuiti, deuicti & coacti abducuntur, secunda illa fulcimentum & augmentum recipiat, tamen culpa eorum in immensum excedit facinus illorum, qui tanquam arida ligna huic insatiabili incendio, sine contradictione seipsum exponere non desistunt. Sed isti dum sponte se quotidie in tanta multitudine ad negandum fidem ingerunt, non solum sibi, sed etiam cæteris incitamentum ruinae fiunt. De quorum generatione ad plagam Aquilonis quatuor uel quinque magna regna sunt sita, quorum terras licet Turcus ipsis deuictis, longo antè tempore possederit, tamen eos propter amplitudinem & latitudinem nequaquam cum Turcis adhuc implere potuit. Quorum hæc sunt nomina: Bosna, Arnant, Laz, Slauonia, Albonia. Vnde usque hodie gentes illa terram suam sub dominio ipsius Turci inhabitant: sed propter tributa annualia, & onera grauiora, & multas incommoditates, quas patiuntur, ita depauperati sunt, quod uix se nutrire possunt. Vnde fit, ut egestate compulsi, annuatim tempore laboris ueniant, & per ciuitates Turcorum dispergantur, ut inopiae suae, more mercenariorum, & aliquatenus ualeant cum sudore laboris subleuamen inuenire. Et hi si interperies aeris non obstiterit, in tanta ueniunt multitudine, quod iam non pro alia mercede, sed solum pro uictu laborare contenti sunt. Et istis facilliter persuadetur, ut non recedant. Ideo quod illius idiomatis & generationis tanta iam ibi creuerit multitudo, & maxime in ciuitate regia, quæ Adrianopolis dicitur, quod ferè omnes masculi & foeminae, parui & magni, hoc idioma loqui didicerunt. Nam in curia ipsius regis uix aliquando idioma Turcorum auditur, eo quod tota curia & maior pars magnatorum ex reneгатis illius idiomatis congregata existat. Præterea Turcus magnus ab omni præda & rapina captiuorum decimas suas habet, & cum senserit copiam esse illorum, præcipit ut omnes iuuenes à xx. annis & infra, pro parte decimæ, quæ ad eum spectat, sibi offerantur. Sed & per omnem terram sui dominiij adhuc multi sunt de Græcis antiquis, & alijs nationibus, qui castella & oppida plurima inhabitant, & ab omnibus statutis & oneribus aliorum dominorum liberi & exempti, ipsius regis seruitijs intendunt, & ad eius curiam pertinent, Horum filios à uiginti

Bosna. Arnant. Laz. Slauonia. Albonia.

Eccè Gog & Magog.

Edrenopolis Andrianopolis ciuitas regia.

Ex præda captiuorum rex Turcorum decimas accipit.

Andrianopolis dicitur, quod ferè omnes masculi & foeminae, parui & magni, hoc idioma loqui didicerunt. Nam in curia ipsius regis uix aliquando idioma Turcorum auditur, eo quod tota curia & maior pars magnatorum ex reneгатis illius idiomatis congregata existat. Præterea Turcus magnus ab omni præda & rapina captiuorum decimas suas habet, & cum senserit copiam esse illorum, præcipit ut omnes iuuenes à xx. annis & infra, pro parte decimæ, quæ ad eum spectat, sibi offerantur. Sed & per omnem terram sui dominiij adhuc multi sunt de Græcis antiquis, & alijs nationibus, qui castella & oppida plurima inhabitant, & ab omnibus statutis & oneribus aliorum dominorum liberi & exempti, ipsius regis seruitijs intendunt, & ad eius curiam pertinent, Horum filios à uiginti

à viginti annis & infra ætatis, missis nuncijs de quinquennio ad quinquennium
 sibi adducere præcipit, & iubet, ut distributi per curias magnatum suorum, in
 moribus & ritibus & in armis erudiantur & exerceantur. Qui dum circa xx. an-
 nos uel amplius ætatis peruenerint, reductos ad curiam suam, in stipendium su-
 um eos recipit, & sibi famulari facit. Tales eorum lingua Gingitscheri uocantur. *Gingitscheri,*
 Et habentur aliquando in curia regis xxx. uel xl. millia. Portant quædam insi- *Insignia auli-*
 gnia in uestimentis, & maxime in capite. Portant enim pileos, uel mitras albas, *corum.*
 quibus nemo audet uti, nisi sit de curia regis. Et ex illis habentur electi sagit-
 tarius, v. uel vi. milium, qui arcum sinistra manu trahunt, & uocantur Czolaclar. *Czolaclar.*
 10 id est sinistrarij. Isti habent arcus tantæ fortitudinis, quod sagittæ eorum omne
 scutum & loriam penetrant. Et immediate incedunt ante regem. Et dum rex pro-
 cedit ad campum, his omnibus quasi quodam castro utitur, non enim se mouet
 ad pugnam. Et si omnem exercitum suum frangi contingat, nihilominus ipse
 cum suo exercitu uictoriam non amittit. Sicut audiuimus factum in isto magno *Confectus Tur-*
 trium dierum & nocturnum conflictu, quem habuit cum rege Poloniae, ubi licet *corum cum rege*
 exercitus suus communis totaliter dispersus fuisset, & uictus, tamen ipse finali *Poloniae.*
 ter cum suo exercitu uictoriam obtinuit. Ex istis iam dictis seruis suis, secun-
 dum uirtutem expertam in eis, promouentur ad officia regni sui. Vnde fit, ut om- *Turcus ma-*
 20 mini uel possessores sint à rege constituti: & per consequens ipse solus dominus *gnus solus im-*
 & possessor, & legitimus dispensator, distributor & gubernator sit totius regni. *perat.*
 Cæteri uero executores, officiales, & administratores secundum suam uolunta-
 tem & imperium. Habet autem inter alios dominos, duos maiores, qui omni-
 bus alijs præsumunt. Vnum citra mare, & alium ultra mare, qui secundum suum
 imperium & uoluntatem habent omnia negocia regni expedire: qui uocantur *Beglerbegi.*
 Beglerbegi, quasi domini dominorum. Et exinde procedit, quod in regno suo,
 quamuis sit innumerabilis multitudo, non potest oriri aliquid contradictionis
 uel repugnantiae, sed quasi uir unus in omnibus, & per omnia uniti, ad unicum
 eius imperium respiciunt, subijciuntur, & indefesse famulantur, & sine authori- *Obedientia &*
 30 tate eius nemo aliquid intendit præsumere. Si autem aliquis, siue magnum, siue *cõcordia Tur-*
 paruum attentauerit, eo facto priuatus omni beneficio, & reuocatus ad curiam, *corum.*
 priori seruituti subijcitur, si non fuerit maior poena infligenda: si autem ad li- *ad libidinem*
 bitum eum occidit, & carceri deputat, uendit, & in seruitutem redigit, sine alicuius
 contradictionis respectu, uel personæ. Nunc uero ex hoc quisq; cognosce-
 re potest, quod illorum reproborum & iniquorum concordia, nõ ex aliquo com- *Vnde ista con-*
 modo accidentali, uel exteriori procedit, cum sint illius crudelissimi tyranni ser- *cordia oriatur.*
 40 uitio & regimini taliter & cum tanto timore mancipati. Sed ex quodam essentia-
 li & interiori fundamento & causa, quæ est desperatio de bono, & obstinatio
 in malo: ad quam suis culpis exigentibus deueniunt, quasi inebriati, et quodam
 instinctu diabolico constricti & adunati à furore iusti iudicis, cuius calicem indi-
 gnationis biberunt, ut in finem maliciæ & totius peruersitatis possint sine inter-
 missione & impedimento currere, & locum suo domino diabolo & Antichristo
 præparare. Qui cum eorum malæ intentionis mēsuram impleuerit, & omnium
 reproborum & iniquorum in se personam recipiens, maliciam, qua dei ecclesiam
 impugnaverunt, ad plenum perfecerit, ita ut se ab omnibus pro Deo adorari fa-
 ciat: tunc interficiet eum Dominus I E S U S spiritu oris sui, ut ipse cum suis mem- *2. Theß. 2.*
 bris [†] seruitutem sentiat punientis, qui patientiam Dei contempse- *seueritatem*
 runt, tamdiu ad poenitentiam ex-
 peccantis, &c.

et preferenti
bus

sectam et preferendam fidei Christianae, et de multiplici
genere eorum. Cap. IX.

MOtiua autem istam sectam, & hunc errorem persuadentia, sunt in dupli-
ci specie, scilicet naturalia & supernaturalia. Naturalia iterum duplicia, sci-
licet uniuersalia & particularia. Vniuersalia sunt duplicia: alia coniecturae, alia ex-
perientiae uero, quae ex uisu & sensu percipiuntur. De motiuis coniecturae, dicit Ab-
bas Ioachim, super illud Apocalypsis 13. Et uniuersa terra admirata est post be-
stiam. Licet illud in die suo complendum sit, iam tamen non desunt plurimi, qui
admirantur, & quasi titubare incipiunt dicentes: Quod esse creditur hoc iudici-
um, quod tanta multitudo aduersatur fidei, & quod ita praeualere permittitur con-
tra populū Christianum? Putas tot millia hominū damnādi sunt, quasi unus ho-
mo? putas sine causa permittit Deus, illos in tantam excrefcere infinitatem?

Apocal. 13. Hae dicentes, miseri ceciderunt a fide, nescientes id quod scriptū est: Quam
magnificata sunt opera tua Domine, nimis profunda factae sunt cogitationes
tuae. Vir insipiens non cognoscat, & stultus non intelliget haec. Cum exorti fue-
rint peccatores ut foenum, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem,
ut intendant in seculum seculi: Tu autē altissimus in aeternum Domine. Hoc ue-
ro nesciunt stulti, qui admirantur post bestiam, & deserunt fidem Christi, incli-
nantes se bestiali potestati, & transeuntes ad immundiciam eius, & ipsius se per-
fidiae haeredes faciunt. Hae ille. Hic Abbas Ioachim ponit quatuor motiua con-
iecturae. Primo enim sic audientes potentiam ipsius Turci, & uictorias eius con-
tra Christianos, & multa mala quae facit quotidie, admirantur & dicunt: Quo-
modo tanta multitudo contrariatur fidei? quasi dicerent, Cum ipsa ueritas sem-
per praeualeat errori, & magis est amata & desiderata ab omnibus, non est possi-
bile, quod tam multi eam impugnent. Ergo ubi multitudo, ibi ueritas. Secundo
sic: Quomodo possunt praeualere ueritati, cum Deus semper sit adiutor ueritatis,
uel ipsam tenentur? Ergo qui praeualent, tenent ueritatem. Tertio sic: Quomodo
possibile est, quod possent sic multiplicari & crescere, cum omnis error sit sine
fundamento, & sic non potest multiplicari? Ergo, &c. Quarto sic: Quomodo
Deus permittit, ut tanta multitudo transeat in perditionem, cum ipse uult omnes
homines saluos fieri? Ergo, &c. Istis motiuis uel conceptibus respondet & ipse
Psal. 91. Abbas Ioachim, per dicta Psalmistae dicentis: Quam magnificata sunt, &c. qua-
si diceret: Cum ipsa natura pro modico grano conseruando & nutriendo, in im-
mensum faciat multiplicare paleam & stipulam, & tamen in hoc non errat: quid
mirum, si Deus propter salutem paucorum iustorum, multos reprobos patitur
& supportat? Sed hoc non considerant insipientes, qui pro suis phantasjs & co-
gitationibus, uolunt iudicare de diuinis operibus incomprehensibilibus.

Motiua experientiae sunt duplicia, scilicet uniuersalia & particularia. De uni-
uersalibus motiuis experientiae notandum, quod tentationes quae fiunt per expe-
rientiam uisus, uehementius se ingerunt quam illae quae per auditum & coniectu-
ram percipiuntur, de quibus iam breuiter dictum est. De his autem quae per ui-
sum & experientiam fiunt, nunc diligentius est insistendum. Vnde pro fun-
damento ipsius materiae hic aduertendum est, quod in moribus exterioribus
aequaliter se habent boni & mali, licet inaequali intentione: quia sicut bonis
omnia cooperantur in bonum, ita econuerso, omnia malis in malum. Vnde
si boni bonis polleant moribus, ad exemplum uirtutis facit: si autem prauis,
ad custodiam uirtutis interioris uel humilitatis facit. Reprobi autem bonis
moribus

moribus ad decipiendum, malis autem ad corrupendū animas fidelium utun-
 tur. Vnde de primo dicitur: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt *Psal. 54.*
 iacula. De secundo autem: Corruptunt bonos mores, colloquia praua. Quis *1. Corint. 15.*
 enim, non dico simplex tantum, sed etiam sapiens quisq; non moueretur prima
 fronte, uidēdo tantam compositionē morum in ipsis infidelibus: Omnem enim *Cōpositio mo-*
 leuitatem, in quibuscunq; actibus eorum & gestis, uestitu & apparatu, detestan- *rum in Turcis.*
 tur sicut ignem, & abominantur sicut pestem. Videntes enim leuitatem Chri-
 stianorum in uestitu & equitatu, & alijs quibuscunq; derident, & eos capras &
 10 simias uocant. Honestissimū enim modum, imō religiosissimum habent in uesti *Qualis uesti-*
 tu, tam mares quā foeminae, tam maiores quā minores, tam curiales etiam *tus Turcorū.*
 quā ipsi rustici & uillani. Et ita cōmunem & simplicem, ut omnino nihil inde-
 centiā uel inhonestatis, seu superfluitatis uel curiositatis, uel leuitatis possit in eis
 deprehendi uel notari. De his autem qui religiosiores et deuotiores habentur, *Vestitus reli-*
 quid dicam? Tantum enim simplicitatis & conformitatis & singularis apparen- *giosorum.*
 tiā & exemplaritatis ostendunt in actibus, gestis, & motibus & uestimentis, ut
 eos aliquem modū regularis obseruantiaē crederes profectos. In equitatu etiam *Turci utuntur*
 & alijs apparatibus, non solum simplices, sed etiam ipsi magnates, in tantum de- *equis castratis*
 20 uitant omnem strepitum & rumorem, ut nullo modo aliquis equitet equum, qui
 non sit castratus. In uno enim exercitu centū mille equorū, non audiretur unus
 minimus rumor uel strepitus alicuius equi. In sellis & in frenis nulla prorsus cu-
 riositas, nulla uanitas uel superfluitas habetur. In omni apparatu equorum sim-
 plicissimum tenent modū. Nullus armatus incedit, dum ad campum exeunt, sed
 omnia arma eorum in farcinis deferuntur camelorū & mulorum. Nullus discer-
 rit, nullus cum equo saltat uel tempestat, ut est moris Christianorum. Ipsi deniq;
 magnates & principes ita simpliciter se habent in omnibus, ut ab alijs discerni *Nullum disceri-*
 non possint. Vidi regem euntem ad ecclesiam per longum spaciū à palatio suo *men persona-*
 cum duobus iuuenibus. Et hoc uidi etiam, ad balneum euntem facere. Nec re- *rum inter Tur-*
 30 uertentem de ecclesia ad palatium aliquis fuit ausus comitari, nec in platea sibi
 aliquis ausus est occurrere, uel clamare, sicut solēt facere et dicere, *Turcorum re-*
 huiusmodi. Vidi etiam in ecclesia orantem, non in cathedra uel solio regali, sed *gis simplex cul-*
 super terram, substrato tapetio, ad modum cæterorum sedentem, nec circa eum *tus.*
 aliquod ornamentum suspensum, uel ostensum, seu extensum. Nihil omnino
 singularitatis in uestimentis uel in equo utitur, quo possit ab alijs cognosci. Vi *pra-*
 40 di eum in exequijs matris suæ, nec possibile fuisse me eum cognoscere potuis-
 se, nisi mihi ostensus fuisset. Habet strictissimē interdictum, ne aliquis eum co-
 mitetur, uel ei in uia occurrat, nisi sua licentia speciali. Omitto multa quæ de eo *sine*
 audiui, quomodo sit affabilis in colloctione, maturus & benignus in iudicio,
 largus in elemosynis, & in alijs actibus suis beneuolus. Vnde fratres Christiani
 in Pera, dixerunt mihi eum intrasse ecclesiam eorum, & sedisse in choro, ad ui-
 dendum cæremonias & modum officij. Vnde etiam ipsi missam coram eo, ipso
 sic uolente, celebrauerunt, & hostiam nō consecratam in eleuatione demonstra-
 uerunt, uolentes eius curiositati satisfacere, nec tamen margaritas porcis prode-
 re. Qui etiam dum cum eis de lege & ritu Christianorum colloquium habuisset,
 & audisset, quod episcopi præessent ecclesijs, uoluit ut ad consolationem Chri-
 stianorum aliquem episcopum adducerent, cui ad omnia suo statui necessaria,
 promisit se fauorem & auxilium sine defectu præstiturum. Quis autem, audiens
 uictorias, bella, & exercitus multitudinem, gloriam & magnificentiam, talem in
 eo posset simplicitatem suspicari, uel auditam non admirari?

De

Mundicia Turcorum.

Motiva particularia sunt duplicia, scilicet extrinseca & intrinseca. Extrinseca sunt ea quæ pertinent in primis ad mundiciam. Tantam enim in omnibus exterioribus ostendunt se diligere mundiciam, ut quasi omnia quibus utuntur, suspecta habeantur eis de immundicia. Nam in domibus eorum, ubi ipsi comedunt, nullatenus permittunt, ut habeantur pulli, uel quod intrent canes. Et si casu canis uel pullus tangeret scutellam uel ollam, ex ea amplius nullatenus comederent. Quando uolunt comedere pullum, prius eum sex uel septem diebus faciunt ligatum teneri, & purum granum ad comedendum ei tribui. Si quodcunque animal moreretur cui non fuisset incisa gula cum gladio uel ferro, & effusus sanguis totaliter, nullo modo ad comedendum de carnibus eius contingerent. De mundicia autem corporali tanta est cura, maxime illis qui frequentant orationem, quod in uestibus & in corpore minimam maculam non sustinent. De lotionibus autem, quæ orationem præcedere debent, infra dicitur, cap. 13. Ea de causa non bibunt uinum, nec carnes porcinas comedunt: quia ut ipsi dicunt, hominem immundum reddunt. Nullo modo etiam post quacunque pollutionem naturalem, aliquem secum permittit loqui, uel se permittit ab aliquo (quantum possibile est) uideri, nisi prius totaliter corpore in aquamersus, uel aqua perfusus. Vnde propter hoc in ciuitatibus continuè utuntur balneis. Vbi autem non habentur

Mundicia corporalis Turcorum.

balnea, aliquem secretum locum ad hoc præparatum habent in domibus suis, ut statim possint aqua perfundi antequam domum exeant. Nam pollutum quemque Tschumup uocant, per quod notant immundiciam, quæ multum execrabilis habetur apud eos. Motiua intrinseca sunt, quæ ad appetitum & desiderium pertinent. Vnde primo occurrit magna simplicitas eorum, quam habent in ædificiis eorum. Nullam enim omnino delectationem habent in ædificandis & construendis ædificiis, siue domibus. Et licet sint ditissimi in auro & argento, & in pecunijs, tamen omnem superfluitatem & curiositatem ita detestantur, ut paupertatem crederes eos esse profectos. Raro est domus aliqua in ciuitatibus de lapidibus, nisi magnorum dominorum, & ecclesiarum, & balnearum, sed sunt communiter de lignis & terra constructæ. Miro etiam modo scandalizantur de Christianis, propter ædificiorum superfluitatem, hi qui ea uiderunt. Cum autem narratur his qui non uiderunt, detestantur, dicentes. Putant se illi pessimi pagani semper uiuere posse.

Turci uinum non bibunt, nec carnes porcinas edunt.

Lotiones frequentissima apud Turcos, ut olim apud Iudeos.

Ædificia Turcorum qualia.

In ædificiorum luxum.

Denique ipsi magni domini, quando non sit conuocatio ad campum, in æstate exeunt ad loca amœna, & non curantes de domibus, habitant in papilionibus, & insistent continuè uentionibus & solatijs. Præterea est quedam generatio inter eos, non ad aliud nisi ad nutrienda & custodienda pecora operam dans, tenens modum antiquorum patrum: & isti sunt innumerabilis multitudinis, ita ut dispersi per totam Turciam, uix sufficiat eos capere terra præ multitudinem pecorum & bestiarum. Non enim curant de domibus uel ædificiis, sed circumeuntes terram, secundum commoditatem quam exigunt ipsa pascua & alia utilitates pecorum. In hyeme enim ad loca inferiora & calida descendunt, in æstate uero ad superiora ascendunt loca. Sunt etiam ditissimi & potentissimi in tantum, ut eorum unus cum familia sua et diuitijs unum exercitum armare & expedire possit, & tamen habitant in uilissimis tentorijs & tugurijs, demonstrantes se non esse incolas huius mundi, sed peregrinos. Et hoc agunt ex quodam instinctu naturali, quod Christiani propter Christum et fidem eius facere deberent ex uoto. Nunc secundò occurrit simplicitas quam habent in hoc, quod picturas seu

Turci picturas & sculpturas detestantur.

sculpturas omnium imaginum sic abhorrent & detestantur, ut Christianos qui in his tantum delectantur, idololatrias & cultores demonum uocent, & in ueritate esse credant. Vnde dum essem in Chio, & ambasciatoribus Turcorum, pro recipiendo

recipiendo tributo, illuc uenientibus, introductis in ecclesiam nostram, uolebam persuadere de imaginibus, nequaquam acquiescentes, sed omnibus rationibus refutatis, hoc solum affirmabāt, perseverantes in obstinacia sua: Vos idola colitis. Ludentes etiā pro pecunia, quocumque modo uel genere ludendi, ita persequantur, quod inuentos multis ignominijs afficiunt & puniunt. De illa autem superstitioe maxima Christianorum, praesertim in partibus Italiae, de pingendis & sculpendis armis suis, & scribendis nominibus suis & signis, in tantum generatio Turcorū est aliena, ut ne uestigium quidem inter eos de hoc possit uideri.

Ludentes pro pecunia puniunt
Titulorum & insigniorū uanitas.
Nō obfignant literas.

Non utuntur campanis.
Simplicitas Turcorū quā obseruāt in sedendo.

Quales mensae Turcorum.

Inhonestum apud Turcos, aliquem calciatū sedere, &c.

interius
Turcos uersa facie ad meridiem orare.

Nec utuntur sigillis in literis siue regalibus, siue cuiuscumque alterius, neque aliquo alio signo quantumcumque minimo: sed immediatē fidem faciunt, audito solo nomine epistolam mittentis, uel etiam inspecto stilo scribentis. Omnia ergo talia & similia, quae habent notam superfluitatis uel superstitionis, ipsi uana & inutilia, & non necessaria reputantis, abhorrent. Haec etiam est causa, quod usum campanarum nequaquam admittunt, nec etiam permittunt ut Christiani inter eos commorantes utantur. De simplicitate autem quam habent in sedendo, quid dicam? non enim solum ipsi rustici, uel homines plebei, sed & omnes Principes, magnates, uel cuiuscumque dignitatis uel conditionis existant, ipse quoque Imperator eorum, siue ad comedendum, siue quodcumque aliud faciendum, non requirit scamnum uel sedile, uel quodcumque fulcimentum aliud ad sedendum, sed modo puerorum, honestissima tamen & quadam decentissima compositione, recumbit super terram, deferens ipsi naturae omnibus aequaliter disponenti. Mensa eorum, ut plurimum est facta de corio communi attonso, uel etiam de corio ceruino non attonso, rotunditatem praefereus, quatuor uel quinque palmarum latitudinis, habens circulos per circuitum ferreos, quibus introducta corrigia per modum bursae clauditur, & aperitur, & portatur. Nullus intrat domum, uel ecclesiam, uel alium locum, in quo intendit sedere, nisi discalcatus. Vnde apud eos inhonestū habetur, ut calciatus sedeat aliquis. Et ut hoc competentius fiat, utuntur quodam genere planellarum (quod lingua eorum Bathmag dicitur) praesertim foeminae, quod faciliter potest deponi, & iterum recipi. Et communiter in domibus, siue in ecclesijs, locus ubi sedetur, stratus habetur tapetijs laneis, uel scirpeis, & iuncea: uel etiam, ubi necessitas requirit, habetur tabulata eleuata a terra propter humiditatem uel immundiciam locorum.

Sed de hoc non taceam, licet cum uerecundia dicam, quam honeste se habeant extra domum, uel in conspectu populi, sicut solet contingere in campo, ad secreta naturae perficienda. Vnde ipsi utuntur uestimentis & femoralibus multum largis & longis, in anteriori parte apertis. Et sic etiā in medio exercitus, curuatus ad terram, & reiectis ab in tus retrorsum uestimentis, prius detrahit inferius femoralibus, sine aliqua nudatione corporis perficit opus naturae, ita ut nec possit deprehendi, uel suspicari quid faciat. Hoc etiam apud eos multum cauetur, ne ad faciendum huiusmodi opus facietenus quis se ad meridiem uertat, quod ipsi se solent uertere adorantes. Insuper si quis stando & erectus, modo Christianorum, uiraret uel mingeret, pro haeretico uel excommunicato ab omnibus iudicaretur.

DE IIS MOTIUIS QVAE ALIOS ATTRAHUNT,

et etiam ipsos in suo errore multum confirmant. Cap. XI.

Sunt & aliqua motiua alia, quae non solum alios attrahunt, sed etiam ipsos in suo errore non mediocriter confortant & confirmant: & sunt quatuor. Primum est feruor maximus, quē habent ad illius sectae defensionē & propugnatio- nem. Vnde quādo fit cōmotio ad congregandū exercitū, cū tanta propertitudine et celeritate cōcurrunt & conueniūt, ut crederes nō ad bellū sed ad nuptias inuitari.

imō

Turcos tanta alacritate cōcurrere ad bellum, ac si inuitati essent ad nuptias.

imò uix possunt expectare donec ueniat tempus exeūdi, sed & ipsi præueniunt. Sed & si quādoq; contigerit eos à bello uacare, magno afficiuntur tædio. Et non solum illi qui scripti sunt, sed plures illis quasi motu proprio ad hoc currunt & festinant. Et propterea non multum laborat Turcus ad congregandum exercitum suum, sed solum missis nuncijs ad præsidentes, designat diem & tempus. Et

*Quomodo rex
Turcorū con-
greget exerci-
tum.*

*Turcos nō uti
uexillis.*

illi immediate faciūt præconizare in ciuitatibus & oppidis, & sic in spacio unius mensis conueniunt in ordine, secundum quòd scripti sunt, pedestres seorsum ab equestribus, unusquisq; cum suo Præsidente, eodem ordine quo & in campo solent castra ponere, & ad pugnam procedere. Nec etiam utuntur uexillis, sed ipsi Campiductores pro signo habent lanceam altam, in cuius summitate habent de-
pendentes pilos alicuius coloris, per quod omnes ad eum pertinentes, possunt eum cognoscere. Et unusquisque illorum Campiductorum utitur uno tympano magno cum fistula, ad conuocandum suos, & ad concitandum & prouocandum, quando necesse est, ad pugnam. Et illi uocantur Czumbaschi. & unicuiq; eorum subiiciuntur Centuriones, plus uel minus, secundum quod requirit exercitus. Et sunt ad minus quatuor, ad maius autem decem. Et isti uocantur Tscherbashi, quorum unusquisq; præest centum equestribus, qui uocantur Czingheri. Iste etiam ordo in pedestribus obseruatur. Cum igitur reuertuntur de pugna, unusquisq; siue magnus, siue paruus, se præsentat Registrario, qui est unus de magnatibus, ut si aliquis defuerit, loco suo alius scribi possit. Si autem Turcus uiderit contra se grauari bellum, statim missis nuncijs per totum regnum, quartum uel quintum, cum expensis remanentium, cogit exire. Et iste exercitus uocatur Escherihor. Et per istum modum infinitum potest congregare exercitū. Itaq;

feruore hoc edicto per nuncios publicato, cum tanto furore prosequuntur & faciunt, ut unus pro alio se offerat: & ille qui remanet, iniuriam sibi fieri credat. Insuper dicūt se felices fore, si nō in domo inter lachrymas & suspiria muliercularū, sed in campo inter hastas & sagittas hostium possint mori. Et de eis qui sic moriuntur, non solum non dolent, sed eos sanctos & uictores prædicant & extollunt.

*Beatos existi-
mari qui ab ho-
stibus occidun-
tur.*

*Continua Tur-
corū uictoria
cōtra Christia-
nos.*

*Turci iactāt se
uictores mūdi.
Turci Christianos
fœminas,
hoc magis ac magis incitentur,
antecefforū uictorias describunt,
decantant, laudant,
& præconizant.*

Secundū est, uictoria eorū continua cōtra Christianos: quod aliquos multum mouet, ut in octauo capite dictum est: sed minus sapienter, ut infra de interpreta-
tione motiuorum patebit. Hoc etiam eos multum confortat & confirmat in ipsa secta. Vnde etiam uictores se nominant, & gloriantur, quasi uictores totius mundi. Orant etiam pro uictoribus specialiter in omnibus congregationibus suis, præsertim in continuis post comestionem gratiarū actionibus. Superbiunt insuper, & Christianos fœminas despiciendo nominant, & se uiros earum. Et ut ad nos fœminas, hoc magis ac magis incitentur, antecefforū uictorias describunt, decantant, laudant, & præconizant.

*Unusquisque
turcorū potest
habere XII.
uxores legiti-
mas.*

*Libertas Tur-
corū dimittendi
uxores.*

Tertium est, eorum maxima & continua augmentatio, non solum ab his qui inuiti ac uicti abducuntur, uel qui sponte se offerunt, ut dictum est supra in capite septimo, sed etiam de his qui inter eos generantur. Vnde unusquisq; eorum
secundū legem potest habere duodecim legitimas uxores, ancillas quot & quantum placet line numero & cōputatione. Et secundum eandem legem, omnes filij & filia: ancillarū habentur æqualiter per omnia hæredes cum uxorum filijs. Vnde mercatores eorum, aut etiā alij domini potentes & diuites, in qualibet ciuitate ubi habent practicare, habent unā domum & uxore, filios & filias. Et per istum modum aliqui usq; ad duodecimū numerum perducunt numerū uxorum. Pauci tamen inueniuntur qui duas uxores in una domo teneant, propter iurgium & inquietudinem earum. Habent etiam secundum eandem legem libertatem recipiendi, dimittendi, tenendi & non tenendi uxorem, quando sibi placet, sine aliquo respectu. Vnde ligamen matrimonij, quod ipsi Kebni uocant, in potestate dicunt

dicunt esse ipsius uiri, & non uxoris. Et licet quisq; possit hoc soluere ad libitum, non potest tamen ligare, nisi auctoritate ipsius Sacerdotis.

Quartum, est multitudo ad eos † conuerforum, non solum simplicium, sed etiam sapientum, & de omni genere & conditione & dignitate hominum. Vnde religiosi & sacerdotibus Christianorum ad eos conuersis, meliorem prouisionem faciunt, ut sint exemplum conuersionis aliorum. Vnde uidi quendam fratrem ordinis Minorum, qui magnam prouisionem de camera regis habebat, eo quod fidem abnegauerat. Audiui etiam de uno fratre Prædicatorum, qui fidem abnegauerat: qui dum contra Christianos in quodam nauigio cum Turcis transisset, instante fortuna maris, cæteris ereptis nauigijs, ipse mercedem suæ perfidiæ, submerso nauigio solo in quo ipse erat, æternam perditionem non immerito suscipere meruit. Turci neminem cogunt fidem suam negare, nec multum instant de hoc alicui persuadendo, nec magnam æstimationem faciunt de his qui negant. Vnde uidi quendam, qui in curia cuiusdam magni domini puer literis deditus, & tandem optimus sacerdos & plebanus, † habens uxorem & filios, mortuo domino sine expressione libertatis, ab æmulis uenditioni cum filijs suis expositum, nec dimissum, nisi se ad placitum hæredum domini sui liberasset.

conuertentium

Multos cõuer-
ti ad Turcos.

Hoc autor di-
cit pro tempo-
re suo.

factus est ha-
bens

DE HONESTATE FOEMINARVM

ipforum Turcorum. Cap. XII.

HOC autem quod nunc dicere uolo, si quis credere noluerit, in dictamine rectæ rationis se ipsum interroget: tunc ipse mihi testis erit, quod à ueritate uacuum nullatenus esse poterit. Si enim in rectæ rationis iudicio à capite procedit, quicquid in corpore fuerit, quomodo non dicatur procedere à uirorum impudicitia, uel lasciuia, quicquid in moribus uxorū in honestum uel indecens reperitur? cum teste scriptura, Vir mulieris caput esse comprobetur. Certè mihi magna admiratio oritur, quando honestatē, quam uidi in fœmineo sexu inter Turcos, considero: & impudicissimos ornatus, & damnatos mores fœminarū inter Christianos conspicio. Sed quia hoc quod ibi uidi, ita uniuersaliter in omni loco Turciæ ueritatē habet, ut penitus aliud fieri non uiderim in omnibus ciuitatibus seu locis quæ perlustraui: hoc autem quod inter Christianos uideo, non ita commune & uniuersale est, ut uniuersali indigeat reprehensione, sed solum quorundam, non uirorum certè, sed effœminatorum hominum, qui ita in carnalitate submersam habent rationem, ut nequaquam discernere queant, quid communi proximorū saluti expediat, sed solummodo † hæc intēdunt, ut suis impudicissimis cordibus & oculis satisfaciant in cultu meretricio uxorū suarum. Nec propter hoc excusabiles sunt ipsæ uxores, quia uiris suis hoc optimè placere sciunt. Nec uiris coguntur obedire in hoc quod obest saluti: alioqui hoc in ipsis implebitur quod scriptum est, Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in uia, ab omnibus prætereuntibus conculcabitur. Virorum quoque culpa earum culpam excedit, dum earum effrenatā impudicitiam freno discretionis non dirigunt. O execranda, imò diabolica impudicitia, quæ quia non potest singulorum membris se superponere polluendam, cõtendit tamen singulorum se oculis & affectibus ingerere prostituendam. Certè sunt multo fœliciores prostitute in lupanaribus latentes, istis impudicissimis fœminis, ad perdendas animas totam ciuitatem circumeuntibus. Sed ô talium mulierum omnium infœlicissimum genus. Credis te tenere iura matrimonij, qui toties adulterium cõmittis, quoties collum tuum & pectus nudatum, oculos nutantes, faciem placidam, ceruicem erectam, capillos defluentes, oculis impudicorum obiecisti: Sed tu ô uir huius impudicissimæ uxoris, non tuæ solum, sed omnium: ô prostibulum Sathanæ, qui talem foues & nutris la-

1. Corinth. 11.

ad hoc

Ecclesiastici 9.

Inuehitur au-
tor in peruer-
sos mores, &
inhonestum ha-
bitum Christia-
narum fœmi-
narum.

uido

cc queum

queum diaboli, non existimas te redditurum rationem de tot malis, dicente scriptura: Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est cum ea in corde suo. Sed nunc ad id redeamus, de quo est intentio sermonis nostri. Certè uiros non immeritò dixerim ipsos Turcos, qui dum quilibet eorum duodecim uxores habere sibi licere dicit, in nullam specialiter earum amorem suum se inordinatè transfundere ostendit: sed omnibus æqualiter, ad concipiendæ & nutriendæ prolis necessitatè utitur. Et dum unum uirum duodecim fœminis præferri secundum legè suam docèt, illius infœlicissimi generis utilitatè, & creatoris sententiam qua mulieri dixit, Sub potestate uiri eris, confirmant: Eosq; qui fœminas sibi dominari patiuntur propter libidinis ardorem, non uiros, sed Ruffianos pessimos, ipsiusq; diaboli adutores ad perdendas animas, non immeritò esse censendos. Pro magna enim infamia reputaretur uiro apud eos, si uxor sua in conspectu uirorum, siue in domo propria, siue extra domum discooperta facie apparere uideretur. Fœminæ in super eorum simplicissimo modo utuntur in uestitu, siue ne nota alicuius curiositatis, uel superfluitatis. In capite utuntur mitris superpositis uelut, ita ut inuoluta diligenter & decenter mitra, extremitas ueli dependens, remaneat ad dexterâ faciei: quam si domũ exire, uel in domo corâ uiris apparere contingat, statim circũducere & totâ faciem uelare, exceptis solis oculis, possint. Sed hoc de omnibus, etiam uillanis & simplicioribus dico. In ciuitatibus uerò magnum nephas putaretur, si uxor alicuius notabilis extra domũ, nisi tota facie cum subtili serico ita uelata, ut ipsa alios uidere, à nemine aut facies eius uideri possit, exire compertũ fuisset. Nunquã audet fœmina, ubi est congregatio uirorum, comparere, & forũ adire. Vendere aliquid uel emere fœminã, apud eos omnino illicitum est. In ecclesia maiori locum longè à uiris habent separatim, & sic secretum, quòd nemo possit introspicere, uel aliquo modo intrare. Et illũ non omnes, sed solũ magnorum dominorum uxores, & nunquam amplius, nisi in die Veneris, ad unicâ orationis meridianæ horam, quæ apud eos solennis est, decet aliquo modo intrare. Collocutio uiri cum muliere in publico ita rara est, ut si inter eos per annum esses, uix semel experiri posses. Mulierem sedere cum marito, uel equitare, ab omnibus habetur pro monstro. Etiam in domibus proprijs, uiri cum uxore nunquã in actibus & motibus, uel colloquutione, minimum indicium lasciuia: uel inhonestatis deprehendi potest. Et tanta est maturitas uirorum, etiam in domibus proprijs, ut timor & reuerentia ab omni familia eis exhibeatur: præsertim autem erga uxores † rigorem nunquam relaxant. Magni autem domini, quia cum uxoribus suis esse semper non possunt, eunuchos ad custodiam earum deputatos habent, qui cum summa diligentia ita eas custodiunt, ut conditionem uiri cuiuscunq; penitus ignorare uideantur, nisi mariti sui. Reliqua causa breuitatis transeo. Hoc autem quod in domo patroni mei ultimi (in qua † ad uiginti annos fui continuè) à fœminis expertus uidi, longum esset enarrare per singula: filij eius quæ annos uiginti in domo eadẽ transegerat, habens filios & filias, nunquam uisa est presente patre mariti aperto ore uel discooperta facie comedisse, uel locuta fuisse. Et hunc rigore reuerentiæ à prima die qua hanc eandẽ domũ intrauerat, nunquam relaxauit, nec in posterum aliquando relaxare decet. Et ista est omnium una generalis cõsuetudo in simili statu degentium apud eos. Est etiam aliud quod strictissimè obseruant. Facto enim desponsationis pacto inter filium unius & filiã alterius, nunquam amplius sponsus aliquo modo audet parentibus uel propinquis sponsæ colloqui uel apparere, usq; in diem nuptiarum, sed declinat, & fugit erubescendo præsentiam eorum, quantum est possibile. Hoc idem obser-

Matth. 5.

Turcos ducere multas uxores non propter libidinis ardorem, &c.

Genesis 3.

Ruffiani.

Vestitus mulierum Turcorũ.

Dies Veneris apud Turcos solennis.

rigorem

quindecim

Rigor reuerentiæ qui seruatur à fœminis Turcorum.

obseruatur ab ipsa sponsa respectu parentum & propinquorum sponsi sui, &c.

DE MOTIVIS SVPERNATVRALIBVS ET SPIRITVA-
libus, & primo de professione & lege Turcorum. Cap. XIII.

Professio, super quam fundata est lex Turcorum, ista est, Layl Lahahillal lach mehemmet erzullach. Hoc vult dicere secundum communem opinionem exponentium, Deus est iuerax, & Mahometus est propheta eius maior. Omnium opinio-
nium difficultas in isto professionis modo consistit. Si enim se unius Dei cultorem esse persuadere potuerit, uenenum sui erroris sub specie pietatis facili-
ter diffundit. Hic est lapis offensionis, ad quem multi impingentes, in laqueum perditionis animarum inciderunt. Hæc est illa mola asinaria, quæ multorum col-
lis appensa, in baratū desperationis eos demersit. Dum enim simplices audiunt eos idola execrari, & omnem formam uel imaginē sicut gebennæ incendium re-
futare, & unius Dei cultum tam constanter profiteri & prædicare, non manet amplius de eis suspitionis locus. Sed & quidam de sapientibus causam durationis illius sectæ super alias sectas & hæreses, illam dixerunt esse: quia idola detestatur, & unum Deum colit. Sed hoc multum improvidè dictum uidebitur, si de reproborum duratione, quid scriptura commemoret, diligenter inspicatur. Deus enim reprobos ideo patienter expectat, ut in die iudicij eos in plenitudine peccatorum puniat. Quos autem hic citius tollit, nec permittit ex sententia agere, hoc utique ideo facit, ut in pœnis cum eis mitius agatur. Culpa igitur, clementiam expectatis contemnitium reproborum, dum ad infinitum tendit, quid agit, nisi ut furorem iusti iudicis contra se grassantis sine remedio & sine, seuerius in pœnis uindicet ipsa expectet & recipiat? Quomodo autem hæc professio interpretanda sit, in cap. 17. dicitur. Quid autem contineat lex huius professionis, hic uidendum est. Communis opinio ferè omnium Turcorum talis est de lege eorum. Dicunt enim primum prophetam magnum, cui data fuit lex primitus, à Deo fuisse missum, id est Moysen, cui datus est liber Tefrit, quæ nos Pentateuchon uocamus, & omnem hominem qui eo tempore ipsam legem obseruasset, saluatum esse. Cum autem per successum temporis humana malitia & negligentia hanc legem corrupisset, in huius præuicationis remedium electus est secundus propheta magnus Dauid, quæ nos Dauid dicimus, cui datus est liber Czabur, quæ nos Psalterium uocamus. Quo prioris modo seruato, & corrupto, tertius propheta magnus subiuictus est Iesus, id est IESVS, cui tertia lex cum libro Ingil, quem nos Euangelium dicimus, missa est, quæ suis temporibus omnibus causa salutis fuit. Ea tandem præcedentium modo euacuata, quartus electus est Mahometus, qui legem cum libro qui Alcoranus dicitur est, à Deo accepit. quæ (euacuatis omnibus antè habitis) sola necessitatem salutis, donec alia superuenerit, plenè & indubitanter ab eis prædicatur & dicitur habere. Hæc igitur lex Alcorani, primo in præcepto habet, ut omnis utriusque sexus, dum ad prouetam peruenerit ætatem, extra limites matrimonij uitam non ducat. Deinde omnes pari distinctione ad orationem subijcit, quæ quinque uicibus in die, quinque ad hanc deputatis horis & temporibus, perficitur. Tempus primæ orationis est, ortus Solis, non computando horam, sed accipi-
piendo tempus grosso modo: eo quod ipsi nullam artem habent computandi, sed solum instinctu naturali de tempore iudicant. Ista ergo oratio prima per quatuor strationibus: Czalamat autem est ipsa secreta oratio, quæ facit sededo post quodlibet Erket, cum salutatione à dextris & à sinistris, & imprefione pacis, quam utraque manu in faciem obducendo facit. Tempus secundæ orationis est circa meridiem, quæ decem Erket & quinque Czalamat continet. Tertia oratio in

uerus
Mahumeticæ
fidei summa.
Esaie 8.
Matth. 18.

Quare deus in
impios tam pa-
tiens est.

Opinio Turco-
rum de lege sua.
Moyses.

Dauid.

IESVS.

Mahometus.

Lex Alcorani.

Orandi modus.
Turci ignari
artis compu-
tandi.

declinatione solis tēpore uespertino fit, & ipsa octo Erket & quattuor Czalamat habet, &c. Quarta oratio quinq; Erket & tria Czalamat continens, tempus circa occasum solis sibi uendicat. Quinta & ultima reliquarum prolixior, quindecim Erket & octo Czalamat habet, & post cœnam tardiori hora celebratur. Prima oratio eorum lingua Dagnanias dicitur, secunda Orleanias, tertia Kindinias, quarta Achsamnias, quinta Iaczinias. Has t̄ horas unusquisque cum parochiano suo, & in ecclesia propria tenetur orare, nisi legitima causa interueniente: tunc autē in omni loco hoc licitē facere potest. In obseruatione temporis eadem est dispensatio, ut scilicet uno tempore suppleat quod alio omissum est. Die autem Veneris, quæ apud eos celebris est, attentius orant, non tamen abstinent aut uacant à quocunque labore. In ciuitatibus habetur una solemnis & principalis ecclesia, quæ t̄ Enemesgit dicitur, ad quam in die Veneris omnes conueniunt, tam ipse rex quando præfens est, quam alij principes. Et oratione meridiana solenniter peracta, fit prædicatio, & elemosynarum regalium elargitio. De ordine autem, honestate, silentio, & deuotione, quæ omnia obseruant in ecclesia, longum foret enarrare per singula. Hoc tamen breuiter dico, quòd quando in Turcorum ecclesia, eorum silentium, & Christianorum in sua ecclesia tempore orationis tumultum considero, magna mihi generatur admiratio, de tanta ordinis permutatione, unde scilicet in illis tanta deuotio, & in istis tanta in deuotio esse possit: cum tamen contrarium esse debere, causa & ratio ipsa requirat. Habent & inquisitores, qui accusatos de omissione orationis multis afficiunt ignominijs. Circumducunt enim eos, tabulā cum caudis uulpinis collo appendentes, & non sine taxa pecuniæ dimittunt, maxime si hanc orationis negligentiam in quadragesima eorū admiserint. Habent etiam triplicē lotionem, qua se ad orationem preparant. Prima est perfusio totius corporis cum aqua ita diligenter, ut non remaneat locus, quantus est punctus unius acus, intactus ab aqua, alioquin inualida esset lotio ista. Et propter hoc solent frequenter & diligentissimè radere pilos in omni parte corporis, excepta barba in uiris, & capite in mulieribus, quorum pilos multo studio lauant, & cum pectinibus frequēter t̄ discriminant, ut aqua penetrare possit. Incidunt diligentissimè in super ungues manuum & pedum. Et propter hanc eandem causam, reor eos uti circumcissione, ut inferius dicitur in capite uigesimo primo. Et hæc lotio, ut supra dictum est in capite decimo, post quantamcunque pollutionis maculam necessaria est, & uocatur Zcoagirmeg. Secunda lotio uocatur Tachriat, & est necessaria, quando cunque opus naturæ exercetur, uel etiam aliquid uentositatis emittitur: tunc enim in aliquo loco secreto pudenda & posteriora abluenda sunt. Tertia lotio uocatur Aptan, uel Abdas, & est necessaria in quinque sensuum organis, incipiendo à manibus: quibus lotis cum brachijs usque ad cubitum, procedit ad os & nares, deinde abluta tota facie cum oculis, transit ad aures, & nisi solus Deus. Quæ uerba omnes milites Sarraceni portant in scutis suis. Præterea subiicit, Deus est omnipotens.

Orationum diuerse appellationes.

orationes

Alij mesquitas uocant.

Ordo, honestas, silentium, deuotio Turcorum in ecclesia, &c.

Inquisitores hereticæ prauitatis.

Quadragesima Turcorum.

Lotiones quibus se Turci preparant ad orandum.

discriminant

Circumcissio Turcorum.

Operæ precium uideatur ut huc apponam præconium, quo uocatur homines ad templum uice campanæ, ut Ioannes Theaurarius regis Franciæ, qui annos quattuor inter eos captiuus fuit, retulit. Quælibet mesquita habet unum sacerdotē, quæ uocatur Focui, & unū ministrū qui uocatur Mucteden, quòd sonat præconem, qui supplet defectum campanarum. Eius officium est, ut hora præcationis turrim mesquite quadratam, in qualibet parte sui fenestram magnam habentem, ascendat, ad quamlibet partē clamet alta uoce, obturatis auribus cum digitis, ut uox fortius resonet, uerba suæ lingue, quæ illud nobis sonant: Nil aliud posse nisi Deus et Mahometus eius nūcius. Venite ad orationem faciendā in reuentionē peccatorū nostrorū. Et postea subdit, Le Galib ille Halā: id est Non alius est uictor

manu cum aqua superducta capiti, descendit ad pedes, & cruribus usque ad tibias ablutis perficitur. Hanc lotionem in omni loco licitum est peragere, & non est necessarium, ut præcedat unamquamque orationem, nisi forte aliqua immundicia hoc exigente. Si autem post primam orationem poterit caueri omnis immundicia, eadem die ad omnes orationes non requiritur alia lotio. Aliqui tamen pro deuotione, & pro maiori cautela eam frequentare solent. Habent & unam lunctionem inter duodecim lunctiones anni communis, in qua ieiunant. Et quia annus solaris non concordat in mensibus cum anno lunari sine embolismo, & ipsi hanc computationem ignorantes, computant duodecim lunctiones pro anno: ideo mensis ieiunii eorum nunc in hyeme, nunc in æstate contingit. In ipso autem ieiunii die abstinent ab omni genere cibi & potus. In nocte autem omni genere ciborum, & quoties placet, utitur. Habent & unum pascha in fine ieiunii, in quo uisitant memorias mortuorum suorum, ibidem orantes, & quæ secum portauerunt comedentes, & inuicem osculantes, dicunt, Baaram glutiozong: hoc est, ueniat tibi bonum pascha. Et hæc omnia obseruant etiam in secundo paschate, quod in sexagesima die post primum celebrant, eo quod tunc uel in ipso die peregrini eorum in Meche celebrant, & peragunt ritum peregrinationis suæ. Nam magna multitudo de secta illa, non solum de genere Turcorum, sed etiam de omni generatione quæ illi sectæ deseruit, scilicet Arabes, Sarraceni, & Tartari, annuatim uisitant memoriam & sepulchrum Mahometi, in loco qui ab eis in eorum idiomate Meche nominatur, & est ultra Hierusalem ad sexaginta dietas. Et non possunt transire illuc, nisi cum camelis, eo quod arenosa & aridissima est uia illa. Vnde & Soltanus habet ad hoc præparatos camelos pro peregrinis ducendis. Habentur autem & Christiani peregrini, qui sepulchrum Mahometi uisitauerunt in magna reuerentia & reputatione, & uocantur Hatschilat, & utuntur multis priuilegijs. Vnde & in iudicio unius eorum testimonium pro tribus aliorum testimonijs acceptatur, & pro eis specialis fit oratio, sicut pro uictoribus. Et propter eos duo habentur genera hospitaliorum in omni loco: unum in uijs, & aliud in ciuitatibus. Hoc quod in uijs uocatur Czeuenczereij. Et est ædificatio magna in locis, ubi non inueniuntur habitatores sufficientes ad recipiendum uiatores & peregrinos. Hoc quod in ciuitatibus est, uocatur Ymarat, quæ sunt ecclesiæ magnæ ædificatæ à regibus & principibus, & donatæ multis possessionibus, ita ut omni die potest fieri bina refectio aduenientium, & primò peregrinorum, secundò studentium ad hoc scriptorum. Quibus refectis, si quid super fuerit, omnibus indifferenter presentibus distribuitur. Et hoc quotidie, tempore prandij & tempore cœnæ. Sacerdotes autem & studentes, qui ibi scripti habentur, pro refectioe obligantur ibi peragere speciale officium pro anima illius qui hoc fundauit & instituit. Habent insuper gymnasia magna & multa, in quibus docentur quædam leges ciuiles æditæ à regibus, pro gubernando regno. In quibus qui magis proficiunt, promouentur ad beneficia, ad iudicandum scilicet, & regendum populum. Et habent duplicem gradum: minores, qui Minetschuz uocantur, maiores uerò Muderis. Minus docti uocantur Tamsman, quibus sufficit ut Alcoranum bene sciant, & ceremonias quæ ad orationem & cultum legis pertinent. Et secundum hoc habentur prouisiones eorum. Nisi enim sint iudices, uel registrarij, uel iurisconsulti, qui Calife dicuntur: qui sibi uacare non possunt, non habentur aliæ prouisiones, nisi quod sint liberi & exempti à seruitute & oneribus communis populi. Sacerdotes enim eorum non habent occupationem circa curam animarum, in audientia confessionum, & ministracione sacramentorum, & uisitatione infirmorum, uel sepultura

Ieiunium Turcorum.

Turci ieiunantes non edunt in die.

Pascha Turcorum.

Mekye Sepulchrum Mahometi uisitatur.

Mekye

isti Hatschilat

Hospitalia pro peregrinis.

Sacerdotes. Spirituale Studentes.

Iurisconsulti.

Qualis religio, tales sacerdotes.

mortuorum. Ne habent magnam curam ecclesiarum cum reliquijs & paramen-
 tis, & sacrorum uasorum & altarium, de quibus omnibus nihil habetur apud
 eos. Non enim possunt pollui ecclesie eorum, uel perdere sanctitatem, quam non
 enim sunt consecrate. Nullam tamen etiam differentiam sacerdotes eorum a communi po-
 pulo, nec ecclesie eorum a domibus communibus habent. Orationum nume-
 rum possunt sacerdotes, ut alij, sine omissione laboris implere: non enim uacant
 meditationibus, uel studijs literarum, sed solatio uxoris, & filiorum, & communis
 Quibus rebus uacent sacerdo-
 tes Turcorum. familiae, iumentorum & possessionum, mercantiae & usurae, locis & uenationi-
 bus, auibus & canibus uenatorijs. De quibus omnibus & similibus, nihil est eis
 illicitum facere, nec prohibitum. Qualis enim lex, tales & sacerdotes: & qualis cul-
 tus, tales ministri. De his quae dicenda essent, excederent mensuram calami &
 chartae: sed haec breuissimè perstrinxi, ut darem occasionem reliqua inquirendi,
 & diligentius perscrutandi. Pudet enim & tædet me dicere, quae in particulari de
 his uidi & audiui.

DE MOTIUIS SUPERNATURALIBVS
 & religiosi. Cap. XIII.

Signa & pro-
 digia bifariam
 mendacia dici.

SANCTUS Augustinus de Ciuitate Dei libro uigesimo, capite decimo nono, de
 signis & prodigijs mendacibus loquens, dicit, quod signa & prodigia duo-
 bus modis dicuntur mendacia. Vno modo, quia decipiuntur sensus hominum
 uirtute & arte diabolica, ut credatur fieri quod in ueritate non fit, ut sunt phantaf-
 mata. Secundo modo, quia tradunt credentes ad mendacium, ut scilicet credant
 fieri uirtute diuina, quod diabolus facit. Vel ut credant sibi fieri pro salute, quod
 ad damnationem fieri constat. Vnde quod ignis de caelo descendit, & combus-
 sit familiam & pecora ipsius Iob, non erat mendacium, licet fieret operatione dia-
 Job. bolica, Deo permittente. Istis igitur modis credendum est unicuique fidei, pro-
 digia & signa innumerabilia mendaciter fieri per religiosos ipsorum perfidorum
 Turcorum, tam in uita eorum quam etiam post mortem. Nam tanta est poten-
 tia diaboli in eis, ut uideantur potius diaboli incarnati, quam homines. Secun-
 dum enim differentiam quam habent in habitu exteriori, latet etiam ipsa diabo-
 lica uirtus in eis. Quidam enim ex eis praeferunt maximam patientiam, & isti ex-
 terius non portant aliquem habitum, sed nudi incedunt, solum cooperientes ui-
 rilia. Et in ista specie religionis inueniuntur aliqui tantae perfectionis, ut qua-
 si impassibiles sint, ut nihil exterioris impressionis sentire ualeant. Nam in maxi-
 mis frigidibus hyemis ipsi nudato toto corpore incedunt, & non sentiunt. Et
 hoc similiter in caloribus aestatis. Isti suae probationis rationes & patientiae uerita-
 tem ostendunt in uarijs stigmatibus combustionum, & cicatricibus incisionum
 corporum suorum. Nam si quis probare uoluerit, facit sibi apponi ignem, uel in-
 cidere carnem cum gladio: quae omnia tantum sentit, ac si lapidi ignem apponeres, uel
 lignum gladio incideres. Alij ex eis magnam praeferunt uirtute abstinentiae: de illis
 dicebatur, quod ad tantam perfectionem perueniunt aliqui, ut rarissimè cibum & potum
 sumant. Aliqui autem & magis perfectè, sine omni potu & cibo corporali uiuunt.
 Alij ita magnam paupertatem habent, ut omnino nihil de terrenis rebus cogitare aut
 curare dicatur, nec in crastinum aliquid retinere. Alij perpetuum silentium tenent, & mu-
 torum nomine Czamutlar nuncupati, nullam cum hominibus, conversationem agunt, ne ad
 loquendum prouocentur. Quorum unum solum uidere potui, non sine admiratione.
 Alij uisionibus, alij reuelationibus uarijs sunt donati. Alij raptus, alij ecstases su-
 pernaturales habent. Et secundum hoc nullus est inter eos qui non consequatur aliquid
 experientiae spiritualis, per quod possit haberi certa coniectura & euidentis iudicium,
 quod sit de numero & ordine Dermischler, Hoc enim est nomen omnium in tali sta-
 tu degen-

Signa & pro-
 digia innume-
 rabilia fieri
 per religiosos
 Turcorum.

Si obseruantia
 stricta, ut uo-
 cant, sanctum fa-
 cit, hi certe om-
 nium sunt opti-
 mi sancti, et san-
 ctiores ipsis
 Carthujanis.

Hi plus quam
 Pythagorici
 sunt.
 Portentosa quo-
 rundam Turco-
 rum abstinentia.

tu degentiū. Et secundum uarietatem ipsarum experientiarū spiritualiū uel supernaturaliū, etiam differunt in habitu, & in modo uiuēdi. Nam unusquisq; portat signum suae professionis. Si enim uideris aliquem in capite deferre pennas, denotat eum meditationibus & reuelationibus deditum esse. Si portat habitum confutum † uariolorum colorum pectus, significat paupertatem. Illi qui in aures portant in auribus, significant se ipsos obedientes esse in spiritu, propter raptus frequentiam. Portantes catenas in collo uel in brachijs, denotant uiolentiam uel uehementiam, quam habent in ecclasi. De patientibus superius dictum est, qui nudi ambulat, & sic de alijs multis. Varios etiam modos tenent uiuendi. Illi enim qui minus † periti sunt in spiritualibus, scilicet in raptibus & alijs, communem uitam ducunt, & habitant inter homines. Alij uero seorsum habitant, congregati per modum uillae. Alij etiam solitarij in nemoribus & solitudinibus uitam ducunt. Alij in ciuitatibus hospitalitatem exercentes, quorum domus † Teche uocantur. Recipiunt hospites saltem ad quiescendum, si non habent unde reficiant. Alij ex mendicitate continua uiuunt. Alij in ciuitatibus portantes aquam cum utribus, de meliori aqua quae ibi reperitur: & circumeuntes ciuitatem, omnibus praebent ad bibendum recentem aquam, & nihil mercedis petunt, sed solum sponte oblatum recipiunt. Alij habitantes circa sepulchra nominatorum sanctorum, & custodientes, & de uotis & oblationibus populi uiuentes. Virum autem omnes uxores habeant, percipere non potui, eo maxime, quia de lege Turcorum, quae hoc praecipit, ipsi non curant, propter opinionem ipsorum ab alijs differentem, de quo infra dicitur cap. 20. Non enim obseruat alias caeremonias legis, in orationibus, & lotionibus, & alijs similibus. Quapropter etiam qui forma aliarum uirtutum in eis supernaturaliter exercetur, ut dictum est, credendum est, quod etiam prodigium continentiae non debet deesse. Illud uero magnum portentum, de quo magnus inter eos est rumor (scilicet plures conceptos esse & natos sine uirili semine, qui Nefesogli dicuntur, de quibus etiam in sequenti capitulo fit mentio) credendum est, fieri per foeminas non corruptas carnali corruptione. Potest tamen esse, quod ipsae matres talium, sint uxores religiosorum, & propter prodigium continentiae eorum, nascantur eis filij modo non naturali: sed modo alio diabolicae dispensationis, hominibus occulto. Vnde propter hoc ipsis Turcis non uideatur insolitum, quando Christiani dicunt, imo ipsimet dicunt, & confitentur, Christum ex Maria conceptum, & natum sine humano semine. Quocumq; igitur hoc modo fiat, licet sit insolitum & mirabile auditu, non tamen impossibile uidebitur diabolicae potentiae, si caetera eius opera inspiciantur, quae in eis & per eos operatur. Agunt & ipsi religiosi eorum quasdam festiuitates, uel propter uota populi eis oblata, uel propter praedecessorum suorum memorias, uel etiam propter communem populi necessitatem, scilicet pro pluuia impetranda, uel serenitate, & huiusmodi. Tunc conueniunt, & congregantur omnes qui sunt in locis propinquioribus, & fit primo omnium communis relectio. occidunt enim animalia, si habent: si autem non habent, faciunt de leguminibus, uel riso secundum facultatem suam cibaria, qualia possunt. Et completa relectio- ne, ille qui primus est inter eos accepto tympano facit modulationē, & resurgentes caeteri per ordinem, incipiunt ludere. Vocatur autem festiuitas eorum Machia, ac ludus Czamach, qui fit quadam totius corporis regulata & bene modificata agitatione, cum honestis & dignis & ualde decentibus omnium membrorum motibus, secundum modulationē mensurae instrumenti musici, ad hoc conuenienter aptata, & in fine per modum uertiginis, quodam motu uelocissimo, & circulari

Religiosorum
Turcorū quot
sectae.
uarium

impediti

Tekije

Religiosi Tur-
corum per om-
nia similes no-
stris Pharisaeis.

Plures concipi
et nasci sine uir-
ili semine.

Festiuitates.

Quo modo fe-
stiuitates Tur-
ci celebrant.

Ludus Czama-
ch.

& circulari rotatione, uel reuolutione, in qua tota uis ipsius ludi consistit. Nam feruentiores eorum, in tanta uelocitate reuoluuntur, ut non possit, utrum sit homo uel statua, discerni ab inuentibus. Et ostendunt se in hoc quasi supernaturalem agilitatem corporū habere. Et licet aliquis possit eos imitari in cæteris ipsius ludi gestibus, in isto tamen reuolutionis actu, nemo eos quamtumcunque aptus et agilis fuerit, potest aliquatenus imitari. Postquam igitur singuli luserunt, surgunt omnes simul, & confuso ordine ludunt, emittentes quasdam imprecationis uoces, pro salute eorum qui eis uota sua uel eleemosynas elargiti sunt. Vtuntur etiam quibusdam [†] carminibus, à prædecessoribus suis sibi traditis, qui eos dum in raptu uel in extasi erant, in spiritu locuti sunt, qui suauis sunt facundia, & rhythmatice prolati, & faciliter mente retinentur, sed secundū materiā de qua tractant, uel longiores, uel breuiores existunt. Alij enim sex uersus, alij octo uel decem, alij plus, alij minus continent. Et trahunt omnes cærimonias legis Turcorum & ritus ad sensum spiritualem: quorum ego magnam habui copiam, tam in scriptis quam in mente: & delectabar in eis, eo quod magis Christianam religionem confirmant quam Turcorum. Vnde sacerdotes eorum non accipiunt eos ad auctoritatem dicentes, illos qui eos dixerunt, non intellexisse quid dicerent, quia in raptu uel extasi positi, & extra sensum constituti erant, dum eos dicerent. Quando igitur ipsi religiosi sunt inter homines, unusquisque sua perfectionis uel professionis signum ostendere conatur: & inter cæteros actus suæ ostensionis, nullus est tam prouocatiuus deuotionis uel feruoris, sicut ipse ludus eorum supra dictus. Nec caret [†] mysterio: nam & sancti propheta antiquitus huiusmodi ludis utebantur in suis festiuis officijs. Sicut habetur de Dauid, quod ludebat ante arcam Domini, & de multis alijs ueteris testamenti. Dum enim quidam eorum in domo nostra hospitaretur, post cœnam surrexit, & præcinxit se, & incepit ludere: & dum se reuolueret, audiebantur quædam uoces ex ipso sonantes, ita quod omnes qui in domo erant, attoniti ex admiratione, uix poterant à lachrymis continere. Alia uice quidam eorum, dum essemus in cœna, repente raptum incurrit, & totaliter extra se, usu omnium sensuum destitutus, quasi mortuus sedebat, nihil mouebatur uel sentiebat. Sæpius autem apud eos hospitantes, de sermonibus supra dictis, consolationem præbebant audientibus. Sunt enim tantæ exemplaritatis in omnibus eorum dictis & factis, in moribus & motibus tantam præferentes religionis ostensionem, ut non homines, sed angeli uideantur esse. Nam in facie eorum quandam spiritualis representationis notam habent, ut si nunquam amplius uidisses eum, quod solius uultus intuitionem eum statim cognoscere posses. Sed quia satis de exteriori apparentia eorum locuti sumus, nunc ultimo uideamus, si possumus, fructus, per quos esse cognoscendos tales interiori Saluator dicit Matthæi 8. Si quis enim uoluerit dicere eorum & facta priuatim & in particulari perscutari, tantam in eis inueniet ambitionem propriæ reputationis, & tantum spiritualis superbie uenenum, ut hoc quod dicitur, Angelū sathanæ se transformare in angelum lucis, proprie de ipsis possit intelligi. Nam ipsi dicunt se præ cæteris à Deo electos, & quasi amicos Dei, se ab omnibus deberere honorari. Dicunt, se gratiam Dei [†] specialiter ab alijs & præ alijs cōsecutos, ita ut nemo possit saluari, nisi mediante gratia eorū. Et propter hoc dicunt, uota & eleemosynas totius populi deberi sibi. Vnde si etiā eos aliquis in modico offenderit, statim uindicādo, indignationē Dei sibi imprecantur. Quidam enim eorū, dum ad hospitandū uenisset in domū cuiusdam diuitis in partibus illis ubi ego eram, nō longe distans à uilla nostra erat domus eiusdē diuitis, qui dum circa pecora occupatus cum familia, quia tēpus erat pluuiale, non attendisset

sermonibus
Carmina.

ministerio
3. Reg. 6.

Tam magnam
esse sanctitatis
speciem in reli-
giosis Turco-
rum, ut nō ho-
mines, sed an-
geli uideantur
esse.

Ex fructibus
eorū agnosce-
tis eos.

2. Cor. 11.

Spiritualiter

attendisset hospiti secundum uoluntatem eius: ille immediate de domo exiens, Patientia iusti
 uociferando & imprecando eis indignationem Dei, recessit. Eodem anno in tan-
 tum uindicta Dei secuta est, ut in domo illa nec de hominibus, nec de pecoribus
 aliquid remanserit, quin omnia interierint. Et hoc de multis alijs audiui factum.
 unde multum cauetur ab omnibus, ne in aliquo offendantur. † Ex hoc considera
 re potes, quod iste non sunt conditiones amicorum Dei, quæ uult omnes homi-
 nes saluos fieri: sed ipsius diaboli, qui non querit nisi perdere. De hac autem
 materia, adhuc aliqua sum dicturus in sequenti capitulo. Hoc solum addere uo-
 lo, quod omnem malitiam & uersutiam diabolicæ fraudis, omnes deniq; nequi-
 10 tias artis eius, ad perdendas animas, plenissime in istis reprobis reperiri nulla-
 tenus dubito.

ITEM DE MOTIUIS SVPERNATVRALI

bus, prodigijs, & signis mendacibus. Cap. XV.

Inter ceteros huius sectæ, qui post mortem signis & prodigijs mendacibus cla-
 ruerunt, & adhuc quotidie clarent, est unus principalis qui magnæ reputatio-
 nis & uenerationis habetur in tota Turcia, cui nomen Sedichasi, quod interpre-
 tatur sanctus uictor, uel uictoriosus inter sanctos, cuius sepulchrum sacrum est
 inter fines Othmani & Karomani. Et licet isti duo frequenter inter se discordias
 20 habeant, & unus inuadat terras alterius, nemo tamen est ausus aliquando appro-
 pinquare sepulchro eius, uel terris ei propinquis aliquid mali inferre: quia sicut
 saepe expertum est, qui ausi fuerunt facere hoc, magnam in eos secutam eius ultio-
 nem fuisse. Et illa est inter eos omnium communis opinio, nunquam aliquem
 fuisse fraudatum desiderio suo, de his qui implorant eius auxilium in quacunq;
 necessitate, permaxime autem in bellorum factis & negocijs præliorum. Et hoc
 probat magna multitudo uotorum, in omni genere animalium & aliarum re-
 rum & pecuniarum, quæ annuatim à rege & principibus, & totius† uulgi multi-
 tudine communiter ad eius sepulchrum deferuntur. Maxima namq; fama & æsti-
 matio habetur de eo, non solum inter Turcos, sed etiam in omnibus huius sectæ
 30 nationibus. De his autem signis & prodigijs hoc dicere uolo, quod maior cele-
 britas habetur de eo inter omnes Mahometistas, quam habeatur de sancto Anto-
 nio inter Christianos. Et est alius uocatus Hatschippetesch, qui interpretat quasi
 adiutorium peregrinationis, qui etiam multum inuocatur & ueneratur, maxime
 à peregrinis, qui eius auxiliū frequenter expediri dicuntur. Alius dicitur Ascik
 passa, qui ab amore nomen habet, & dicitur quasi patronus amoris, qui in matri-
 monio existentibus, sicut in partus periculo, uel habendæ prolis desiderio, uel di-
 scordantibus marito cum uxore, & pluribus talibus necessitatibus opem ferre di-
 citur. † Alius Van passa, discordantibus patrociniū concordiaē confert: de quo
 dicebatur, quod quærentibus se nunc iuuenis, nunc senex apparebat. Scheych-
 40 passa, conturbatis & tribulatis solatio esse solet. In illis autem partibus ubi ego
 steti, multi fuerunt olim, qui pro Sanctis habebantur: quorum nomina nesciun-
 tur: nihilominus sepulchra eorum habentur in magna ueneratione. nam si pro
 pluuia habenda, uel serenitate consequenda, uel pro quacunque alia necessitate
 sollicitudo incumberet, conueniunt super sepulchra eorum, & uota sua & oratio-
 nes facientes, magnam spem exauditionis suæ reportant. Quibus ego saepius in-
 terfui cum eis, causa habendū aliquid boni de his quæ portantibi ad comeden-
 dum. Inter illos autē duo sunt, quorum nomina sciuntur: quorum unus Goi, uel
 Mirtschin, alter Bartschum passa nuncupatur: quorum mira gesta narrabantur
 in eisdē partibus, maxime circa custodia & conseruationem pecorum & aliorum
 animalium.

clariorum.

Fideliter igitur
 conf. istæ.

et c.

1. Timo. 2.

Iohan. 8.

Sedichasi se-
 pulchrum.

populi commu-
 nitate

Signa & pro-
 digia, et c.

Dij auxiliares
 Turcorum.

Aliam passa

animaliū. Sed præcipue illius qui dicitur Goi, uel Mirtschin, de quo ipsa mea do-
Deus pecorū. mina sæpissime mihi narrabat, quod magna beneficia eius cōsecuta fuisset circa
 custodiam suorū uitulorū: unde annuatim ei certam quātitatem butyri uouebat,
 & reddebat. Addidit etiam dicens: Si quando obliuiscor uel neglexero uotū red-
 dere, statim damnum aliquod in curro. Sed & mihi persuadebat, ut eum inuoca-
 rem, dum in pascendis ouibus lupum haberem infestum. Sed nec silentio præ-
 tereundum existimo, quod dominus meus sæpissime solitus erat narrare. Dice-
 bat enim, quod cum una dierum unus taurus suus de armēto de sero cæteris ue-
 nientibus pecudibus defuisset, statim ut in illis partibus moris est, conuocatis om-
 nibus uicinis, per modum uenantium unusquisq; cum pharetra, & arcu, & cani- 10
 bus, ipso sero transeuntes ad propinquiora loca sylvarum, nullum penitus inue-
 nientes indicium, reuersi sunt. In crastino, eodem quo prius modo perlustrantes
 omnia loca pascuarum, nihil omnino profecerunt. Die tertia cum iam ad uespe-
 rascente die fatigati, et omni spe frustrati essent, in reuersiōe subito inopinatē do-
 minus meus conuersus ad semetipsum, mente quoddam uotum concepit, scilicet
 quod pro amore sancti Goi, uel Mirtschin, si iumentum repertum fuisset, unum
 panem calidum, quem ipsi Pablama uocant, butyro superposito, cum peregrinis
 comedere uellet. Adhuc eo ista cogitante, subito concursus cum clamore excitan-
 tur, & ecce taurus hærens cornibus in quadam arbore furcata inuenitur: & eo mi-
 rabilius, quia per triduum locum eundem inquirendo pertransierat, nec possibi- 20
 le fuisset a feris saluum potuisse taurum remanere. Cum dominus meus uotum
 quod conceperat omnibus retulisset, omnes in stuporem conuersi, Deo gratias
 agentes, & merita & nomen Goi, uel Mirtschin extollētes, cum læticia & gaudio
 reuertentes, non solum de tauro inuento, sed etiam miraculo, quod experti sunt.
 Est & alius, cui nomē Chidirelles, qui uiatoribus præcipue necessitatem patien-
 tibus, solet esse auxilio: cuius est tāta existimatio in tota Turcia, ut uix aliquis in-
 ueniatur, qui in necessitate auxilium eius nō senserit, uel à sentiente narrare non
 audierit. Ille solet apparere in forma uiatoris, griseum equum insidētis: & statim
 uiatori necessitatem patienti subuenire solet, siue eum inuocauerit, siue etiā eius 30
 nomen ignorans, se deo commēdauerit, ut à pluribus narrantibus compertū est.
 Sed & alterius prodigium narrare me compellit euidentis ueritas, quod narra-
 tur ab his qui de eius cognatione adhuc superstites erant. Fuerunt enim quo-
 dam tempore religiosi loci illius, qui nobis uicinus erat, diffamati per t̄ suspicio-
 nem de quodam tradimēto contra regē facto, super quo nimis indignatus Rex,
 omnes eos igne comburi mandauit. Ille autem qui inter eos prior erat, dum pro
 excusatione & satisfactione sua & suorū, nequaquam eum placare potuisset, fa-
 cta contestatione suæ & suorū innocentia coram Deo, ipse coram Rege pri-
 or ardentem comburendus intrauit furnum, & quousque totum incendium cir-
 ca eum refriguit, omnino ab igne illæsus remanens, furorē Regis mitigauit, scq;
 cum suis à periculo mortis eripuit, & posteritati suæ, necnon & uniuersæ gen- 40
 ti illius sectæ exemplum solenne dereliquit. Cuius planellæ, quæ cum ipso in
 furno ab incendio intactæ remanserant, pro testimonio ueritatis adhuc hodie in
 eisdem partibus repositæ habentur. Taceo de innumeris gestis, quæ audiui
 ab uno qui adhuc uiuus est in corpore, non longe à partibus illis ubi ego
 eram, qui tantæ erat famæ, ut quasi in omni loco, ubi esset conuentio uel con-
 gregatio hominum, de ipso talis erat rumor, quod de omnibus rebus occultis
 tam manifesta indicia dabat, & maximè de rebus perditis, uel furtim abla-
 tis, quod omnes latrones & fures illius terræ propter eum exterminati erant,
 nec aliquis audebat apparere. Et licet multas insidias ei fecissent, tamen omnino
 nihil

nihil nocere poterant. Et quod multo mirabilis est, pluribus ad se uenientibus, prius ipse occulta mentis eorum coram eis declarauit, quam ipsi ea sibi retulissent. *Qui ueritatē nō suscipiunt, ut salui fiant, mendacio credunt, ut damnentur.* *2. Theſalon 2.*

De his autem qui Neſſes ogli dicuntur, sicut supra dixi, quorum semper duo uel tres in illa ciuitate magna, quae Pruscia uocatur, dicuntur haberi: quorum capilli, *Pruscia.* uel de uestimentis eorum aliquid receptum, omnem infirmitatem depellere dicebatur: dicere plura causa breuitatis omitto. Dicuntur enim tales prodigiose nasci, id est sine uirili semine: & per consequens, tota eorum uita & actio supernaturalis & mirabilis credenda est. de quo etiam in praecedenti capite aliquid, uel modicum dictum extat.

VTRUM MOTIVA ALIQUA SINT SVFFICIENTIA

ad aufrendum Christiano fidem. Cap. XVI.

SI autem aliquis mihi diceret, Quid te mouit, quod tu de fide Christi dubitares? & forte negasses, nisi misericordia Dei te conseruasset? Breuiter respondendo, ad historiam meae infelicitatis, qua in Prologo narrare incepi, ea quae huic quaestioni congruere uidentur, adiungam. Nam cum a primis meis emptoribus ductus fuisset ad Adrianopolim, me emptum mercatores ultramarini, in quadam ciuitate quae Burgama uocatur, cuiusdam uillano reuendiderunt: cuius mihi crudelitas ad hoc profuit, ut celerius agere pro libertate consequenda, in super horrore illius sectae mihi inducens, & fide Christi me consolidans. & licet longum me abductum conspicerem, nihilominus de dei adiutorio non desperas, fugam inire non distuli. Cum igitur post primam fugam mihi inuento, & ad domum reducto, furorem conceptum reprimens pepercisset, minando si secundo fugerem, duplicis uindictae me expectare rigore: me, qui magis mori quam uiuere optabam, non solum non terruit, sed etiam ad secundam fugam citius agendam prouocauit. De his autem quae mihi post fugam secundam fecerit, hoc solum dico, quod non solum ea quae minatus fuerat, perfecit, sed omnia quae citra mortem fieri possint sine aliqua misericordia crudeliter peregit. Nec a uinculis absoluit me, nisi duae sorores eius carnales pro me interuenissent, fidemque iussissent, me amplius non fugiturum. Haec omnia continens, nec iam dubius de crudelissima morte, si post tertiam fugam me reperissent, non longum post eundem de mercatoribus simulatis, de quibus mentionem superius feci, me sponte tradidi, qui me de ipso liberatum, in spacio quatuor mensium, de loco ad locum tribus uendidit uicibus, & tandem in locis remotissimis dimisit. Interea quinque anni in isto medio transierunt. Dum igitur omnes modos fugiendi, cum maximis periculis & immensis laboribus probassem, post ultimam fugam, quae erat octaua in ordine fugarum, quam feci in domo ultimi domini, quasi omni spe libertatis frustratus, & a Deo derelictus, coepi intra me cogitare, & fatigatus atque fractus quodammodo, in animo haesitare & dicere: Vere si placuisset deo illa religio, quam hactenus tenuisti, utique te non dereliquisset isto modo, sed auxilio fuisset tibi, ut liberatus ad eam reuertere potuisses. Sed quia omnem liberandi uiam tibi obstruxit, forte magis sibi placeat, ut illa derelicta istae sectae adhaereas, & in ea saluus fias. Et ex tunc neglectis orationibus & psalmis, quos ibi scripseram & frequentaueram, incepi ad discere orationes & ceremonias eorum, & frequentare diligenter quantum potui, & quantum permisit onus seruitutis: & hoc magis nocte & occulte quam de die. Coepi quoque inter cetera doctrinas religiosorum (de quibus superius mentionem feci)

Fides autoris tentata.

feci) diligentius ruminare, quæ ceremonias & legis ritum ad sensum spiritualementra-
trahunt, & quodammodo religionē Christi approbant & confirmant. Frequens
igitur illarū ruminatio fuit apud me. Tandem elapsus in hac mea fluctuatione,
*Fides autoris
rursum firma-
ta.* sex uel septem mensibus, subito una dierum, deo auxiliante, mentem meam mu-
tauit, ita ut dimisis omnibus sectæ illius ritibus, incepti pristinas orationes meas
resumere, & fidem catholicam quasi perditam & recuperatam drachmam fortius
amare, & constantius tenere, & diligentius quàm prius feceram custodire. Illos
igitur quindecim annos, quos ibi postea transegi usque ad libertatem, ita firma-
tus permansi, ut nullum motiuum, siue interius, siue exterius me perturbare po-
tuit. Omnia enim quæ posthac audiebam, uel uidebam, nihil aliud quàm delira-
menta & illusiones diaboli interpretatus sum. De ista igitur modica fluctuatione
in tantum profeci, ut si cētum annis inter eos manere debuissem, nullatenus mo-
tus fuisset: nec de religionē Christiana aliquid dubij admisissem, auxiliante mi-
hi diuina clementia. Ex hoc igitur exemplo unusquisq; perpendere potest con-
clusionem quæstionis nostræ, quod omnia motiua possunt quidem animum fi-
delis Christiani, deo ad profectum suum hoc permittēte, aliquantulum perturbare:
*Electis coope-
rantur omnia
in salutem, im-
pīis in perni-
ciem.* à fide autem Christi auertere nullatenus possunt, nec spem salutis adimere. Mea
enim perturbatio non fuit propter desperationē salutis, sed libertatis. Credebam
enim deo placere, ut legem illam tanquam remedium salutis amplecterer, ex quo
ab alia me separaui. & ideo quia illā dimisi, ceppi aliam amplecti, & in ea salutem
quærere. Non sic impij renegati, non sic faciunt, non enim alicuius seducti mo-
tīui fallacia, sed propria iniquitate & malitia inducti, fidem negant: nec ob illam
obseruandam, istam abijciunt: sed sicut istam non nisi fictē tenuerūt, sic nec illam
intendunt obseruare. Sed quia in ista quæ strictioris est obseruatiæ, sentiunt sibi
ad perpetrandum malitiā suam obstare remorsum conscientia, ad illam quæ lar-
gior est, se conferunt, ut libertatem malitiæ habentes, uelamen damnatæ suæ con-
scientia, ad ducendam uitam in omni genere uitiorum, possint pertingere ad fi-
nem totius diabolicae nequitia, ad quem sectæ illius error plenissimè perducit.
Nequaquam enim Deus ueritatis auctor, permittit aliquem, spem salutis haben-
tem, derelicta ueritatis uia, errori adhærere. Nam si aliquis Christi fidem, per mo-
tīua inductus, uel tribulatione & angustijs coactus, negare deberet: multo magis
ego negassem, quia ea tantum expertus sum, quantum possibile est aliquem posse
se experiri. Nec reperiri possibile est unquam aliquem Christianum fidem negasse,
cum nō solum fortes & uirilī aetatis, sed etiam teneras uirgines & pueros,
examinatos exquisitissimis tormentis, fidem Christi usque ad mortem constan-
tissimè confessos, firmiter tenuisse, quotidie legere & prædicare audiamus. Vi-
so igitur exemplo, audiamus etiam quid dicat autoritas Abbatis Ioachim, super
isto uerbo: *Quis similis bestia: &c.* Multi, inquit, qui habitant in terra illa, in die
illo terribili frangētur & dissoluentur à compage fidei, percussi timore. Non e-
nim uidebitur illos posse sustinere flagella, qui positi in pace ecclesiae, nequeunt uel
leuissimam contumeliam pati. Dicant ergo, quis similis bestia: &c. Prius despe-
rabunt de uictoria, quàm perueniatur ad bellum: & territi à uoce bestia:, perdent
fidem, quam inaniter & fictē pacis tempore tenuerunt. Et Ioannes in Canonica
sua: Multi à nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si ex nobis fuissent, no-
biscum utique permanissent, manifestè ostendens, quod fidem Christi quidam
perceperunt, sed eam operibus non impleuerunt. Ad idem testis est Apostolus
Rom. 8. Paulus, qui dicit: *Quis nos separabit à charitate Dei: &c.*

Dein-

Viso, quod nequaquam aliqua motiua sunt sufficientia ad auferendū fidem, nunc quomodo interpretanda sunt cuilibet fideli, quo possumus modo meliori, uideamus. Quia igitur ecclesia Antichristi, quasi quoddam ædificium disposita est, cuius si fundamentum quomodo à ueritate uacuum est, uisum fuerit, totius structuræ uidere ruīnam in promptu erit. Profitentur enim (ut suprā dictum est) dicentes † Laalla, habillalach, Mehemet erezullach. Vnde & in primis considerandum est, quod non præponit aliquid, neq; supponit, sed absolute pronun-
ciando dicit, Deus est unus. In isto professionis modo, à se cultum Dei usurpatum ad aliorum profectum, suam uero perniciem, manifestè ostendunt. Ea enim quæ ad ueræ religionis profectū & sufficientiam pertinent, omnia hic deficient. Fideles enim se uerè Dei cultū habere ostendunt, dum in sua professione dicunt Credo. In quo habitus fidei ostenditur, per quam Deo, quem colunt, se subditos esse pronunciant. In hoc autem quod subditur, In Deum, &c. ostenditur habitus charitatis & amoris, per quem Deo, quem colunt, uniri, & cum eo corpus unum effici se declarant. In omnibus autē alijs quæ sequuntur, scilicet mysterium trinitatis, creationis & redemptionis, habitus spei comprehenditur, per quam totius salutis se posse perfectè consequi efficaciam demonstrant. Quid autem isti
nephandissimi Turci sibi uolunt, cum dicunt, Deus unus est, nisi hoc Luciferi patris eorum, quando dixit, Super cælos ascendā, & similis ero altissimo, † Nam diabolus etiam sciebat unum esse Deum. Sed fortè dicunt, intelligendam esse pronunciationem cum additamento, ut scilicet dicatur, Unus est Deus quem colo, quem adoro, &c. Sed tunc quando detestandæ blasphemie ex eadem pronun-
ciatione resultent, uideamus. In primis eorum principes & prælati, Deum se colere dicunt, cuius non solum cultum uerum, quantum possunt impugnant, sed etiam se ab omnibus, dum eos sibi mancipando subiiciunt, colī pro Deo uolunt: & sic non immeritò Deum patrem blasphemant, dum beneficium potestatis acceptum ab eo, in suam iniuriam & inimicitia retorquent. Sacerdotes uerò eorum, dum sapientiæ donum se habere simulant, & fidelium animabus occultè insidiantur, nonne filium Dei, qui Dei sapientia est, Deum se colere dicentes, blasphemant: & cultum ueri Dei oppugnantes, & doctrinam totius peruersitatis docentes, animas fidelium secum in perditionem ducunt: Sed fortè nec minoris nequitie Deriuischzler, qui & simulati religiosi eorum qui spiritum diabolicum præferentes, cum simulata ostensione uirtutum, dum colere se Deum dicunt, spiritum sanctum (qui ueritatis inspirator est & doctor) blasphemant, & ad euacuandum ueri Dei cultum, cum toto malignitatis spiritu anhelare præsumunt. Videat nunc uerus Dei cultor, quomodo hæc diabolica secta, super summam totius malicie consistit fundata. Præcedentium enim persecutorum Ecclesiæ Dei, aliqui eam impugnauerunt: reliqui uerò in expugnando eam laborauerunt: ceteri autem ad euacuandum cultum Dei operam dederunt. Sed hi omnes ecclesiæ precibus adiuti, ad effectum suæ malicie peruenire permisi non sunt. Et propter hoc usq; nunc diabolus, Ecclesiæ precibus impeditus, quasi ligatus in Apocalypsi describitur. Ista autem secta quasi caput omnium præteritarum, ad effectum malicie in tantum peruenit, ut iam Ecclesiæ preces ei auxilio, in his quæ ad salutem pertinent, nequaquam esse possint. Et ideo diabolus quasi solutus à uinculis, & expeditus sine omni impedimento, ad omnem artem suæ nequitie se conuertit in tantum, ut nunc quidem in mysterio adorari se in reprobatorū persona faciat: clauso autē non multo tempore, etiā in persona propria hoc facere eum dubiū non
dd est,

llaylach Hyl-
laylach mehem
met

Cultus fidelium.

Esaiæ 14.
† malignitatis
mysterium uel
le in executione
nem miteret.

Mahometi se-
Et reliquarum
& omnium caput.

Offensionis di-
uinae triplex in
hac secta argu-
mentum.
Idolatria mi-
nor hypocrisi.

est. Tria igitur indicia odij diuini, in ista secta super omnes alias preteritas, con- siderare debemus. Primum est, quod Deus permisit, ut cultores Dei nomen usur- pare sibi praesumerent: quod quantum Deus odiat, apparet in hoc, quod potius uoluit ut idola colerentur, quam quod a reprobis coleretur Deus, cuius mysterium ignorant. Minor est enim culpa idololatriae, quam Deum fictē colere. Vnde plu- res idololatræ fidē Christi receperunt, de fictis autem Deum colentibus, ut supra dictum est, nunquam aliquis ad fidem Christi reperitur conuersus. Et si aliquis conuer- sus inueniretur, magis pro miraculo homini haberetur factū, quam per uiam or- dinis naturalis, maxime istis temporibus. Pro quo notandum, quod offensio di- uina in triplici gradu habetur. Primus est iniuriæ, & est omnium extra Dei gra- tiam existentium. Sicut sunt infideles, & peccato mortali obnoxij, qui auersionem Dei incurrunt. Et isti possunt ex facultate liberi arbitrij sui, ad Deum conuersio- nem acquirere poenitendo. Secundus gradus offensionis est illorum, qui peccata peccatis addendo, contemptum Dei incurrunt: ut sunt haeretici & hypocrita, & Deum fictē colentes, & huiusmodi, qui honori diuino detrahentes, iram Dei me- rentur, quā per se placare non possunt, quibus necessarij sunt intercessores. Ter- tius gradus est illorū, qui ad contemptū Dei, despectum addunt. & hoc est genus desperatorū, qui ad gloriā Dei aspirantes, gloriātur cum malē fecerint: super quo- rum animabus diabolus potestatem inuincibilem accipiens, usque ad indignationem Dei eos perducit. Et tales modo ordinario nequaquam amplius, neque per se neque per alicuius intercessionē, ad Deū conuerti possunt. Absoluta tamen potētia diuinæ pietatis, quæ infinita est, hoc facere potest. Et licet igitur prioribus temporibus, de huius secte reprobis plures fidē Christi receperint, sicut legitur de sancto Vincen- tio ordinis nostri, qui plures Sarracenorū conuerterit: tamen modernis temporibus, secundū meam coniecturā, credo, quod culpa eorū excreuit in tantū, quod de secundo gradu offensionis diuinæ ad tertium iam producti, per diaboli iuuinci- bilem potestatem, indignationē Dei contra se sic prouocauerunt, ut iam nec per se, nec per alicuius intercessionē, ad statū salutis possint reuocari. Et si factum fuerit in aliquo, pro miraculo habendum existimo, sicut etiam infra in cap. 20. dicitur.

s. Vincentius.

2. Secundum indicium odij diuini, est simulatio sanctitatis, & prodigiorum & si- gnorum mendacium ostensio. Cum enim iusti ad deferendū honorem debitum, omnium bonorum largitionem à Deo cognoscentes, nihil supernaturalis experi- entia desiderant, optent, uel consequantur, non immeritō diuinæ indignatio- nis & odij indicium esse dicendū credo, quod reprobi tantis signis & prodigijs mendacibus clarent, quæ consecuti sunt ex inordinato desiderio, & appetitu uan- nae laudis & gloriæ, ad deprauandum uera signa & prodigia sanctorum, & ad detrahendum diuino honori, & ad euacuandum diuini cultus mysteria & sacra- menta, & ad suæ cæterorumque damnationis cumulum.

deriuatio

Tertium indicium odij diuini, est longæua duratio super cæteras sectas, de quo etiam superius in 13. capite dictum est, & paulo antē in isto capitulo. Nulla enim sectarum permissa est, de iniuria diuina ad contemptū, & de contemptu ad despectum peruenire, sicut huic sectæ creditur factum. Sed necdum finis. Nam licet in contemptu satis profecerit, despectus tamen initium iam incipit facere, ut supra dixi. Poterit tamen iam de profectu aliquid coniecturari, uiso initio, ut in sequenti cap. dicitur. Licet ergo Deus ista tria iam dicta patienter dissimulet, fir- miter tamen credendum est, quod ei tantum sunt in odio, ut tandem propter fi- nalem maliciam eorum, quasi coactus & constrictus, ad iudicium uenturus sit. Cum enim cultus Dei, propter quem omnia creata sunt, euacuatus fuerit, non immeritō omnis creatura commouebitur, & iustum iudicem ad ultionem inimi- corum inuitabit. Sed euacuationem diuini cultus cum audieris, de accidentali- bus,

bus, & non de essentialibus dictum intellige, quia licet nullus inueniatur locus ad exercendum ceremonias, quæ ad cultus diuini solennitatem pertinent, & hoc Deo permittente, & reproborum malicia exigente, ut scilicet credant contra Deum se iam præualuisse, & cultum eius totum euacuasse, tamen usq; in finem seculi nunquam deficiet, imò semper proficiet cultus diuinus in essentialibus, ita ut electi temporis nouissimi, perfectionem omnium præteritorum Sanctorum habebunt summam, licet paucissimi latitantes in cauernis & speluncis, exhibebunt tamen cultum dignissimum Deo uiuo & uero. De hoc autem quod superius replicauimus, quomodo scilicet reprobi non possunt adiuuari orationibus ecclesiæ: notandum, quod Martyriū est species pœnitentiæ, quæ uoluntariè assumitur & toleratur, & per disciplinā regularem, sicut cætera opera pœnitentiæ, perficitur. Vnde plures sancti licet persecutoris gladium non senserint, tamen propter uoluntatē patientiæ, & pœnitentiæ suæ asperitatem, corona martyrii non sunt priuati. Vnde persecutores martyrum, eis magnum obsequium præstiterunt, & quasi quidam adiutores, uel etiam causa, ad tantā gloriā perueniendi extiterunt. Et propter hoc etiam cultus diuinus, quasi eorum adiutorio, ad culmen magnæ perfectionis perductus est. Et ideo non solum ipsi Martyres, sed ipsa etiā ecclesia uniuersalis, quasi multū obligata, dum pro eis oraret, sicut pro alijs debitoribus, exaudita est: ita ut magna pars eorum ad fidem conuersa est, & tandem tota gentilitas cultrix ueri Dei effecta est. Opus autem iustificationis, quia non ad humanam, sed ad diuinam iusticiam pertinet, non perficitur disciplina regulari, sed cœlesti: nec eius pœna est uoluntariè assumpta uel tolerata, sed inflicta secundum modum & uoluntatem Dei iustificantis. Persecutor autem, & anima iustificata, habent se per modum instrumenti, & non per modum agentis & patientis. Inde est ut debitum quod interuenire potuit, quamuis modicū, beneficio temporalis seruitij, quod à iustificationis, persecutoribus suis exhibetur, compensationē recipit. Et dum ecclesia orans dicit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: nihil eis prodesse potest quibus ecclesia nihil debet, nec culpa eorum à iustificationis, quibus nihil nocere potuerunt, nec aliquid profuerunt: sed à renegatis, quos ad suum errorem traxerunt, & damnationem, augmentum recipit. Et sic remoto impedimento, quod ecclesiæ orationibus fiebat, diabolus quasi solutus à uinculis, & potestate accepta, de humana natura intendit se uindicare, sicut manifestè apparet in reprobis, in quibus quotidie tam magnum profectum facit, in perden- dis animabus, in illa secta. Sed quomodo meritoriū sit opus iustificationis, cum non sit uoluntariū, in 13. cap. patebit, cum de cōditione & ueritate disciplinæ di- cēt cœlestis, quæ ipsa naturalia, artificialiter operādo, quasi supernaturalia efficit.

DE PROPECTV MAGNO FUTURO HVIVS SECTAE,
qui ex fundamento eius consideratur. Cap. XVIII.

40 **S**igitur, ut in præcedenti capite dictum est, ista secta despectus diuini in initium fecit, & indignationem Dei contra se prouocauit, quasi clibanum succensum ad consumendum, & diabolus diuinæ uindictæ administrator, quasi leo solutus à cauea, succinctus cum omni malignitatis suæ potestate & preparatus: quis poterit stare ad uidentem furoris illius ardorem æternum? aut huius executoris tyrannidē sustinere? Certè intolerabilis nimis erit furoris illius aspectus, & executoris illius tempestas tam horribilis, ut cœlum superius, & terra inferius contremiscant, sidera cuncta nutabunda pauebunt, maris pelagiq; fundamenta concutientur, & omnis creatura, turbato creatore, immēso tremore turbata illius crudelissimi exactoris, tantam super se acceptam potestatem cernens, ut non esse ul- lum modum uel locum euadendi, in solitis motibus exagitata, in seipsa tabefacta, d d 2 deficiet.

deficiet. Non igitur o fidelis animam te moueant, quae hactenus audisti & uidisti, & experta es in initio tantorum malorum. Sed dispone animum tuum in omni spe & fiducia, exerce mentem tuam in omnibus operibus charitatis, confirma cor tuum in fide Christi, ut te non moueant terribilia quae futura sunt, in quorum operatione solatium apparebunt ea quae hactenus magna putasti. Audisti forte, & experientia didicisti Turcorum magna praelia & uictorias, & mirata es: sed scias quod initium malorum sunt ista. Nam modicum expecta, uidebis in hac secta tantam tyrannidem & uictoriarum magnitudinem futuram, quod nec Alexandri magni, & Romanorum uictoriae, qui sibi totum mundum subiugauerunt, ualeant eis comparari. Non enim, sicut in illorum tyrannorum bellis, solum corporum erit occisio: sed animarum simul & corporum aeternalis, per quatuor terminata mundi erit uniuersalis perditio. Item uidisti non sine admiratione feruorem maximam Turcorum ad propugnandum & dilatandum sectam illam. Sed maiora uidebis. Nam in tantum extendetur audacia & praesumptio eorum in futuro, ut flamma ipsius diabolici spiritus incelsi, totum genus humanum in stuporem uertent, ipsam quoque curiam caelestem in admirationem sui mittent. Item miraris multiplicationem eorum: sed multiplicatio eorum futura, si quanta sit considerasses, praesens eorum multiplicatio tibi uilisset. In tanta enim erunt multitudine futuri, ut aeris atomos & puluerem terrae, arenam quoque maris excedere uideantur, & more locustarum totius terrae superficiem implebunt. Item dicis, quomodo tam multi ad eos conuertuntur: expecta, & uidebis de omnibus gentibus, populis, & nationibus, & linguis eis adhaerentes uniuersaliter, ut uix pauci cultores Dei in speluncis & cauernis terrae remanebunt, ad obseruationem & conseruationem cultus Dei uiui. Miracula & prodigia mendacia, quae nunc inter eos fiunt, non sunt nisi quaedam semina maliciae, demonstrantia qualis futura sit illa mensis diabolice operationis, quando ipse satanas in humanam formam transformatus, ad omnia opera nequitiae, ad quae a reprobis fuerit inuitatus, ita se promptissime offeret, ut nihil malignitatis studij remaneat, quod non ad plenum impleatur. Videbis mortuos resuscitari, omnis generis morbos curari, secreta cordium reuelari, & abscondita a seculo thesaurorum loca reperi, & nihil ex omni genere maleficiorum fore, quod non consequutum a reprobis fuerit. Tanta praeterea erit simulatae sanctitatis & religionis ostensio futura, ut sanctorum patrum quorumcunque, & ipsorum apostolorum sanctitatem, uidebuntur excedere. De ipsorum morum & aliarum uirtutum simulatione futura, hoc solum dico, quod tanta erit in uniuerso populo de eis fama & aestimatio, ut eorum similes a principio mundi usque ad finem, non credatur posse reperiri. Quid enim eis poterit deesse de omni genere simulatae uirtutis, quos ipse malignus spiritus inhabitando mirabiles exhibebit in aspectu, & mirabiles in factu, ita ut ab omnibus pro dijs colendi censeantur. Haec igitur pauca de istius malae arboris pessimo fructu futuro, sic interpretatus sum per coniecturam, eo quod in radice eius, quam tam firmiter fixit, amaritudinem ita gustado probaui, & expertus sum, quod non solum talia quae dixi, sed in infinitum plura, quae nec lingua potest exprimere, nec intellectus capere, sine dubio credo ex ea processura. Sed nec quisquam sapiens est, uolens quotidianum defectum Christianitatis, & illius sectae continuum augmentum, diligenter & fideliter considerare, qui non ita hoc futurum esse suspicabitur. In tanta enim uelocitate uidemus cultus diuini diligentiam inter Christianos continue deficere, & omnem uanitatem ac teporem fidei, & torporem charitatis, & maliciam uitiorum augeri, ut bene consideranti non sit dubium, quin illa diabolica potestas iam initium fecerit, & non elapso multo temporis spacio ita se diffundet & extendet in mentibus humanis, ut in omni statu

comparatione

Turcorum uictoriae.

elementa

Ista ut praedicta sunt ab autore ante centum annos, ita hodie geruntur.

Miracula sanctorum.

permanere ista omnia praedixit Paulus in 2. Thes. 2.

Christus cum suis infirmus, diabolus cum suis potens.

uia

uix aliqua reliquia Christianae religionis in ueritate poterunt reperiri. Et licet foris solo nomine aliquid apparentiae remaneat, tamen interius non iam Christus, sed satanas totum occupabit, ut non iam Christiani, sed potius antichristiani non immerito dici possint: & tunc negabit mihi aliquis esse opus aliquo motiuo, cum uiderit ipsos Christianos ex propria malicia iam, antequam ueniat Turcus, Christum abnegasse. Quis ergo antiqui hostis potestatem ac potentiam, qualis in opere futura sit, non uideat, si in tam breui temporis spacio talia perpetravit: Faciant igitur fide ea quae uidemus, his quae futura diximus, & timere nos faciant, ne incaute incidamus in manus eius, de quibus euadendi nulla remanebit facultas,

10 DE RELIQUORVM MOTIIVORVM
interpretatione. Cap. XIX.

Vlso autem in superioribus de interpretatione fundamenti, quod est ipsa professio, nunc de reliquorum motiuorum interpretatione consequenter dicendum est. Et pro introductione istius materiae notandum, quod omnia quae de interpretatione motiuorum dicta uel dicenda sunt, ad simplices, qui de exterioribus mouentur & iudicant, pertinent. Spiritualis autem homo, qui omnia iudicat, & a nemine iudicatur, huiusmodi interpretationibus non indiget. Nam omnia quae in exterioribus geruntur bonis & malis, communia sunt, quorum iudicium & differentia in intentione consistit. Qua agnita, uniuscuiusque opus, ad quem finem tendat, facilius iudicatur. Si igitur secundum intentionem uolumus iudicare, uidebimus Deum in Christianis, & diabolum in Turcis inuicem pugnantibus. Sed ab initio mundi semper maliciam diaboli Deus in caput suum retorsit: & quantum acrius & crudelius ecclesiam suam persecutus est, tantum Deus eam per maliciam eius ad cultum gloriae & meriti prouexit maioris. Quia autem ab initio mundi, nunquam fuit persecutio similis huic in malicia & diabolica astutia, certissimè & indubitater credendum est, nunquam ex aliqua persecutione tantum fructum meritorum Ecclesiam Dei reportasse, sicut ex illius sectae consequitur persecutione.

1. Corinth. 2.

Veniamus igitur ad aliqualem practicam, & uideamus quae sit differentia inter intentionem Dei & diaboli, in uictorijs istius sectae. Diabolus enim Christianos in ipsis Turcis persequendo, captiuando, tribulando, & in uarias anxietates & calamitates mittendo, incarcerando, emptioni & uenditioni exponendo, confusionibus & ærumnis innumeris, supplicijs & miserijs affligendo, intendit cultum Dei omnino euacuare, & salutem humani generis impedire, nec non propter potestatem magnam quam nunc accepit, credit se etiam de Deo posse uindicare. Sed intentio Dei longe aliter se habet. Deus enim intendit cultum suum extinguere, sed multiplicare. Merito enim gratiae, quo prius ecclesiam suam decorauit, nunc meritum gloriae addere intendit, & Ecclesiam suam tanquam sponsam ornare, & eam sine ruga & nota alicuius offensionis sibi exhibere, ut digna sit thalamo & amplexibus suis. Et hoc per istum modum. Intendit enim uoluntatem humanam mortificare, & carnalem affectum in spirituale mutare, & de corde humano omnem peccandi auferre consensum. Videamus adhuc magis in particulari. Primo peccator punitur intentione poenitendi, & per istam poenitentiam omnis culpa peccati deletur. Secundo punitur in sensu, & aufertur poena peccati. Quare autem iam tertio punitur in sensu, nisi ut uirtus inducatur pro uitio. Quarto igitur loco, quo modo actus ipse per poenitentiam non sit meritorius, quando non de culpa nec de poena, sed de uirtute procedit: Quis ergo non miretur, quomodo in uno eodemque opere culpa peccati & poena deleatur, & uirtus cum merito inducatur? Sed hoc mirum non erit, si uirtus disciplinae coelestis diligenter inspiciatur, de qua paulo inferius dicetur. Quanta autem & qualia sint necessaria ad ista perficienda,

culmens

Intentio Dei & diaboli in uictorijs Turcorum.

consensu indicatur

*Impij uincen-
tes uincuntur,
pji uicti uincunt*

*Pij propter
per Deum om-
nia mala con-
stantissime uin-
cunt.*

2. Theff. 2.

ficienda, solus ipse summus artifex scit, qui ad tam mirabile opus tam mirandum instrumentum fabricauit. Gloriantur igitur Turci de uictoria: multo magis Christianus gloriatur, qui per hanc uictoriam de ipsius diaboli potestate eripitur, & in libertatem filiorum Dei transfertur, per quam ipse Turcus diabolicæ seruituti mancipatur, libertatem in æternum amplius non adepturus. De interpretatione feruoris notandum, quod ipse inimicus humani generis, incendium odij & liuoris excitat in cordibus reproborum, & sollicitat sine intermissione ad persequendum fideles. Sed econtra Deus in electis suis, flammam illius sanctissimæ charitatis, quam inimicus diligitur, accendit, ut eis cum diligentia seruiant, honorent, obediant, & domos eorum gubernent, filios & filias nutriant, & seipsum sine præiudicio seruitijs eorum impendant, & quasi sui ipsius obliti, uerba & uerbera contemnant. Insuper illatas sibi iniurias pro nihilo reputent, panes suos die ac nocte cum lachrymis, & potum cum fletu miscentes, quasi à Deo derelicti, capita reprobis inclinent, coram eis ingeniculent, & fatigati iniurijs obsecrent. Nec tamen lassus datur ulla requies, sed de agro reuertenti labor uineæ indicitur: & cum omnia opera nihil omittendo perfecit, uix panis siccus cum aqua, ad refocillandum potius quam ad comedendum, ad instar canis extra domum uel retro portam porrigitur: & ut festinater se expediat, cum indignatione præcipitur: & ne tempus ociose transeat, quam citius ad ommissum opus non tam destinatur quam expellitur. Hæc & innumerabilia his similia, spiritus sancti feruore accensi fideles Christiani, inimicis suis seruiendo tolerant, ut ualeant ad meritum æternæ gloriæ finaliter peruenire. De multiplicationis interpretatione notandum, quod reprobi multiplicantur in numero, & deficient in merito. Electi autem deficientes numero, in tantum multiplicantur merito, ut quasi stellæ cæli numerari non possint. Quot enim in anima & in corpore sunt species indiuiduæ, tot sunt eorum materiæ merendi. Cælestis enim disciplina non coarctatur loco uel tempore, sed omnia simul complectitur, principium medium & finem in una eademque operatione coniungens, præsens præteritum & futurum in uno momento constituens, de imis ad summa non discurrendo, sed discernendo, non interueniente mora ascendit & descendit ad ima de summis. Insuper eadem cælestis disciplina, intentionem, sensum & consensum actuumque in eadem operatione non diuidit. In substantia esse & non esse, in memoria scire & nescire, in potentia posse & non posse, in uoluntate uelle & non uelle, ita coniungit, ut quod in uno deficit, in alio supplet, nihil defectuosum, nihil incompletum relinquens, sed & prospera & aduersa, læta & tristia, amara & dulcia, denique bona & mala, & quæcumque in humanis passionibus interuenire possunt, omnia ad meritum cooperantur. Quæ igitur potest esse comparatio, de multiplicatione numerosa reproborum, ad multiplicationem tantorum meritorum? Prorsus nulla. Sed nunc de miraculorum & prodigiorum mendacium interpretatione aliquid uideamus. Pro quo notandum, quod ipse diabolus, quos motibus exterioribus & materialibus illaqueare non potest, quia curiosi sunt & sagaces, ijs necesse habet ut prodigiorum mendacium laqueos iniiciat. Vnicuique enim eam deceptionis secundum suum appetitum uenator studiosus curat proponere. Sed frustra iacitur ante oculos penatorum rete illius diabolicæ tentationis, sagittæ enim reproborum repercussæ fidei scuto, in corda eorum intrant, & oculos mentis eorum in tantum excæcant, ut diabolicas illusiones, diuinas consolationes credant. Et dum propter hoc seipsum reputantes, cæteris se præferre præsumunt, quid aliud nisi illius antiqui hostis militiæ se ad singulare certamen, contra ecclesiam Dei, primicerios & duces ostendunt? Iusti autem, dum tantam nequitiam diabolicæ fraudis, cum adiutorio diuino euasunt, pro maxima eis uictoria ascribitur, & quasi singularis certaminis culmen adepti,

adepti, in persona uniuersalis ecclesie tam militantis quam triumphantis, gloria uictoriae primam coronam accidentalis premij obtinebunt. Præterea reprobi pro consolatione ista momentanea, quantas æternæ damnationis desolationes sint accepturi, ipsi tunc experti uidebunt. Quod autem iustis in hac cōsolatione subtrahitur, centuplum in consolationis æternæ premio reddetur. Videamus nunc desolationis modum. In tantum enim alieni ab omni cōsolatione sunt, in omnibus modis desolationis præsentis uitæ, quod non solum infra ipsam naturam, sed & contra naturam uitam agere uideantur. Et omnis reputationis species sic eis auferatur, ut possint esse in derisum & in despectum, & in opprobrium omnibus, quasi iam non cum uiuis sed cum mortuis deputati, despecti & deiecti, quasi lutum & ster-

cus execrati, & ab omnibus, quasi terra, quæ pedibus calcatur, reputati, & non solum ab hominibus, sed etiã à proprijs passionibus ita deiecti, ut se ipsos iam non homines, sed bestias reputent. Et confusi in semetipsis, ita ut etiam coram hominibus apparere non audeant, sed quantum possunt declinant, ne ab hominibus uideantur: sed & in tantum rubore perfusi, ut se hominum conspectui indignos in ueritate credant. Insuper etiam quod maius est, ad maiorem eorum confusionem, Deo permittente, sæpius contingit, ut in medio hominum, quorum præ uerecundia aspectum declinare uolunt, inuicti deputentur. Et si de eis aliquid uel modicum reputationis haberi ab aliquibus permittitur, hoc non ad materiam consolationis, sed ne in baratrum desperationis ueniant, ad extremæ deiectionis aliqualem releuationem eis conceditur. Quis ergo tantæ desolationis acerbitatem digne poterit æstimare? De simulatione sanctitatis & religionis istorum hypocritarum notandum, quod diabolus peccata istorum reproborum, superducto sanctitatis & religionis colore, ne ad lucem ueniant, & arguantur, abscondit, & in ipsis ipse habitando, exterius à se & ab alijs, ad suorum & aliorum perniciem, sanctos & bonos reputari eos facit. Sed & hoc cumulo damnationis eorum accedit, quod dum se ipsos reputando & iustificando, alios iudicant coram hominibus, coram Deo alios iustificando, se ipsos condemnant. Et dum minima aliorum, sine termino & mensura, aggrauat: sua magna apud iustum iudicem, qua poena digna sint, ostendunt. Ecce ita iusti, quasi ab omni creatura notati, ita uiles et modice conditionis sunt, ut eorum non solum actiones, sed & cogitationes habeant in notitia & reprehensione. Ipse enim instinctus naturæ, eos specialiter arguere uideat, dum ea quæ omnibus communia sunt, eis subtrahere uideat. Sæpe enim dum uigilare uellent, somnus occupat: & dum dormire uellent, somnus fugit. Et sic de alijs. In fluentiæ etiam naturales, dum eis duriores alij se reddunt, quasi pane quem comedunt, eos indignos notant. Alia quoque necessaria, dum eorum uisibus subtrahunt, quasi omnibus reprobis & peccatoribus deteriores, quatuor elementis, quæ bonis & malis famulantur, ipsos uti non debere, ostendunt. Omnes etiã spiritus uitales & substantiæ abstractæ et cœretæ, eorum desolationi & cōfusioni arridere uidentur. Sunt etiã super cæ-

teros infirmi, debiles, ignobiles, deformes, timidi, pusillanimes, materiales, idiotæ, & omnibus alijs defectibus abundantes. Cum igitur eorum peccata & defectus ita detecti & manifestati, ad notitiam omnis creaturæ ad increpandum & arguendum sint perducti, merito in iudicio Dei in obliuionem uenire debent, & excusationem recipere, hocque ipsa diuina iusticia exigente, ut hi qui hic præ cæteris opprobrijs & confusionibus saturati sunt, ibi torrete uoluptatis & libertate domus Dei, specialiter inebriari debent. De apparatus simplicitatis & morum maturitate Turcorum dicere, & interpretationem facere uolentes, notabimus, quod omnia exteriora efficaciam & uirtutem ab interioribus hominis trahere solent. Mores enim exteriores, si ab affectu uitioso immundo & carnali processerint, quantumcumque cōpositi fuerint, scandalum præstent. Si autem ab effectu mudo & uirtuoso processerint mores quan-

Is ordo est Dei
in iustificando
primū dānāt,
deinde iustificat
suos, etc.

inde culpa re-
tributionis cō-
solatione sua
ra æstimare di-
gna poterit
qualitate? Ne-
mo profusus.

Conditiones
piorum.

tum cuncti incompositi & uitiosi, in proximis tamen adificationem operantur. Mores igitur reproborum, quamuis oculis intuentium placere uideantur, tamen propter uenenum, quod in affectu latet, quasi mola asinaria seipfos & proximos in foueam desperationis mittunt. Et e contra mores electorum, quibus uitiosi & molestissimi passionum deformes, tamen propter affectus puritatem, coelestis disciplina eos attenuatos & alleuiatos, quasi quasdam penas efficit, quibus electi, ad instar aquilarum in sublime subuecti, ut omnes huius uitae uanitates & errores, scrupulos & uitae discrimina, sine omni offensione transire usque ad finem, & non deficere possint.

DE MOTIUIS RETRAHENTIBVS

ab errore Turcorum. Cap. XX.

Tria genera Christianorum, qui capti uentur à Turcis.

IN captiuitate Turcorum tria genera hominum Christianorum inueniuntur. Primum est illorum, qui in pura simplicitate uitam agunt, nec aliquid de factis eorum curant, nec intelligunt. Isti eos infideles esse sciunt simpliciter, & ideo eos & ritus eorum, quantum captiuitas ipsa & seruitutis iugum permittit, deuitant & declinant, & timent ne ab erroribus eorum decipiantur, & religionem Christi conantur obseruare, quantum sciunt & possunt. Et iste modus securior est. Sicut ego quosdam uidi, qui in simplicitate sua firmiter permanentes, & in amore fidei Christianae, mores & actus eorum execrantes, post multam fugam & labores patienter toleratos, tandem in fide Christi mortuos, quos etiam martyres effectos aestimo. Alios etiam liberos effectos recessisse. Secundum genus est illorum, qui 20 curiose circa facta eorum intelligenda & perscrutanda (licet pericula quae interuenire possunt, non aduertant) incaute se ingerunt. Isti licet magno periculo se exponant, tamen si deo adiuuante, ad perscrutandum eorum secreta eis tempus suffecerit, & intellectus ad inuestigationem, & ad interpretationem ratio, maiorem fructum securitatis reportant, non solum sibi, sed etiam alijs profuturum. De quorum sorte, ego quoque non modicum laboraui, nec sine periculo, ut latentem errorem in specie religionis explorare possem & deprehendere. Nec me defraudauit diuina gratia intentione mea, sed omnia cooperata sunt mihi in bonum. Tertium genus est illorum, qui medium tenent, qui dum incaute considerantes, facta eorum penetrare nequeunt, & interpretari: isti decipiuntur, errorem eorum 30 credentes ueritatem, fidem, quam fide tenuerunt, perdunt, & errori eorum adherentes, non solum sibi, sed etiam alijs detrimenti & discriminis exemplum fiunt. Talium infinitus est numerus. Qui quantum in ista secta sint multiplicati, & qualiter principatum & regimen & totius regni gubernationem consecuti sint, supra in septimo capite plenius dictum est. Si autem in aliquo eorum qui negant, aliquid esset constantiae mentis, & non ita repente crederent motiuis, persuadentibus istam sectam, sed diligentius insisterent perscrutando, inuenirent proculdubio multa retrahentia ab isto errore, & sufficiens argumentum eius infidelitatis praestantia. Quorum tria sunt principalia. Primum est diuisio seu discordia animarum. Et licet magnam concordiam & unitatem uideantur habere exterius, & 40 habeant de facto ad persequendum cultum Christi, & dilatandum sectam suam, & ad perpetrandum omne malum: tamen in his quae ad salutem pertinent, & ad agnitionem ueritatis, tanta est inter eos diuersitas opinionum, & diuisio animorum, & peruersitas uoluntatum, ut nulli possit dubium esse, quin ista secta non à Deo, sed à diabolo habuerit initium. Omnia enim quae pro lege utuntur, non sunt nisi quaedam adinventiones ad libitum inuenta, & per consuetudinem introductae, nihil mysterij, nihil ueritatis continentis, imò plenae blasphemiarum & substitutionibus, & diabolicae fraudis effectibus.

Diabolum auctorem esse Turcicae sectae.

Vtunt enim, imò potius abutunt, ipso Alkorano, ad perpetrandum omnia genera sce-

ra scelerum, scilicet furta, homicidia, fornicationes, adulteria, stupra, latrocinia, & his similia. Quae si omnia quae audiui, uidi, & expertus sum, narrare uellem, taedium generarent, & nauseam audientibus. Sortilegijs & incantationibus & diuinationibus ita infecti, deturbati & corrupti sunt, ut uix sit uetula, quae non habeat earum aliquam artem & scientiam. De lege autem eorum, & Alcorano, uel Mahometo, tanta est inter eos discrepantia dicendorum, & narrationis diuersitas, ut si centum de eis, de huiusmodi interrogati fuerint, nullus eorum respondebit ad propositum alterius. Sacerdotes eorum, licet magnam ostendant religionem coram hominibus, in occulto tamen pleni sunt omni nequitia, ita ut de omnibus sceleribus se intromittant, & scribant literas pro pecunia, pro quacunque causa uel negotio fuerint requisiti. Scribunt multis literas libertatis, ut supra dixi capite quinto, pro pecunia, ut possint fugere & euadere manus dominorum suorum. Scribunt & alias literas his qui praesentantur, ut gladius uel sagitta non possit eis nocere, & talia multa. Et istae literae uocantur Haymayly. Et hoc licet fieri soleat ab omnibus, tamen praecipue ab illis qui negant, multi decipiuntur, qui recepta pecunia, fugiunt de loco ad locum, ut nequitia eorum non deprehendatur. Istis & alijs innumeris modis, repleti sunt figmentis & dolositatibus, ut quotquot diabolice fraudes excogitari possint, in tot partes erroris inueniantur diuisi. Inter alias particulares diuisiones, quae sunt de ceremonijs legis, & ritu & institutionibus, & cultu, & obseruationibus, quae inter eos habentur, quatuor sunt opiniones solennes, de facto saluationis inter se distinctae, quarum quamlibet una generatio illius sectae tenet firmiter, & sequitur, ita ut non solum una non consentiat alteri, uerum etiam una alteram persequatur uel armorum, & munitionibus castrorum, ut multoties perturbato uniuerso regno, nisi rex manus apponat, nequaquam sedari possent. Prima generatio est sacerdotum, qui habentur inter eos in magna reuerentia, quasi rectores populi, & executores, & dispensatores legis, doctores, & iudices, & praesidentes in beneficijs spiritualibus, & ecclesijs & gymnasijs. Quorum opinio est, quod nemo potest saluari, nisi in lege Mahometi. Et hoc docent & persuadent omnibus. Et licet hoc probare non possint aliqua ratione, uel autoritate, uel exemplo, tamen conantur contradicentibus, omni quo possunt modo resistere. Et hi multos habent sibi de populo consentientes, praecipue ex principibus & magnatibus. Secunda generatio est illorum, qui Dermsehler dicuntur, & sunt religiosi, qui equidem ab eis in multa ueneratione habentur, quasi sanctorum superstitibus & successores, & quasi totius regni conseruatores, & amici Dei & Mahometi. de quibus plenius in decimotertio capite dictum est. Quorum opinio est, quod lex nihil prodest, sed gratia Dei est qua oportet omnem hominem saluari, quae sine merito & lege sufficiens est ad salutem, quam ipsi Rachmatalach nominant. Nec illi suam opinionem in aliqua fundant ratione, uel autoritate: sed prodigijs & signis ea probare conantur, ut supra in cap. 14. & 15. patuit. Tertii etiam multos habent fautores, & sibi consentientes. Et praecipue de illis qui magis spirituales, deuoti & humiles in eorum uita existunt. Tertia generatio est illorum, qui Czofilar dicuntur, quasi meditatiui, uel etiam spiritualibus exercitijs dediti. Et ipsi habentur in magna reputatione, quasi successores prophetarum & patrum, qui hanc sectam fundauerunt, & se maioris dicunt esse autoritatis quam caeteros. Nec illi fundamentum aliquod suae opinionis habent, nisi quod eis dicunt sic ab antiquo traditum. Et istorum opinio est, quod unusquisque debet saluari per meritum, & hoc sufficit ad salutem sine gratia & lege: & hoc ipsi Perekerallach uocant. Isti multum sunt solliciti ad orationes particulares, & exercitia spiritualia in uigilijs & meditationibus. nunc enim cessant ab oratione continua, quam ipsi Czil laraitmach uocant. De nocte enim conueniunt, & circulariter sedentes, incipiunt dicere;

Qualis arbor, tales fructus.

Sarracenorum de Alcorano & Mahumeto dissenso. Sacerdotes.

Sacerdotes Turcici honorantur a suis.

Religiosi.

Meditatiui spiritualibus exercitijs dediti.

Enchete Turcorum.

Layla

Layla illalach repetendo cum cōmotione capitum, per aliquod spācium temporis. Et post hæc dicunt Lahu, iterum eodem modo repetendo. Deinde ultimo dicunt, Hu Hu, iterū repetendo, ita quod quasi exanimis effecti, cadunt & obdormiunt. Et isti etiam suæ opinionis multos habent fautores, maximè de his qui de antiquitate uel nobilitate generis gloriantur, qui Effieler Embieler dicuntur. Hi igitur autentici habentur, quia genus eorum alterius nationis commixtionem non accepit, nec ab origine primorum fundatorum illius sectæ recessit.

Istæ igitur tres generationes cum suis opinionibus omni populo manifestæ sunt, & plures inter se tam in priuato quàm in publico dissensiones gerunt, nihilominus eo quod æqualiter æstimatæ sunt ab omni populo, nulla potest præuolare alteri, sed continuo ad pacem & concordiam reducuntur. Quarta autem generatio, eorum lingua Horife dicitur, quod hæresim sonat: quorum opinio est, quod unusquisque saluatur in lege sua, & unicuique genti seu nationi lex data est à Deo, in qua saluari debet: & æqualiter omnes leges bonæ sunt eas obseruātibus, nec aliqua est præferenda quasi melior alijs. Et isti à Turcis suspecti habentur, & quasi habent pro schismaticis: & si inuenti fuerint, cōburuntur. Et ideo opinionem suam non manifeste, sed occultè tenent. Huius generationis unum reperidum essem in Chio, qui intrabat ecclesiā Christianorū, et signabat se signo crucis, & aspergebat se aqua benedicta, & dicebat manifestè: Vestra lex est ita bona, sicut nostra. quod nullus alterius opinionis Turcus pro uita sua faceret. Tantis igitur diuisionibus repertis & expertis, & in ueritate in hac secta cōpertis: quis in iudicio rectæ rationis eam nō omni ueritate uacuā, imò nō diabolicā, & omni superstitione plenā, & sine aliquo fundamento æstimaret, & merito contemneret?

Turci hæreticos cōburunt.

Ignorantia Turcorum.

Artes liberales non docentur in Turcia.

Que crimina Turci puniāt.

DE SECUNDO ET TERTIO MOTIUIS RETRAHENTIBUS ab errore Turcorum, que sunt Ignorantia & obstinatio. Cap. XXI.

SECUNDUM motiuum, per quod habetur euident argumentū infidelitatis huius sectæ, est ignorantia. Licet enim maximæ sint astutiæ ad omne opus malū perficiendū, & in rebus naturalibus magnā & quasi supernaturālē habeant practicam & experiētiā, tamen in his quæ ad salutem pertinent, & ad res spirituales cognoscendas, tam stolidi tamque inepti sunt, ut uideantur ad modū bestiarū usu rationis carere, & quasi saxa indurati nihil spiritualis intelligentiæ posse capere.

Nulla enim ars penitus de liberalibus reperitur doceri in gymnasijs eorum. De omnibus alijs scientijs ita sunt alieni, ut nec nomina earum inueniant, uel cognoscantur ab eis. Quid enim de factis Dei: quid de mysterijs & sacramentis? quid de nobilitate animæ uel salute eius, intelligere poterunt, qui de cæremonijs legis suæ & institutis nullam sciunt dare rationē? Si enim diceretur alicui, quare nō bibis uinū, uel quare nō comedis carnes porcinas? & sic de alijs: penitus obmutesceret, uel aliquid mendacijs uel fictionis responderet, uel, ut in capitulo nono dictū est, immundiciam caufaret. De lotionibus autem quibus utuntur, ut supra in cap. 13. dictum est, & inclinationibus, & alijs cæremonijs, tantā habent æstimationem, ut credant ualere ea ad conferendū gratiam, & remissionem peccatorum, & premiū uitæ æternæ. De peccatis & casibus conscientiæ, & quomodo per peccatum anima maculetur, & quomodo per pœnitentiam iterum purgetur, quomodo denique Deus offendatur, & quomodo placetur: in super de uitijs & uirtutibus, nullū in eis nec minimū iudiciū cognitionis uel sciētiae habetur. Humilitatē laudat, & cæteras uirtutes: superbiam & cætera uitia uituperat, nō culpā uel meritū: sed solū ipsas naturales passiones cōsiderantes, non culpā. Solum enim crimina, quibus concordia communitatis, uel commodum turbatur priuatę conuersationis, sicut furtū uel homicidium, & cætera, talia iudicio condemnant & puniunt. De reliquis facinoribus manifestis & occultis, magnis & paruis, nulla fit mentio nec

nec cōfessio, nec pœnitentia, nec absolutio, nec correctio, nec finalis emendatio.

Utuntur etiã circumcissione, non in remediũ alicuius culpæ uel peccati, eo quòd de originali peccato penitus apud eos ignorat quid sit, sed solum pro quadam superstitione. Vnde pro magno improprio habetur, quãdo dicitur alicui. Czunetz, id est sine circumcissione. Et hoc idem ipsi frequenter impropere cæteris, dicentes: Vos incircumcisi. Sed mihi uideretur, quòd potius utuntur circumcissione propter hoc, ut lotio, qua se aqua perfundunt, non sit inualida, remanente aliqua siccitate, sub ista pellicula præputij, sicut superius in 10. & 13. cap. dictum est. Propterea etiã diligenter incidunt ungues, & radunt pilos. Sed quocunq; modo fiat, certum est, quod nõ nisi superstiosè utuntur. Nam filij eorum, frequenter sine circumcissione moriuntur, nullã sollicitudinẽ ut circumcidantur adhibent: quod utiq; nõ permitterent fieri, si salutem crederent obesse uel prodesse.

Turci circumciduntur.

Quare Turci utuntur circumcissione, et tam diligenter incidunt ungues et radant pilos.

Cum igitur de hoc, uel de quibuscunq; alijs, interrogati fuerunt, ne ignorantia eorum notari possit, inuoluunt sententias, & quodam obscuro modo loquentes, uelamen obducunt excusationis. Et hoc sacerdotes faciunt, cum de rebus spiritualibus, uel de uita aeterna interrogati fuerint. Seculares uerò, quando de hoc inter eos sermo oritur, uarijs trufis & insolentis prouocati, deridetes & subsannantes, alij dicunt, Forte habebimus pulchras uxores: alij autẽ, Forte multa suauia habebimus ad manducandũ & bibendũ, dicunt, & huiusmodi. Si aliquis autem seriò forte aliquid dicere uoluerit, nihil omnino dignũ ad propositũ dicere poterit, eo quòd omnino nihil rationi consonum in libris eorum de hoc uel alijs reperiri potest. Et ideo unusquisq; eorum, siue sacerdos, siue idiota secundũ propriam phantasiã de hoc blasphematur & obloquitur. Multa de Antichristo, quem ipsi Tethschel uocant, & de resurrectione mortuorum, & extremo iudicio, & de inferno, & purgatorio, friuola & absurda, & ad libitum inuenta, fabulantur & gariunt. Et inter cætera dicunt, Post iudiciũ Mahometus omnes liberabit de inferno, cuiuscunq; sectæ uel religionis fuerint, neminem relinquendo, propter magnam potentiam & auctoritatem suam, quam habet apud Deum. De alijs innumeris fabulis, & mendacijs quæ de rebus spiritualibus uersantur inter eos, cau-

Turci de Antichristo multa dicunt.

sa breuitatis dicere plus nolo. Hoc tantũ adijcere uolo, quòd nequitia eorũ, sicut in cæteris omnibus, uelamine simulationis obtegunt & abscondunt. Ita & ignorantia sacerdotũ eorum, uelut cuprum auratũ, sub auri nomine & æstimationis usque oblecta later. Nam quicquid dicunt, quid uel præcipiunt, ita uolunt ab omnibus obseruari, quasi præceptũ Dei, ut nemo audeat uel in minimo contradictionem uel resistantiam facere. Tertium motiuũ, per quod habetur euidentis argumentum infidelitatis huius sectæ, est obstinatio. Quis autem dubitat, ueram fidem, libertatem uoluntatis augere, & nõ minuere? Vnde in Euangelio fideles docibiles dicti sunt, eo quòd rationes nõ spernunt, sed probant, & malum per rationes reprobant, & bona probantes quæcunq; nõ recusant, de malis quoq; bona eliciunt, & aduersa ad suam utilitatẽ retorquent. Et hæc omnia fiunt in libertate fidei, per quam omnia cooperantur in bonũ, his qui secundũ propositũ uocati sunt sancti.

Sacerdotes Turcorum ignari.

Obstinatio Turcorum.

Non autẽ perfidia Turcorũ sic agit, sed more bestiarũ, sectã suã non rationibus seu argumētis, sed gladijs & armis defendere contendunt, eo quòd in lege sua sic se habere dicunt in præcepto. Tantam enim pertinaciã & obstinationẽ in hæresis sectæ suæ habent, quòd quasi usum rationis uident amississe, & ad nihil aliud se posse moueri uel flecti ex necessitate ostendunt. Nam quicquid uiderint, audierint, uel senserint, qd hæc sectã nõ cõmendat, immediate quasi phrenetici, amentes, execrantes abhorret, fugiuntq; tanq; mortale uenenũ. Nec sunt alicuius spiritalis impressionis capaces, nec aliqua species ueritatis eis motiuũ prestare potest.

Turci fidẽ suã nõ scripturis, sed gladijs et armis defendunt.

Et

Renegati Christiani.

Et quamuis hoc uniuersaliter de omnibus fiat, tamen præ omnibus alijs, illi re-
 negati Christiani & desperati, sic erroribus excæcatâ habent conscientiam, quod ui-
 deantur ligati catenis igneis diaboli, quas nullatenus disrumpere ualeant. Vnde
 quendam eorum in familiari colloquutione interrogauit, Quare (inquiens) rogo
 propter Deum, hoc fecisti? aut quid te mouit? nihil aliud respondere potuit, nisi,
 Maledicta dies in qua hoc feci. & ego, Quare ergo non reuerteris ad fidem Christi?
 Et ille retorto collo, & auerso uultu, Non possum, inquit, non possum: nihil aliud
 adijciens. Est & aliud non minus de obstinatione eorum notandum. Creditur enim
 pro certo, quod non sit aliquod genus nationis, de quo ad fidem Christi non in-
 ueniant aliqui conuersi. De ista autem peruersa generatione, aliquem prouectæ ætatis
 ad fidem Christi posse conuertere, quasi pro impossibili habetur, tamē ut supra in cap.
 16. dictum est, si fieret, magis pro miraculo habendum esset. Nam cum in primis an-
 nis Sixti quarti, legatio, quæ contra Turcos missa fuerat per mare plurimos eorum
 curijs deputati, omnes ferè baptizati sunt: quorum aliquos ego familiares habui,
 qui magnam deuotionem ad fidem Christi ostendentes, me interpretante, etiam
 confessionem & communionem petierunt, quorum unius quidem confessionem
 accepi. Ei autem qui curam eius habebat sacerdoti, communionem differre per-
 suasi. mihi enim multum difficile uidebatur, ueram fuisse conuersionem eorum:
 sicut postmodum rei probauit euentus. Nam post aliquos annos, omnes inuenta
 occasione & commoditate, fugerunt: licet etiam qui in curia Papæ erant, bonam
 habuissent prouisionem. In hoc aperte ostendentes, se ad baptismum fidei acce-
 lisse. Vnde de opinione quam prius habui, nunc indubitatem sententiam de
 eis proferre possum, quod impossibile sit, aliquem Turcum fidem Christi recipere.

Impossibile esse Turcum aliquem recipere fidem Christianam.

DE QVODAM NOTABILI FACTO, QVOD contigit in Turcia, ad probationem supra dictorum. Cap. XXII.

Factum notabile

Turcarum

Nunc ad supradictorum clariorem notitiam & probationem, non puto præ-
 tereundum quoddam factum notabile, quod me existente in Turcia conti-
 git. Quod eo certius credendum uenit, quia non occultè, sed per totam Turciam
 promulgatum est, & non alicui priuata, sed ipsi terrarum regi, & toti regno eius
 euenisse narrabatur. Illius enim regis, qui Mirathbeg est dictus, pater illius qui
 nunc regnat, non post multo tempore, quo nos in captiuitatem adduxerunt, fa-
 cta est quædam contentio inter sacerdotes qui Tamsmani dicuntur, & religio-
 sos qui Demrschler nuncupantur, cuius quæstionis talis erat tenor: Virum uota
 & elemosynæ & oblationes communis populi, iure debeantur ipsis sacerdotibus,
 uel ipsis religiosis? Dicebant enim sacerdotes: Nos sumus curam populi habentes,
 in consiliando, in iudicando, in regendo, & docendo, legem tribuendo & ob-
 seruando, & totius populi onus portando. Quia igitur ministerium nostrum magis
 est necessarium populo & uniuerso regno, merito uota populi nobis debentur.

Talis fuit contentio inter nostros clericos & monachos mendicantes.

Econuerso isti dicebant, nos sumus successores & uicem gerentes illorum, qui
 fundamentum sunt legis & gratiæ, & qui pro populo coram deo assistentes, omnes
 necessitates eius suis meritis & intercessione suppletes, totius regni mala & peri-
 cula auertentes, & bona cooperantes, qui omni facultate & studio deficiente huma-
 no, succurrunt & auxiliantur. Et ergo nobis potius elemosynæ & uota populi iure
 debentur. Cumque ita contenderent, & nullam quæstio determinationem acciperet,
 in hoc omnes consenserunt, ut causa Regis arbitrio committeretur, & quicquid ab
 eo determinatum & iudicatum fuisset, sine omni contradictione ratum ab omnibus
 haberetur. Cum itaque Rex audita causa, rationes utriusque partis diligētius per-
 uolueret in animo, cepit æstimare, quod ministerium sacerdotum regno magis
 necessarium

necessarium esset, propter rationes supradictas: & quod propterea uota populi,
 in recompensationem retributionis magis ad eos pertinerent. Sed dum ista uo-
 luntatis conceptio Regis ad religiosorum peruenisset notitiam, illico Regem adie-
 runt, & petierunt, ne istam sententiam diffinitiuè proferret, donec ipsi inter se di-
 ligentius de hac re conferre possent, ne anticipatio sententiæ in tam ardua causa,
 perplexitatem animorum generaret futuram. Quibus dum rex annuisset, & se-
 ptem dierum inducias interposuisset, una nocte, transactis aliquibus diebus, Re-
 gi in stratu suo requiescenti, subito magna commotio uiscerum, quasi instaret ne-
 cessitas naturæ, exoritur: qui cum festinatione surgens, ad locum explendæ ne-
 cessitatis peruenit. Cum igitur cum quodam impetu super sedes se iacisset, subi-
 to tabula sub eo rumpitur, & deorsum cadēs Rex, in medio loci super quandam
 partem muri, uel ut dicebatur, super quodam ligno suspensus remanens, ad infima
 non descendit. Cum autem uociferaret, & nemo auxilium præstare possset, eo
 quod omnes portæ feris firmatæ inuentæ sunt: tandem fatigatus, quasi unius ho-
 ræ spacio laborans, & nihil proficiens, subito uenit in mentem eius, ut aliquem
 sanctorū inuocaret. Quod cum fecisset, mox in loco lumen apparuit, & quiddam
 in forma religiosorum apparens, sic eum alloquitur: O domine rex, ubi sunt illi
 quos tibi & regno tuo tam necessarios aestimasti? Quare in ista necessitate tibi
 non subueniunt? Illo autem præ timore & terrore uisionis nihil respondente, ille
 adiecit: O rex noli timere. Scire te uolo, quod illi tibi & regno tuo magis necessarij
 sunt, qui in extremis necessitatibus auxilium præstare possunt: & cum defecerit
 uirtus humana, tunc in uocantibus se, uirtus eorum maximè se ostendit, & succur-
 rit uniuersis. Et cum hoc dixisset, ipso Rege sine aliqua molestia proprio lecto re-
 situto, ab oculis eius euanuit. Et sic Rex ad sese reuersus, quid sibi acciderit ani-
 mo reuoluens, licet ex hoc prodigio cum admiratione suspensus, tamen quia de dif-
 ficultate quæstionis certificatus & instructus, multum contentus erat. Facto igitur
 tur mane omnibus conuocatis, rem per ordinem exponit, & iubet, ut citò omnes
 religiosi, qui tunc inueniri poterant, coram eo adducerentur. Quo facto, ipse se-
 dens in solio suo, iuxta se habens uas plenum pecunijs, singulos religiosorum ad
 se accedere fecit, diligentius unumquemque intuens, cognoscere uolens illum qui
 sibi apparuerat, unicuique de pecunia quantum pugillus capere poterat, elargien-
 do. Cumque singuli pertransissent, & de supra dicto nihil notitiæ interuenisset, &
 ipse Rex de hoc miraretur, ille qui inter eos maior erat, accessit, & dixit ei: Noue-
 ris rex, quod ille qui tibi apparuit, unus quidē uisus est, sed in persona omnium
 nostrum hoc factum esse non dubites, eo quod omnium nostrum causa in com-
 muni tractabatur. Ex tali igitur uisione, imò (ut melius dicam) diabolica illu-
 sione, Rex ille in tantam dementiam & alienationem animi perductus est, ut filio
 suo paruulo uix adhuc decem annorum in sede regni relicto, ipse ad quandam
 ciuitatē, que † Manassa dicitur, secessit, & cum alijs religiosijs, quorum ibi est magna
 multitudo, uitam ducere decreuit. Transacto autem in hoc suo proposito aliquo
 temporis spacio, & filio sedente in solio regali, quædam turbatio magna non sine
 sanguinis effusione inter Curiales exorta est, intantum ut turbationem totius re-
 gni nonnulli timuissent futuram, si citius non fuisset remedium adhibitum. Nam
 illi qui Gingitscheri dicuntur, quorum in curia regia magna est multitudo, con-
 tempto puero regis, sibi unum qui eis præesset elegerunt, ut se possent opponere
 contra omnes qui eis non cōsentirent. Quod dum principes & magnates perpen-
 derunt, regem, patrem uidelicet pueri aduertes, non tam precibus quam minis
 persuaserunt, ut regni totius discrimen, quod imminēbat, auerteret, & futuro ma-
 lo antequam in augmentum ueniret, se opponeret. Sic igitur, licet reluctantem,
 ee ad sedem

Quanta diabo
 li illusio.
 prodigiorum
 admir.

Manassa
 Rex Turco-
 rum factus mo-
 nachus.

Seditio orta
 inter Curia-
 les Turci.

ad sedem pristinam reduxerunt, & usque ad mortem regnare coegerunt. Factum istud in tanto fuit rumore per totam Turciam, ut à singulis ferè nihil aliud tunc tractaretur. Ego etiam, licet à pluribus in communi locutione audiuissem, tamen specialiter & priuatim ab uno religiosorum, qui tunc personaliter interfuerat, diligentius singula cognoui, qui etiam quantum pecuniæ de manu regis tunc accepisset, & quantum gratiæ & fauoris unusquisq; consecutus fuisset à rege, & plura alia quæ tunc contigerant, narrauit. Est & aliud factum non mediocre, quod non superflue ad prædicta addendum putauit, quod regis illius qui nunc regnat, filij illius de quo nunc dictum est, temporibus contigisse narrabatur. Est enim in partibus Orientalibus quidam magnus Tartarus, qui De-myrleng dicitur, de quo etiam superius mentio facta est, qui quodam tempore ad mortem regis Turcorum, stimulante odio, aspirans, quosdam sui generis in omni nequitia artis diabolicæ famosos & expertos, precibus & precio induxit, plura eis tribuens, sed multo ampliora promittens, si caput Turci inimici sui sibi deferrent. Qui dum exequendi facinoris commoditatem & modum pluribus temporibus quaesissent, & in omnibus rei difficultas occurreret: & quia ipsi multæ artis diabolicæ, magicæ quoque & necromantiæ non modicam habentes peritiã cogitauerunt aliquid nouitatis prætere, ut sub hoc prætextu dum regi curioso fuissent præsentati, & ipsi non posse se artem & ludum nouitatis suæ exercere, nisi omnibus exclusis, dicerent, ad sui propositi commodum & executio-nem uenire possent. Sed rex auisatus per quosdam, qui illos suspectos habuerant, eorum machinamenta cautus præuenit. Nam dum inuitati à rege, in habitu & forma religiosorum exterius, armis uerò intus bene muniti, antequam ad ipsum regem intrassent, capti, & poenis subacti: hoc malum quod in regem cogitauerunt, ipsi à rege interempti, experti sunt. Præterea omne ferè nephas publicum exercentes in ciuitatibus, in uis & nemoribus, & stratis publicis, bono communi & paci insidiantes, criminosiq; & omnia genera flagitiorum sectantes, narrabantur eisdem temporibus in habitu & forma religiosorum latitare. Quibus omnibus rex permotus, & permaximè supradictorū nequitia commotus, emissio publico edicto, omnes religiosos de regno suo expellere ac perturbare fecit: & in-uentum quenquam in habitu religionis, publicæ poenæ & custodiæ subactum, rebus omnibus & uita priuari mandauit. Tantam autem execrationem & detestationem illius generationis regis animum tunc occupauit, ut non solum nomen illud audire non poterat, sed etiam quoslibet qui in habitu pauperum sibi ubi cunq; occurrissent, nullatenus sine perturbatione poterat intueri. Vnde qui eum comitabantur uel præcedebant in locis quibus erat transiturus, nequaquam pauperem aliquem sinebant apparere. Et si quis incautè apparuisset, perturbationis eius sæuitiam in contumelijs & uerberibus experiebatur. Huius rei tanto securior testimonium perhibere possum, quanto eam uerius non sine timore & periculo in meipso expertus didici. Vna enim dierum diluculo post ortum solis, contra aulam regis propter frigus, ad solem, cum pluribus alijs diuersi generis & habitus hominibus & pauperibus, sedendo ad spectaculum curiæ & principum, quorum multi ad regem, qua de causa nescio, tunc uenerant, transacta hora tam sexta, incautè remansimus. Recedente igitur uniuersa curia, inopinatè uidimus de curia regis exeuntes equestres, præcedente præcone cum baculo, & subsequenter duobus iuuenibus, & regem ad balneum (quod retro nos erat) iturum. Visis igitur nobis, mox ipse rex cum magno strepitu uocem emisit. Tunc præco cum uelocissimo cursu uenit ad expellendum nos à facie regis, Et illos quidem qui ad uiam, quò iturus erat, fugerant, non credo uerba

Magnus Tamerlan.

Religiosi omnes e Turcia expulsi.

91

bera euadere potuisse: me autem, qui ad aliam partem fugi, licet tunc uix euadere potui, timoris tamen magnitudo in futurum cautiorem me reddidit, ut ante conspectum eius, maxime cum alijs pauperibus nequaquam ultra comparerem in uia, in qua erat transiturus. Ex his igitur exemplis, unusquisque fideliter considerans, poterit perpendere omnia, quae de ista secta dicta sunt, ueritatem habere, maxime circa diuisionem, obstinationem, & ignorantiam.

DE RECOMMENDATIONE RELIGIONIS CHRISTIANAE. Cap. XXIII.

10 **D**E secta Turcorum in superioribus sub breuissimo compendio dictum est, Epilogus. quomodo uidelicet omni fundamentō ueritatis careant. De nequitia quoque Turcorum & malitia, quibus Christianos persequuntur, & de motiuis eam ueram persuadentibus, & de his quae ab ea retrahunt: & de omnium motiuorum illorum declaratione & interpretatione, cum quibusdam exemplis. Nunc in isto finali capite de recommendatione religionis sanctissimae Christianorum, paucissimis uerbis aliquid dicere debitum aestimo, ut de eiusdem ueritate, cum illius sectae erroribus comparatione facta, quilibet fidelis, quam eligere, quamque detestari debeat, luce clarius intelligere possit. Licet igitur sanctissimam & dignissimam religionem Christianae legis, nulla lingua sufficienter possit extollere, & si cur debitum esset, magnificare, tamen quantā ad praesentis materiae exigentiam, breuissimē in septem caulis principaliter eam intendo commendatam habere: Christianae religionis commendatio ex septem causis.

30 scilicet in fundamenti eius firmitate & necessitate, in cultus eius dignitate, in sacramentorum eius sanctitate, in uirtutum eius nobilitate, in scientiae eius sublimitate, in meritorum eius qualitate, in praemiorum eius quantitate. Sanctissima religio Christiana mysterium sanctae & indiuiduae trinitatis pro fundamento habet, cuius ab initio mundi tanta necessitas fuit, ut sine eius agnitione nulla penitus esset causa salutis: & uia uel modus placandi iram Dei. Vnde sicut in ueteri testamento nemini prorsus dabatur spes ueniae uel clementiae Dei, nisi mysterium sanctae trinitatis ei fuisset uel in aenigmate, uel in aliquo signo uel figura demonstratum: sic & in nouo testamento nemini penitus est spes amicitiae Dei, nisi mysterio sanctae trinitatis ueraciter sit imbutus, & per characteris impressionem substantialiter ei informatus. Habuit & ab initio hoc ipsum sanctissimae trinitatis fundamentum, tantam in mentibus fidelium firmitatis efficaciam, quod ille antiquus humani generis hostis, cum omnibus artibus dolositatis suae, ipsiusque carnis illecebrae, & mundi fraudulentī inuidiae, super aedificatam ei fidei, spei, & charitatis structuram nunqua deicere potuerunt, nec usque in finem hoc ipsum aliquatenus facere poterunt, licet in nouissimis temporibus, nostris scilicet & futuris, maxima sit ipsius diaboli potestas, &c. Fremat igitur in reprobis Mahometus, sauiat quantum poterit in Antichristo diabolus, nullum fructum nequitiae suae reportabit, sed quantumcunque malitiae excogitare poterit, electis Dei ad gloriam, sibi autem & suis complicibus ad aeternae damnationis augmentum redundabit. I. Mysterium sanctae trinitatis. Maxima iam diaboli potestas.

40 Cultus sanctissimae religionis Christianae tantae est dignitatis, ut in principali actu suo, ipsos mortales homines ualeat quodammodo ipsi supernis ciuibus coaequare. Nam licet illi aeterno Deo ineffabiles laudes & diuina obsequia indefesse reddant, tamen diuinae maiestatis oculis non minus placere comprobantur de bitae seruitutis officia & gratuita obsequia, nec non ipsa laudū sacrificia, quae ueri cultores in spiritu & ueritate, de donis & muneribus desuper eis datis, in ecclesia militanti quotidie offerunt. In caeteris etiam quae in eis geruntur, excedit in dignitate omnes actus humanos, quantumcunque dignos & praecipuos. Si enim inspiciatur II. Dignitas cultus Christianae religionis.

ministrorum spiciatur sacrae doctrinae procedendi grauitas, tractantium maturitas, materia-
rum conformitas, fundamentorum soliditas, doctorum auctoritas, t̄ mysteriorum
sublimitas, sacramentorum sanctitas, sententiarum firmitas, uerborum tenacitas,
argumentorum inconcussa ueritas, rationum securitas, dubiorum clara dilucida-
tio, errorum omnium confuratio, contemplatio diuinorum, deuotio officiorum,
ministrorum nobilitas, praelatorum dignitas, subditorum simplicitas, efficacia do-
cendorum, sufficientia omnium ad salutem pertinentium: in super abundantia
gratiarum, uirtutum redolentia, deniq; omnium diuinarum & humanarum re-
rum magisterium, & fidelium animarum consolatio singularis, omniumq; spiri-
tualium charismatum copia & plenitudo, aliarumq; rerum summum fastigium 10
& excellentia infinita, credo quod si omnes humanorum actuum excellentiae fue-
rint exhibita, parti huic extremae non ualeant comparari.

*Sacramen-
torum sanctitas,
& efficacia.*

II. Sacramentorum sanctitas huius sanctae religionis tanta est, ut in creatura ra-
tionali, non solum interioris hominis substantiam diuino usui aptam reddere,
sed etiam tantarum ei gratiarum redundantiam infundere sufficit, ut & secundum
exterioris hominis facultatem, ad utilitatem proximorum, de effluentia gratia-
rum, in colloquendo, in conuersando, in docendo & exhortando, in consulendo,
in necessitatibus spiritualibus & temporalibus subueniendo: & in alijs operi-
bus pietatis seruiendo, fructum salutis ualeat operari, & singulorum animos ad
amorem Dei prouocare. Si autem maioris desiderij corda flagrantia inuenerit, 20
tantam habet efficaciam & potentiam, praecipue sanctitas sacratissima Eucharis-
tiae, ut utriusq; hominis naturis, sublata uitiorum & terrenorum sarcina, adhuc
in terra positus, illius caelestis patriae gustum fruitionis ualeat conferre. Adhuc
etiam ipsorum quatuor elementorum, solis quoq; & lunae dignitatem & nobilita-
tem, caeterarumq; creaturarum decus & ornatum, in multiplici idolorum & dae-
moniorum cultura perditum & amissum recuperare, & pristino ualori restituere:
id quoq; quod in uariarum insensatarum rerum nephando obsequio, a reprobis
a principio mundi infideliter exhibitum, neglectum uel deformatum est, in usum
uerorum cultorum, ad honorem & laudem creatoris, & gloriam ipsius summi
Dei, renouare plenissime & reintegrare sua efficacia potest. Hoc quoq; quod in 30
quorumcunq; blasphemorum usu maledictum est, uel maledicendum, usq; in fi-
nem mundi, erit ipsis impijs ad damnationis cumulum, electis uero ad multi-
plicem meritorum fructum, cooperari finaliter & exhibere potest.

*Virtutum no-
bilitas in Chri-
stiana religio-
ne.*

III. Virtutum nobilitas, quibus anima sanctae in Christianitatis religione exer-
centur, ad uitae spiritualis profectum, secundum modum & formam uirtutum na-
turalium, ad uitae sensibilis perfectionem regulantur. Spiritus enim sensibilis, de
capite in membra corporis diffunditur, & secundum dispositionem organorum for-
mat actum in operatione. Eodem modo ipsa diuina gratia in anima rationali re-
sident, secundum dispositionem uoluntatum & effectuum humanorum, format effe-
ctus spiritualis uitae. Vide quam nobilem fructum fidei, ex affectu tam bene di- 40
sposto, sancto Abrahae patriarchae diuina gratia produxit, qui propter excellen-
tiam ipsius fidei, quam in Deum habuit, filio suo non tam charo quam raro, imo
primogenito & unigenito, non curauit parcere. Fructus autem spei in affectu
Noe. Noe sancti qualis fuit, qui uniuerso orbe corrupto, solus in fabricacione archae la-
Moyse. borare, tempore tam longo non fastidiuit. Quid charitatis fructus in sancto Moy-
se, qui amore superno ardens, filium filiae Pharaonis se negauit: & percusso Ae-
gyptio, Hebraeos liberans, iram Pharaonis incurrere non timuit. Sed haec qua-
li quaedam semina, in sanctis patribus ueteris testamenti pertransiens, si ad am-
plissimam messem sanctorum noui testamenti accedere, & quid in singulorum
purificatae

*Abraham pa-
triarcha.*

*Sancti noui Te-
stamenti.*

purificatae mentis affectu diuina gratia, tam de theologicis quam cardinalibus & moralibus uirtutum speciebus, fructus produxerit, scire quis & intelligere uoluerit, Christianorum libris percurrat: & cum, quasi infinitam multitudinem huius materiae inspexerit, reperiet proculdubio magis admirandam quam inuestigandam huius religionis uirtutum nobilitatem. Hoc autem non tam mirabile quam ineffabile, quod in affectu spiritali electorum nouissimi temporis operandum uenit, diligentiori studio & deuotioni relinquo. In hoc concludere uolo, quod quicquid ordinis, quicquid perfectionis & decoris, quid ue dignitatis & excellentiae in uniuerso orbe a principio usque in finem reperiri potuit, totum ab huius sanctissime religionis uirtutum nobilitate processit. Quibus sub-

latis, nullus ordo, sed sempiternus horror & error permanebit.

Sublimitatem scientiae huius religionis intelligendam, nullum convenientio V. ris similitudinis modum inuenio, quam sicut de Paradiso exeuntia quatuor flumina totum mundum irrigarunt: sic nimirum quatuor Euangeliorum scientia & doctrina, de religione Christiana, quasi de Paradiso caelesti egrediens, uniuersam humanam naturam, diu aridam & sterilem, salutis foetu fecundauit. Ille enim magister caelestis qui dixit, Vos uocatis me magister & domine, & bene dicitis, sum etenim: ueniens in terris scholas tenuit, sanctam catholicam ecclesiam instituit, & scientiae sublimitatem, quam in ea docuit, & posteris docendam dereliquit, manifeste ostendit, quando dixit: Omnia quaecumque audiui a patre meo, nota feci uobis. O admirandum mysterium, ea quae in caelo empyreo, & in consistorio sanctae trinitatis tractantur, hominibus in terra manifestantur. O immensa dignitas religionis Christianae, quae in scientia angelos, archangelos, & reliquos ordines beatorum spirituum transcendit, & ad ipsorum Cherubim & Seraphim arcana consilia accedit. Et quid mirum, si haec scientia de hominibus deos, de mortalibus immortales facere possit, quae talem ac tantum doctorem habuit. Huius sanctissimae scientiae sublimitatem, profunditatem, longitudinem & latitudinem, intellectus non capit humanus, nec lingua exprimit, sed fide percipitur, spe retinetur, & charitate perficitur. Huius scientiae scholam qui intrauerit, quamuis indoctus, doctissimus euadit. Quicumque autem eam ingredi aut negligit aut contemnit, quamuis doctissimus, ignorantiae suae tamen caecitatem in aeternum lugebit.

De meritorum qualitate huius sanctissimae Christianae religionis, argumetari aut dubitare ipsis infidelibus & haereticis derelinquo, quorum quidam Christum non uerum Deum, alij non uerum hominem, reliqui solum prophetam fuisse blasphemarunt. Nemo autem fidelium qui Christum filium Dei, & uerum filium hominis, de spiritu sancto conceptum, de Maria uirgine natum, inter homines annis conuersatum, & post infinitos labores, post miraculorum & doctrinarum insignia, a Iudaeis captum, ligatum, flagellatum, consputum, irrisum, illusum, spinis coronatum, & infinitis doloribus & confusionis opprobrijs, iniurijs & blasphemijs satiatum, tandem inter latrones affixum cruci, & pro salute humani generis acerbissima morte finitum, credunt, confitentur, & suppliciter adorant, de eius infinito merito dubitare permittitur. Quod autem infinitum est, ultra multiplicari non potest. Superfluum tamen non est, si gloriose uirginis Mariae, omnium sanctorum, apostolorum, martyrum, confessorum, atque uirginum merita, quibus Christiana religio dotata est, addere uolero.

De quantitate praemiorum quid dicendum putamus: Nonne iustum est, ut secundum laborem requies, secundum dolores gaudium, & secundum confusionem gloria retribuatur? Firmiter igitur credamus, & nullatenus dubitemus, huic sanctissimae religioni, pro infinito labore aeternae requiei solatiu, pro tantarum passionum doloribus

doloribus sempiterni gaudij refrigerium, pro confusione & opprobriorum im-
 mensitate consolatione gloriae sine fine mansura in retributionis praemio, a iusto
 & aeterno iudice, in suo districto & extremo iudicio exhiberi. Foelix igitur, imo
 foelicior & foelicissima anima, quae huius sanctissimae religionis fundamēti firmi-
 tate fundata, cultus eius dignitate mancipata, sacramentorum quoque eius sanctitate
 consecrata, virtutum nobilitate decorata, & scientiae eius sublimitate tam fideliter
 & excellenter imbuta, ut per eius infinita merita, ad praemiorum eius tam sublimia
 fastigia finaliter valeat pervenire. Quod nobis prestare dignetur IESVS CHRI-
 STVS Dominus noster: qui cum patre & spiritu sancto vivit & regnat Deus, in
 secula seculorum: Amen. Qui de secta Turcorum magna & admiranda scire
 desideras, pauca quae hic inculto sermone & incompolitis verbis dicta sunt, rogo
 ne spernas. Nam si singula bene inspecta & intellecta fuerint, de multis & magnis
 debite inquisitionis materiam, & rei veritatis seriem, nequaquam tibi negabunt,

F I N I S.
 ORATIO TESTIMONIALIS EORVM
 quae dicta sunt.

S In rerum humanarum dubijs, maiori experientiae fides adhibetur po-
 tior, nulla minorem mihi, de conditione & ritu Turcorum loquenti, si-
 dem debere censeo, qui eorum truculentissimae captivitatis & horren-
 dae persecutionis, per integros viginti annos, terribiles tempestatum
 spiritualium turbines, & immensa pericula corporis & animae pertuli. Et ut possem
 evadere, praecipue periculum animae, & conservare fidem Christi, octo solennes fu-
 gas peregi, quarum qualibet hominem non solum in perturbationem mittere, ve-
 rumetiam in desperationis foueam deijcere, sufficiens materia existere potuisset.
 Quater quoque post fugam precio redemptus: septies pro pecunia venditus, & to-
 tidem emptus fui. Praeterea in tantum conversationis eorum consortio astrictus
 fui, ut maternam linguam oblitus, eorum Barbarici idiomatis loquela ad plenum
 eruditus, nec non literaturae eorum tam extraneae & peruersae non mediocriter
 instructus, adeo ut Sacerdos eorum unus de maioribus, ad beneficium ecclesiae
 suae non modicis redditibus dotatum, quod ipse mihi obtulit, me sufficientem
 & idoneum aestimaret. Porro religiosorum eorum moribus & ritui sic me con-
 formaui, ut sermonum spiritualium, quibus ipsi in collationibus suis & propo-
 sitionibus populi utuntur, tantam haberem experientiam & copiam tam in scriptis
 quam in mente, ut non solum vicini nostri, qui me frequenter audiebant in congre-
 gationibus suis, verumetiam de alijs locis me proponente audire desiderabant, ipso-
 rum quoque religiosorum plurimi, quos proponerent populo, a me dicerent sermo-
 nes. Denique domino meo ita charus eram, ut saepius in colloquutione plurimum,
 plus quam filium suum, quem unicum habebat, me diligere assereret: & propter
 hoc post adeptam libertatem, promissionibus & precibus me omnibus modis reti-
 nere attentabat. Sed quia sciebat me valde avidum ad discendum literas, per excu-
 sationem, qua me finxi ad studium ire & reuerti, deceptus, me dimisit, non tamen
 sine totius familiae suae desolatione, rogans, & per nomen Dei & Mahometi me ad-
 iurans, ut quantocius redirem. Et forte adhuc reuersurum a studio expectat, ut ui-
 delicet de meo sacerdotio, & sui desiderij implementatione, duplex sibi gaudium, quod
 multum optauerat, accrescat. Demum in fine, quod valde paucis ductis in eo-
 rum captiuitatem contingere potest, cum litera Imperiali auctoritate confecta,
 & authenticorum testium solenni uallata testimonio, Deo mihi adiutorium praes-
 tante & misericordiam, non solum illius durissimae captiuitatis nexibus solutus,
 verumetiam illius cruentissimae sectae diabolica infectione solutus, liber exiui.
 Detur

Quot fugas
 peregerit au-
 thor.

Detur igitur maioris experientia testimonium, cum evidenti ratione: & ego meis postpositis, suis assertionibus indubitanter cum ceteris fidem adhibebo.

ISTI SVNT DVO SERMONES
in vulgari Turcorum.

CAssil olma aths goelsingi, halinga bakoeleni, gore ruenelitim doenuede, yasur clerung deleni goer, nitscheler uatir dueffe beni, girnulam tsth yeã uel suebemi Czuem uekleritassa beni tsthur beni olã guer. Kym ach iduep kilir zari kuenethdur ellinde uuari. Gutsihmish yatir kari giri mizkij nueri guueleni. goer czorma hallyn kynczene uuarma yeramanczine Kymczini goef deczini
10 uul sub gyeni iulani goer. Hantz Mehekni met mustafa: huekym ittikastã kassa. Doenne kyme kildã bassa, aldanibã galani goer, Aldanma maladanuara kulu keyla, haka iar, Seuigile bile uuara baki iotafsch olani goer. Ionus bij czusteritfat tar balka moriffer fatar Gendiczine hadar dutar czoledigi ialani goer.

Iana isthim goner olim bon oelim angistac, olim endestherczin host, uulura ra dantsthag. Oliczeris belli beangissi isthimis olor eam, tenesthir ustine Konp, halkunginde iuuntsthad, hirsch hilmeczen ben nitge iden, hanke ianna, czafaridã, yacassis don geemgidã, bachsis atta binnitshag. Gelle bãga kauum gardasth olaczim degi ioltatsth. Kim olaczar bãga halast ben czinin do egalisthag, galã ben amalimla hernitgeczij halimla. Gide kauũ guuele, guele, efdã iãga donitshag. Sãga aidirã ai passa, nelergelliczor bassa. Kimingicidã bagir pissche, Kim schraba anitshag, yarrin cziazar gurã tschumla galeik derle. Kime inir czeuuan herle, kiming icidã iantschag amal uuer unda tsthooap amalisa olor hedep, schol bilichia olmaczhezzepe, bunda azat olitshag. Ionus emdi kilia rak ut anmeaczin dogri bak, Tschumla galeik derle atli atilia czajt litschag.

INTERPRETATIO SERMONVM
predicatorum in Latino.

OLI esse incautus, aperiosculos, & considera conditionem tuam, quia mortalis es. Et noli iniquè agere in hoc seculo, sed de commissis poenitentiam agere cura. Considera multitudinem morientium, & dispositionem eorum in sepulchris, & deformitatem, quomodo pleni uermibus & serpentibus, facies deturbata, phlegmate pleni, omni putredine & foetore. Iusti in hoc seculo cum timore uixerunt, & cum dolore mortui, & non comparent. Et miseri peccatores rident & consolantur, credentes se mortem euadere posse. Noli igitur argumentum quaerere ab aliquo, uel rationem. Nec contrariũ dicentibus uolueris credere. Quotidiana morientium experientia & conditio de hoc te certum reddant. Vbi est Mahomet Mustafa: qui
30 fuit tantæ authoritatis, ut cælo & terræ imperare uideretur. Et si huic mors non pepercit, quem non seducat mundana uanitas: Non ergo blandiantur temporalia & caduca, sed exerce te in cultu diuino, & associare spiritualibus rebus, quæ tibi in extremis possunt esse refugium. Ionus has sententiã copulat, uendens populis mercimonia spiritualia, cuius sermonum uarietate meliora facta testimonio esse possunt. Timor mortis exterius, sed magis interius, eius me conturbat memoria. Sed quia omnibus comune mori scio, aliquale mentis releuationẽ habeo. Certũ est quod omnes morimur, sed horã mortis tunc solũ experiemur, quando super feretrum positi, incipimus coram oculis omnium lauari. Quid faciam? aut quò me uertam nescio, quãdo omnia mihi prius chara me solũ derelinquunt. Tunc pannus quo inuoluar, & tabula cũ qua efferar, mihi ex omnibus remanebũt. Sed fortè amici mei & proximi cõpatientes usq; ad tumultũ erũt mihi socij.

Mehent Nürs
Haja.

Quem uero consortem habebo, quādo solus in terra tumultatus restabo? Tunc
quando illi manebunt mecū merita & mea sancta desideria, tō non illi, qui tristes se sociauerunt,
 gaudendo redibūt ad propria. Sed tibi dico frater chare, cōsidera qualis morientium differentia: alij enim aestuabunt incendio, alij uerò satiati gaudebunt refrigerio. Tandē instante ultimo examine, omnes iterū habent resurgere. Tunc alios gratia spiritus obumbrabit, alios ignis æterni incendiij concremabit. Non uerba, sed merita ibi respondebunt: qui non habent merita, magnā necessitatem habebunt. Illi autē tunc securi erunt, qui de hac uita sine impedimēto & liberi exierunt. Ionus ergo age nunc de tali prouisione, ut tunc apparere possis sine confusione, quādo singulorū nomina & merita toti mūdo erūt manifesta & cognita. 10

HAEC EST OPINIO ABBATIS

Ioachim, de secta Mahometi.

Danielis 7.

VANTVM autem secta Mahometi debeat durare, habetur Danielis 7. ubi declaratum fuit Danieli ab angelo de bestia magna, quæ dissimilis erat cæteris, in hunc modum: Hæc quatuor bestia magna, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra. Suscipient autē regnū sancti Dei altissimi, & obtinebunt regnum usq; in seculum, & in seculum seculorum. Quod tractans Abbas Ioachim super illo loco Apocal. 12. Et iratus est draco in mulierem, sic dixit: Si historias ecclesiasticas diligentius notamus, cum iam moderata esset persecutio Arriana, & etiam in quibusdam deleta, 20

Apocal. 12.

Persecutio Arriana.

Cosroës rex Persarum.

Mahomet.

Mahomet præcursor Antichristi.

inchoante Cosdroë rege Persarū, qui in persecutione orientali præcessit Mahomet & successores eius, persecutio istius sectæ secuta est tam immanis, ut reuera non hominū, sed bestia cuiusdam terribilis esse uideretur, præsertim cum ipsius error non aliqua ratione humana uideretur esse munitus, sed solū detestando furore mendacij, & tyrannica armorū potestate defensus. Quantum uerò inualuerit in breui, & quam citò profecerit in malitia sua, haud dubiū propter peccata, testatur desolatio ecclesiarum Syriæ, & Phœnicis, Palestinæ pariter & Aegypti, necnon & Africæ, & Mauritanis, & insularum maris, in quibus abolito Christi nomine, ipsius Mahomet detestanda traditio, quasi magni prophetæ Domini, & præconis altissimi prædicatur. Heu si tanta mala faciet Antichristus, quantum iste fecit in mēdacio suo. Ut enim Moses legislator Iōgē antē præcessit Christiū, ita & iste lator mendacij parauit itinera Antichristi. Ac ne cui immanitas huius bestia uideatur esse similis aliarum bestiarum, Iudæi quidem pugnauerunt contra fidem Christi: sed tamen eis renitētibus & inuitis, ædificatæ sunt ecclesiæ Hierosolymis, & non post multos dies absorpti sunt à Romanis, ita ut ex tunc quo ad eos, sinē acciperet & persecutio ecclesiarū & regnum ipsorum. Pagani pugnauerunt contra Christum, sed quotidie uincebantur à militibus eius, ita ut in diebus Syluestri Papæ penē redderent arma, & eidem Christi uicario sceptrū regni assignarēt. Gothi & Vuandali, & Longobardi, & alij hæretici partim deleti sunt ab exercitu Romanorum, partim ad catholicam fidem conuersi, Hæc uerò quarta bestia ita indomabilis fuit, ut licet apparuerit ad tēpus humiliata, & quasi mortua, quā iterū magnificata sit, & ad deuorandum parata, plus timere est quā

Danielis 7.

Apocal. 13.

exprimere. Hæc igitur est illa bestia, quam sanctus Daniel quartā nominat, terribilem nimis. Ioannes uerò tam eam quā tres alias comprehendit sub una habente septem capita, & in uno eorum cornua decem. Et infra paulo post idem Abbas Ioachim ita dicit: Per hanc bestiam diabolus meridianam incolentes eremum uiros solitarios impugnavit. Et per hanc talia facturum est, & ex parte iam facit, qualia non est permixtus in temporibus alijs, nec etiam quando sanctos martyres laniare icibus uarijs sineretur.

Appendix

APPENDIX, DE CHRISTIANORVM
decem nationibus, siue sectis.

NOTANDVM quòd gentes Christianorum diuiduntur in decem nationes: uidelicet Latinos, Græcos, Indos, Iacobitas, Nestorinos, Moronitas, Armenos, Georgianos, Surianos, & Mozarabes.

Prima natio est Latinorum, qui habent Imperatorem ^{Latini.} Almania, & reges multos, uidelicet reges Castellæ, Arragoniæ, Portugalliæ, Nauarræ. Et isti sunt de natione Hispanica. In natione Gallica est unus rex Francorum, & multi duces & comites. In natione uero Italiæ est rex Sicilia, Neapolitanus, multi duces, comites, marchiones, ac cõmunitatis magnæ, uidelicet Venetiarum, Florentiæ, Senarũ, & Ianuæ. In Germanica autem natione præter imperatorem qui debet esse Almanus, sunt reges multi, uidelicet rex Angliæ, Scotiæ, Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Daciæ, Frisiæ, Suediæ, Noruegiæ, Dalmatiæ, & multi marchiones, Iantgrauis, duces, comites, &c. Item in insula Cypri, rex Cypri. Omnes prædicti sunt obedientes Romanæ ecclesiæ.

Secunda natio est Græcorum, qui habent patriarcham Constantinopolitanensem, archiepiscopos, episcopos, abbates, &c. in spiritualibus. ^{Græci.} In temporalibus uerò imperatorem, duces, & comites, &c. Pauci tamen numero sunt nunc, quia Agareni & Turci occupauerunt & inuaserunt maximam partem Græciæ. Et isti nõ obediunt ecclesiæ Romanæ, & habent errores multos, qui sunt condemnati per ecclesiã: quia dicunt, quòd spiritus sanctus nõ procedit à filio, sed à patre solum. Etiam dicunt, quòd non est purgatorium.

Tertia natio est Indorum, quorum princeps est Presbyter Ioannes, cuius potestas excedit omnes Christianos. ^{Indi.} Nam habet sub se septuaginta duos reges. & quando dicitur dominus Presbyter Ioannes equitat, semper facit ante se portare crucem ligneam. Quando tendit ad bellum, facit portari duodecim cruces de auro & lapidibus preciosis factas, pro uexillo. In illius terra est corpus beati ^{Presbyter Ioannes.} Thomæ apostoli in maxima ueneratione. ^{Corpus Thomæ apostoli.}

Quarta natio est Iacobitarum, à Iacobo hæretico, discipulo patriarchæ Alexandrini Iacobitæ dicti sunt. ^{Iacobus qui secit sua originem traxit de Eubæ.} Hi in partibus orientis occupant magnam partem Asiæ, terram Mambriæ, quæ est propinqua Aegypto, & terram Aethiopiæ usque ad Indiam plus quàm quadraginta regna. ^{Esus, Diogeni, Gnaphari, & Scythi obsoleto seruitu. N. c. p. l. 18. cap. 52. Baro. ad an. 1378. nu. 81.} Hi circumciduntur & baptizantur, cum ferro ignito characterem crucis imprimunt in frontibus & in alijs partibus corporis, ut in pectore, uel in brachijs. ^{Præter. 18.} Hi confitentur soli Deo, & non sacerdotibus Iudæorum & Agarenorum. ^{Lucianum sub utraq. inscribitur. ad allate gratiæ, unan. omni & subleuati. Sacros. ad an. 1330. nu. 12.} Et dicunt, in Christo esse tantum naturam diuinam sub utraq. inscribitur. uinam. Aliqui eorum loquuntur lingua Chaldaica, alii lingua Arabica, alij uerò alijs linguis, secundum diuersitatem nationum. Et isti fuerunt condemnati in concilio Cedenli. ^{Præter. 18. Nu. 12.}

Quinta natio est Nestorinorũ, à Nestorino hæretico, qui fuit Constantinopolitanus episcopus, sic dicti Nestorini. ^{Nestorini.} Hi soli ponunt in Christo duas personas, unam diuinam, aliam uerò humanã. Et negant beatam uirginem Mariam esse matrem Dei, sed bene hominis Iesu. Hi uiuuntur lingua Chaldaica in suis scripturis, & conficiunt corpus Christi in fermento. Hi inhabitant Tartariam, & maiorem Indiam: & sunt multi numero. Terra eorum continet tantum, sicut Almania & Italia. Et isti hæretici fuerunt condemnati in tertia synodo Ephesina, & fuerunt diuisi ab ecclesia Romana, & permanserunt in pertinacia. ^{extra uera sancta. plures prop. quæ Latini uel Græci.}

Sexta natio est Moronitarum. Moronitæ, à quodã hæretico Morone dicti sunt. ^{Moronitæ.} Hi unũ intellectũ & unam uoluntatẽ in Christo tantũ ponunt. Hi habitant iuxta Lybiam,

Hi Primatem suum que glos
siti uocant summa in obedi
tia habent, eiq; obediunt tan
quam alteri pape. Hijs ois
coronati cu baculis impicabilib
Armenij. In gentibus uero
mennum Eubriam uicarij

circa montes Libani

Lybiam in prouincia Phoenice in magno numero, uiri bellatores, in pralijs edo-
cti & experti, specialiter utitur arcub. & sagittis. Hi more Latinorū campanis, &
eorum episcopi annulis, mitris & baculis pastoralibus utuntur. In scripturis lite-
ra Chaldaica, & in uulgari Arabica utuntur lingua. Hi aliquando fuerunt sub
obedientia Romanæ ecclesiæ. Nam eorum Patriarcha interfuit concilio genera-
li Lateranensi, celebrato Romæ sub Innocentio tertio. Sed postea recesserunt ab
ecclesia Romana. Hi primò fuerunt condemnati in synodo Constantina, & pos-
tea uenerunt ad obedientiam Romanæ ecclesiæ. Et iterum reuersi sunt ad pro-
prium eorum opinionem, in qua perseverant hodierno tempore.

Armenij. Septima natio est Armeniorum, qui habitant in regno Armeniae prope An-
tiochiam. Hi proprium idioma & linguam communē omnibus habent, & scri-
pturas sanctas, & officium ecclesiæ cantant, & dicunt in uulgari lingua, ita quod ab
omnibus secularibus tam uiris q̄ foeminis intelligantur. Habent suū primatem,
quem uocant Catholicum, cui obediunt sicut nos Papæ, cum magna deuotione
& reuerentia. Quadragesimam ieiunant cum magna deuotione, in qua non co-
medunt pisces, nec bibunt uinum. In diebus autem Veneris comedunt carnes.

Georgiani. Octaua natio est Georgianorū, à beato Georgio, quē habet in pralijs in patro-
num, dicti sunt Georgiani, & habitant in partibus orientibus. Est et popul-
us pulcher, fortis, & deliciosus: Medis, Persis, & Syris, in quorū confinibus commo-
rantur, ualde formidolosi. Et utuntur lingua Græca, utitur sacramētis more Græ-
corum. Clerici habent coronas in capitibus eorum rotundas, seculares uerò qua-
dratas. Quando ueniunt ad sanctum sepulchrum, non solunt Sarracenis tribu-
tum, & ingrediuntur Hierusalem cum uexillis erectis, quia Sarraceni eos timent.

Eorum foeminae utuntur armis sicut uiri, barbas & crines etiam habent sicut
uiri, utuntur pileis altis in capitibus ad altitudinem cubiti. Quando scribitur Sol-
tano, statim conceditur eis quod petunt.

Suriani. Nona natio est Surianorū, sic dicti Suriani, à ciuitate Sur, quæ est eminentior
ciuitas in Suria, uel Assyria. Hi utuntur in sermone uulgari, lingua Saraceni-
ca: in scripturis diuinis & officijs missæ, lingua Græca. Habent episcopos, & con-
suetudinem Græcorum seruant, & eis obediunt in omnibus. Conficiunt in fer-
mento, & habent opiniones Græcorum contra Latinos. Hos sequuntur aliqui

Samaritani. Christiani, qui in terra sancta uocantur Samaritani, primò conuersi tempore apo-
stolorum, sed ipsi non bene sapiunt in catholica fide.

Mozarabes. Decima natio est Mozarabum, hi Mozarabes fuerunt olim multi numero in
partibus Africæ & Hispaniæ, sed modò sunt pauci. Sunt autem dicti Mozara-
bes, quia modus Christianorum de Arabia in multis tenebant. Isti utuntur in of-
ficijs diuinis lingua Latina, & obediunt ecclesiæ Romanæ, & praelatis Latinorū.
Conficiunt in azymo, ut Latini, sed in multis discrepant à Latinis, quia cum dies
naturalis diuiditur in uiginti quatuor horas diei & noctis, tot officia habet siue ho-
ras, et psalmos ac hymnos certasq; orationes habent, & nimis prolixas, quas non
dicunt more Latinorum, nam & quod Latini dicunt in principio, ipsi dicunt in
fine, uel in medio. Sacramentum eucharistiæ diuidunt aliqui in septem partes, a-
liqui in decem. Et est hæc natio ualde deuota. In matrimonio uerò non coniun-
guntur, nisi personis suæ gentis, siue nationis, inter quos foemina amisso primo
marito, nunquam coniungitur alteri, sed permanet in castitate perpetua.

DIVERSITATIS HUIVS INTER

Christianos cause.

Prima causa. Causa uerò tantæ diuisionis inter Christianos fuit, quod ab antiquis tem-
poribus Christiani fuerunt astricci, ne celebrarent Concilia generalia.

Ideo

Ideo insurgentibus hæreticis, in diuersis mundi partibus, non fuit qui remedium apponeret. Secunda causa fuit negligentia summorum Pontificum, quia non curauerunt nuncios mittere ad Christianos in erroribus positos: quia si hoc fecissent, multos, aut omnes ad unam fidem & obedientiam Romanæ ecclesiæ reduxissent.

F I N I S,

SOPIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI ILLVSTRI MORBISANO TVRCARVM principi, timorem diuini nominis & amorem.

SCRIPTURI ad te aliqua pro tua salute & gloria, proq; communi multarū gentium cōsolatione & pace: hortamur, ut benignè audias uerba nostra, nec prius dānes quā iudices, nec prius iudices q̄ singula diligenter intelligas. Accipe quæ scribimus in bonam partē, & usq; in finē patienter audi: si bona sunt quæ suademus, amplectere: sin mala, respue, & in ignem mitte. Neq; idcirco epistolam reijcias, quia Christiani hominis est, & eius Christiani qui ceteris præest. Non enim te odio persequimur, neq; tuo insidiamur capiti, quamuis nostræ religionis hostis existas, & armis Christianam urgeas plebem. Operibus tuis, non tibi sumus offensi. Diligimus, iubente Domino, inimicos nostros, & pro persecutoribus nostris oramus: sapientibus & insipientibus debitores sumus, & omnes cupimus fieri saluos, Græcos, Latinos, Iudæos, Saracenos, omnibus optamus bona. Sed scimus uera bona neminē assequi posse, qui extra euangeliū degit, & à Christo domino nostro est alienus. Noli autē aures claudere, aut oculos auertere, cum Christum nominamus, quem humetea lex iniqua natū & uirum sanctū, & prophetam magnum, & uirginis filium, & miraculis clarū dicit. Multa tibi per eum & maxima bona euenient, si ei credideris, & eius sacris initiari uolueris. Horresces hæc cum primū accipies, sed audienda est tota lex, deinde iudicium promendum. Audi quò redimus. Multa tibi & tuis progenitoribus cum Christianis bella fuerunt, multus sanguis effusus est, multæ urbes deletæ, sacræ aedes incensæ, raptæ uirgines, uiolata matronæ, uastati agri, scelera perpetrata sunt quæcunq; in mentē uenire possunt, dum Turca & Christianus, uter imperet, gladio contendit: tibi (ut fama & opera ipsa loquuntur) ingens desiderium est Christianos sub iugum mittere, & imperium Latini nominis obtinere. Et sunt fortasse qui hoc facere suadet, & omnia tuis armis perua dicunt. & alij tuas uires amplificantes, Christianas attenuant: alij in diuisionibus & odijs quæ gentem nostram excedunt, spem collocant, haud difficile existimantes eos uinci ab exteris posse, qui domi desident. Nos nō ita ignarum te credimus nostrarū rerum, quin scias quanta est Christianæ gentis potentia, quā ualida Hispania, quā bellicosa Gallia, quā populosa Germania, quā fortis Britannia, quā audax Polonia, quā strenua Hungaria, q̄ diues & animosa & bellicarum perita rerū Italia: sola Hungaria diu progenitores tuos & te ipsum fatigauit. Octogesimum iam annum aduersus Hungaros Turcarum signa feruntur, & adhuc circa Samū ac Danubium hæret una gens, quæ te tuasq; uires agitat. Quid facias si tibi cum Italis, aut Gallis, aut Germanis res fuerit, amplissimis & robustissimis populis? Fortasse non deest, qui dicat, Iustinianū imperatorē Constantinopoli sedentē, misso in Italiā Bellisario cum parua manu militū perdi.

Matthæi 5.
Rom. 1.

Extra euangeliū & Christi nulla salus.

Iustinianus imperator.